

EDUKACJA PARAMILITARNA

**jako potencjał kadr
dla służb mundurowych**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Bogusław Śliwerski
Iwona Klonowska

EDUKACJA PARAMILITARNA

**jako potencjał kadr
dla służb mundurowych**

 **WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU
ŁÓDZKIEGO**

Łódź 2025

Bogusław Śliwerski (ORCID: 0000-0002-3875-8154)
Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu
Katedra Teorii Wychowania, 91-408 Łódź, ul. Pomorska 46/48

Iwona Klonowska (ORCID: 0000-0002-3320-5649)
Akademia WSB, Katedra Pedagogiki
41-300 Dąbrowa Górnicza, ul. Zygmunta Cieleckiego 1c

RECENZENCI

Ryszard Bera, Marek Rembierz

REDAKTORZY INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska, Natasza Grabowiecka

REDAKCJA

Beata Otocka

SKŁAD I ŁAMANIE

PAJ-Press

KOREKTA TECHNICZNA

Katarzyna Woźniak

PROJEKT OKŁADKI

Anna Nachowska, PracowniaKsiazki.pl

Źródło ilustracji wykorzystanej na okładce: © vecteezy.com

© Copyright by Bogusław Śliwerski, Iwona Klonowska, Łódź 2025

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2025

<https://doi.org/10.18778/8331-717-5>

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.11555.24.0.K

Ark. wyd. 4,2; ark. druk. 6,5

ISBN 978-83-8331-716-8

e-ISBN 978-83-8331-717-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-237 Łódź, ul. Jana Matejki 34A

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. 42 635 55 77

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1. Edukacja paramilitarna w liceum ogólnokształcącym	11
Klasy mundurowe w szkolnictwie ponadpodstawowym	14
Stan badań nad edukacją wojskową w klasach mundurowych	20
Badanie potencjału rozwojowego uczniów klas mundurowych w łódzkim XLII Liceum Ogólnokształcącym im. Ireny Sendlerowej	24
Charakterystyka terenu badań własnych	25
Edukacyjna wartość dodana – wskaźnik jakości kształcenia w XLII LO	30
Założenia metodologiczne badań	35
Charakterystyka uczniów kształcących się w klasach mundurowych w łódzkim liceum	35
Wartości preferowane przez uczniów klas mundurowych	43
Wartości stylu życia preferowane przez uczniów klas mundurowych	46
Potencjał relacji społecznych uczniów klas mundurowych	48
„Ja idealne” uczniów klas mundurowych	52
Negatywne cechy kierunkowe do pracy nad sobą	53
Aspiracje życiowe młodzieży klas mundurowych	54
Gotowość podjęcia pracy w służbach mundurowych	56
Rozdział 2. Znaczenie edukacji mundurowej dla bycia policjantem	59
Edukacja dla bezpieczeństwa – droga od klasy mundurowej do służby w Policji	60
Zadania Policji a prawa i wolności jednostki (trudna codzienność policjantów)	65
Specyfika pracy w Policji. Wyzwania, ograniczenia, możliwości	68
Struktura Policji	69

Dobór do Policji, czyli pierwsze kroki do stania się policjantem	71
Etos służby w Policji	75
System szkolenia w Policji – etapy szkolenia i różnorodność tematyki	78
Wakaty w Policji – instytucji w trybie alarmowym	81
Konkluzje, wątpliwości, wyzwania stojące przed Policją	90
Zakończenie	93
Bibliografia	95
Aneks	101
Załącznik 1 Klasa o profilu straż graniczna w XLII Liceum Ogólnokształcącym w Łodzi im. Ireny Sendlerowej	101
Załącznik 2 Klasa o profilu policyjnym w XLII Liceum Ogólnokształcącym w Łodzi im. Ireny Sendlerowej	103

Wstęp

Podejmowane w naukach społecznych badania nad przygotowaniem młodych pokoleń do życia w społeczeństwie ryzyka, kryzysu i traumy w związku z toczącą się za wschodnią granicą Polski wojną w Ukrainie, wymagają uwzględnienia nie tylko ambiwalentnego ułożenia, a tym samym uznania ich dwubiegunowości, oksymoroniczności i pogranicznego charakteru, o czym pisze Ewa Bielska (2019), ale także dostrzeżenia w środowiskach wychowawczych rozwiązań programowo-strukturalnych, które sprzyjają zwiększeniu poczucia i poziomu bezpieczeństwa naszego społeczeństwa. Zdaniem Mariusza Dembińskiego, należy rozwijać pedagogikę bezpieczeństwa ze względu na różne formy

(...) zagrożeń destabilizujących poczucie bezpieczeństwa jednostek i grup społecznych w zglobalizowanej jednak różnymi formami nierówności naszej cywilizacji. Odczuwany i niejednokrotnie doświadczany przez obywateli Polski brak tożsamościowo-egzystencjalnej stabilizacji staje się źródłem wzrostu poczucia świadomości zagrożeń dotyczących ich form i treści. Powyższa sytuacja jest zatem wskaźnikiem społecznego zapotrzebowania na działania prewencyjne, w tym rozważań o charakterze dyskursywno-pedagogicznym. I właśnie ten ostatni aspekt wskazuje na konieczność osadzenia idei/tematu bezpieczeństwa w strukturach pedagogicznych, których zakres kontekstowy zdaje się być szerszy od struktur edukacyjnych (Dembiński, 2019, s. 11).

Dla tak ujętej subdyscypliny pedagogiki kluczowe powinny być jej trzy wymiary: kształcenie, wychowanie i organizacja środowiska edukacyjnego. W niniejszej publikacji zapraszamy przedstawicieli nauk społecznych, pedagogów, nauczycieli, ale i reprezentantów władz oświatowych (samorządowych, państwowych) do przyjrzenia się efektom procesów socjalizacyjnych, wychowawczych i dydaktycznych w świetle badanych postaw i wartości młodzieży szkół ponadpodstawowych

oraz członków paramilitarnych organizacji harcerskich. Nie prezentujemy wyników badań ogólnopolskich, gdyż te wymagają prac dużych zespołów badawczych oraz środków finansowych. Te zaś powinny być poprzedzone pilotażem, zwiadem badawczym, by móc sformułować właściwe pytania i przygotować interdyscyplinarny projekt diagnozy znaczenia edukacji paramilitarnej w świecie permanentnych zagrożeń, w społeczeństwie ryzyka (Beck, 2012).

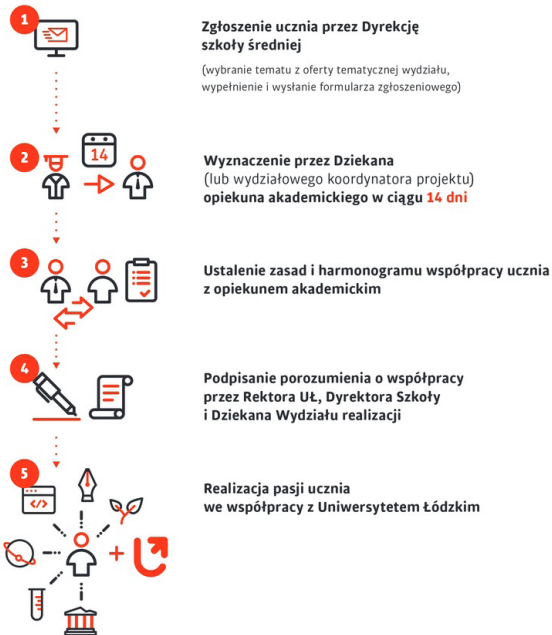
Dla ambitnych uczniów szkół ponadpodstawowych, dla młodzieży z pasją poznawczą, Uniwersytet Łódzki uruchomił w 2017 roku program pod nazwą: „**Zdolny uczeń – świetny student**”. Jak uzasadniał jej istotę prorektor UŁ Sławomir Cieślak:

Liczymy, że pomimo pandemii, będzie to możliwe. Uczniowie szkół ponadpodstawowych, od trzech lat, na Uniwersytecie Łódzkim mogą realizować program „Zdolny uczeń – świetny student”. Dla przypomnienia – głównym celem programu jest poszerzenie wiedzy z danego obszaru nauki, którym zainteresowany jest uczeń oraz indywidualna współpraca pomiędzy tzw. opiekunem – nauczycielem akademickim a uczniem. **Uczniowie wspólnie z opiekunem – mentorem opracowują indywidualny harmonogram** (podkreśl. oryg.) spotkań, na których realizowane są zagadnienie z danego obszaru nauki. Program realizowany jest przez cały rok akademicki, są to cykliczne spotkania (Zdolny uczeń – świetny student, 2017).

Istotą tej oferty jest umożliwienie uczniom podjęcia współpracy badawczej z uczonym zobowiązującym się włączyć ich do takich właśnie mikroprojektów, pilotażowych badań, by nastolatkom mogli doświadczyć przygody z nauką. Naukowcy z każdego wydziału deklarują gotowość przyjęcia do swoich zespołów czy projektów badawczych uczniów szkoły ponadpodstawowej.

Schemat postępowania w programie Zdolny Uczeń – Świetny Student

Na Wydziale Nauk o Wychowaniu UŁ taką gotowość zadeklarowało kilku naukowców, jednak to uczniowie wybierają, które zagadnienie wywołuje u nich zaciekawienie poznawcze. Katedra Teorii Wychowania UŁ opublikowała wyniki wcześniejszych projektów badawczych z udziałem uczniów, które dotyczyły zarówno środowiska harcerskiego (Śliwerski, Bohatkiewicz, 2022), jak i szkolnego (Szempruch,

Cybał-Michalska, Szymański, Śliwerski 2024). W latach 2023–2024 gotowość do współpracy zgłosiły kolejne uczennice liceów ogólnokształcących z Łodzi i województwa, co potwierdza znakomity pomysł władz Uniwersytetu Łódzkiego, by zainteresować młodzież możliwą jej partycypacją w nauce. Pytamy młodzież, jakie problemy są przedmiotem jej zainteresowań poznawczych, fascynacji, a może niepokoju, obaw, i którym chciałaby się bliżej przyjrzeć, korzystając z warsztatu badawczego profesorów uniwersyteckich. W ciągu minionych dwóch lat zostały zgłoszone dwie kwestie, którym postanowiliśmy się wspólnie przyjrzeć. Udział młodzieży był też rękojmią szczerości wypowiedzi respondentów, rówieśników uczęszczających do tej samej szkoły czy tej samej organizacji harcerskiej (Śliwerski, 2018).

W niniejszej rozprawie łączymy wyniki diagnozy z obu środowisk socjalizacyjnych i wychowawczych, gdyż mają one w swoich założeniach edukację paramilitarną. Wyjaśniamy zarazem, co przez to rozumiemy i jak to się stało, że właśnie w tym klimacie społeczno-historycznym stanowi ona ważny problem pedagogiczny. Realizowane w Polsce od kilkunastu lat w ogólnodostępnym szkolnictwie programy kształcenia w klasach mundurowych, jak również pozyskiwanie uczniów zainteresowanych tym szczególnym rodzajem profilu edukacyjnego pociągnęło za sobą konieczność przeprowadzenia badań w łódzkim środowisku oświatowym. Tego typu badania nie były dotychczas obecne w krajowych diagnozach w drugiej dekadzie XXI wieku. Skoro jednak edukację w klasach mundurowych o profilu wojskowym objęto już pierwszymi badaniami diagnostycznymi, postanowiliśmy poszerzyć ich specyfikę o klasy o profilu policyjnym. Stąd współautorką niniejszej rozprawy jest Iwona Klonowska, policjantka, generał, która jako rektor kierowała Akademią Policyjną w Szczycie, a zarazem jest autorką badań w tym środowisku zawodowym (Klonowska, 2018).

Mamy nadzieję, że egzemplifikacja problemu wychowania i edukacji paramilitarnej zainteresuje dorosłych i nastoletnich czytelników, dla których dociekanie istoty zjawisk społecznych jest jedną z wielu pasji poznawczych. Uczniowie, którzy zgłaszają się do programu, często nie mają sprecyzowanych zainteresowań, więc chcielibyśmy wyjść im naprzeciw i zachęcić do skorzystania z programu „Zdolny uczeń – świetny student” w kolejnych latach akademickich.

ROZDZIAŁ 1

Edukacja paramilitarna w liceum ogólnokształcącym

Określenie „paramilitarny” odnoszone jest do tych podmiotów, organizacji, środowisk czy ruchów społecznych lub państwowych, których program i zakres działania jest podobny czy zbliżony do działań jednostek militarnych, ale nimi nie jest oraz nie przynależy do nich ani ich zadań. Jak wyjaśnia w słowniku PWN Mirosław Bańko, przedrostek ‘para-’ (...) „określa coś, co ma cechy czegoś innego, ale ściśle biorąc tym nie jest” (2023). W Wikipedii znajdziemy definicję opisową organizacji paramilitarnej:

Organizacja paramilitarna – sposób zorganizowania na wzór wojskowy. Charakter paramilitarny przypisuje się niekiedy niektórym organom administracji publicznej, organizacjom społecznym oraz prywatnym przedsiębiorstwom. Wskazuje się, że cechę paramilitaryzmu mają m.in. stowarzyszenia strzeleckie (stowarzyszenia prowadzące działalność oświatowo-wychowawczą i rekreacyjną zgodnie z metodą pracy strzeleckiej), grupy rekonstrukcyjne, grupy ASG, ZHP i ZHR oraz takie służby publiczne jak Straż Graniczna, Straż Ochrony Kolei, Policja i Straż Leśna (Organizacja paramilitarna, 2023).

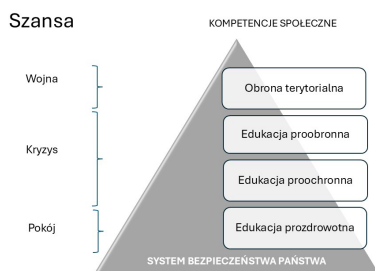
Biorąc powyższe pod uwagę, przyjmuję, że edukacja paramilitarna dotyczy powoływanych w szkolnictwie publicznym lub niepublicznym oddziałów szkolnych o profilu merytorycznie, organizacyjnie, technicznie i symbolicznie powiązanych z określoną służbą mundurową, a przygotowujących do niej młodzież oraz kształtujących charakterystyczne dla danej profesji umiejętności, cechy i postawy. Niezależnie bowiem od tego, czy tacy absolwenci będą kontynuować kształcenie

w wyższych szkołach służb mundurowych, czy zamierzają wiązać z nimi swoją przyszłość zawodową, mogą poszerzyć swoją wiedzę oraz umiejętności o takie uniwersalne wartości, które wpływają na wzmocnienie poczucia własnej wartości, odporności na stres w sytuacjach nadzwyczajnych czy w chwili zagrożenia oraz doskonalących umiejętność pracy nad sobą oraz współdziałania w zespole.

Nie ulega wątpliwości, że specyfiką każdej służby jest jej charakter propaństwowy, patriotyczny, obywatelski, prospołeczny, toteż edukacja paramilitarna staje się ważnym w rozwoju młodych ludzi środowiskiem inkulturacyjnym i samowychowawczym. Zaletą edukacji paramilitarnej

(...) jest z pewnością umożliwienie młodzieży poznania specyfiki wybranej służby mundurowej „od zaplecza”, co pozwala na bardziej świadome podjęcie decyzji co do swojej przyszłej drogi zawodowej. Ponadto uczniowie tych klas poprzez sukcesywne wchodzenie w realia służby, zaczynają kształtować swój charakter według pożądanych wzorów odnoszących się do patriotyzmu, honoru, męstwa i odpowiedzialności, gdzie istotną rolę odgrywa dyscyplina oraz wysoka sprawność fizyczna i umysłowa (Laskowski, 2021, s. 9–10).

Jarosław Gryz uwzględnił w swoim modelu edukacji proobronnej kluczowe okoliczności wewnątrz krajowe i geopolityczne związane z zapewnieniem bezpieczeństwa państwa i jego obywateli, w zależności od tego, czy funkcjonujemy w stanie pokoju, kryzysu czy wojny (zob. schemat 1).

Schemat 1. Rodzaje edukacji dla bezpieczeństwa w zależności od stanu zagrożenia państwa

Źródło: Gryz, 2020, s. 19.

Zdaniem J. Gryza, powinna powstać wirtualna platforma edukacyjna, która zawierałaby narzędzia wspomagające tego typu edukację zarówno w klasach mundurowych, jak i w ramach realizacji obowiązkowego przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa”. Dzięki powstaniu interaktywnego komunikatora społecznego z zawartych w nim materiałów mogłyby korzystać oraz współtworzyć nowe źródła także organizacje pozarządowe i samorządy. Kiedy powstał ten projekt, nie toczyła się za wschodnią granicą Polski wojna, której następstwa mogą być dalekosiężne nie tylko dla Polski, ale całego naszego kontynentu. Przedstawiciel Departamentu Społeczno-Wychowawczego Ministerstwa Obrony Narodowej Mirosław Kaliński podziela pogląd

(...) że współczesne wychowanie szkolne powinno zmierzać m.in. ku wychowaniu dla bezpieczeństwa, przez które rozumiemy intencjonalne wpływanie na dążenie do trwania, przetrwania i rozwoju oraz zwiększenie szansy na doskonalenie życia indywidualnego i społecznego, dzięki naturalnej aktywności (wojennej i pokojowej), modelowanej uniwersalnymi wartościami: prawdą, dobrem, pięknem i sprawiedliwością, wiarą, nadzieją i miłością. Wychowanie tego rodzaju jest sposobieniem ludzi do walki (wojny) i pracy (pokoju), aby doskonalić lub stabilizować ich życie (Kaliński, 2004, s. 159).

Aktywność organizacji proobronnych w Polsce uległa nasileniu po 2014 roku, kiedy to nastąpiła pierwsza inwazja wojsk Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Nie budzi zatem zdziwienia fakt, że Ministerstwo Obrony Narodowej RP postanowiło wspierać wszystkie podmioty, które cele i zadania zorientowały na wzmocnienie obronności polskiego społeczeństwa. Jak pisał Jacek Wałdoch (2017, s. 61): „Formacje paramilitarne stanowią jedynie najbardziej jaskrawy przykład organizacji obronnościowych, ale są tylko elementem większej całości. Pod określeniem organizacji proobronnych kryje się szereg zrzeszeń o różnorodnym profilu działalności, który generalnie wpisuje się w zakres zadań realizowanych w ramach zapewnienia bezpieczeństwa publicznego”. Mamy zatem próbę zastąpienia określenia „edukacja paramilitarna” terminem „edukacja proobronna”, przy czym to drugie jest jednak zawężeniem celów, funkcji i zadań procesów dydaktyczno-wychowawczych do kwestii obronnych, a nie rozwojowych, w szerszym tego słowa znaczeniu: „Członkowie organizacji proobronnych realizują cele z zakresu bezpieczeństwa prowadząc swoją aktywność w kilku

podstawowych jego obszarach, na przykład militarnym, ekologicznym, społecznym oraz ratunkowym” (Wałdoch 2017, s. 62).

Klasy mundurowe w szkolnictwie ponadpodstawowym

Mogłoby się wydawać, że pojawienie się w ofercie dydaktycznej szkół ponadpodstawowych klas o profilu paramilitarnym, klas mundurowych związane jest z imperialistyczną polityką Rosji wobec Ukrainy od 2014 roku, a wcześniej, bo w 2008 roku, operacją wojskową wojsk rosyjskich w Gruzji. Tymczasem pierwsze klasy mundurowe zaczęły powstawać w okresie rządów Akcji Wyborczej Solidarność od 1998 roku: jako klasy eksperymentalne w liceach ogólnokształcących (Urych, 2019, s. 11), a następnie w okresie rządów SLD-PSL, zaś ich powstawanie wsparła w 2002 roku ówczesna minister edukacji Krystyna Łybacka (Kozubał, 2022). Nie jest jednak prawdą, jak podaje Ilona Urych, że „[s]zansę rozwoju klas wojskowych na powstawanie klas mundurowych stworzyła dopiero decyzja ministra edukacji narodowej i sportu z 2002 roku dotycząca funkcjonowania klas mundurowych w ramach tworzenia programu klas innowacyjnych i eksperymentalnych” (Urych, 2019, s. 11), gdyż prawo do powoływania do życia klas autorskich jako klas i/lub szkół innowacyjnych lub eksperymentalnych istniało od 1989 roku dzięki wydaniu przez ministra Henryka Samsonowicza zarządzenia w sprawie zasad prowadzenia działalności innowacyjnej w szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych (Śliwerska, Śliwerski, 1991, s. 85–86). Tak więc to nie decyzja, ale nowelizacja powyższego zarządzenia, które było nowelizowane i przekształcane w rozporządzenie ministra edukacji, umożliwiała wprowadzanie do przedszkoli i szkół wszystkich typów programów i klas autorskich, a więc także o wybranym przez nauczycieli-nowatorów profilu kształcenia i wychowywania.

W ciągu pierwszej dekady powstawały w szkołach ponadgimnazjalnych klasy mundurowe, m.in. o takich specjalnościach jak np. policyjna, wojskowa, strażacka, lotnicza, ratownictwa, policyjno-przyrodnicza, prawno-policyjna, pożarniczo-ratownicza, służby więziennej czy straży granicznej (Ropski, 2016, s. 96). W 2011 roku Akademia Obrony Narodowej zainteresowała się rozwojem klas mundurowych w szkolnictwie

ponadgimnazjalnym, podpisując porozumienie o objęciu 60 placówek swoim patronatem, by wesprzeć nauczycieli w opracowywaniu programów nauczania, zapraszać uczniów do prowadzonych w Akademii wykładów, warsztatów, seminariów czy konferencji oraz udostępnić im zbiory biblioteki uczelnianej (Kanarski, Koter, Loranty, Urych, 2016, s. 80–81). Zajęcia w tych klasach nadal były realizowane na zasadzie innowacji pedagogicznej. Resort edukacji w ogóle nie interesował się stanem rozwoju tych klas, gdyż jako innowacja pedagogiczna nie wymagały one zatwierdzenia przez centralne władze oświatowe. Każda z takich klas wspierała swoją działalność, nawiązując współpracę z lokalnymi czy regionalnymi jednostkami para- lub militarnymi.

W związku z tym, że w latach 1990–1991 wycofano ze szkolenictwa podstawowego przysposobienie obronne, decyzją Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 czerwca 1999 r. w sprawie przeprowadzenia eksperymentu z zakresu edukacji obronnej młodzieży zainicjowano w szkołach średnich organizowanie klas wojskowych. Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego gen. broni Henryk Szumski zalecił dowódcom rodzajów sił zbrojnych zawrzeć z organami prowadzącymi szkoły publiczne i niepubliczne porozumienie o utworzeniu w nich klas o profilu wojskowym lub wojskowo-użytecznej specjalizacji czy profilu zawodowym, by młodzież miała dostęp do literatury specjalistycznej, kadr oficerskich wojska polskiego oraz zabezpieczenie logistyczne do zajęć praktycznych czy do zdobywania wiedzy i umiejętności (Kunikowski, 2002). Eksperyment zaowocował powołaniem do życia na terenie całego kraju prawie 100 takich klas kształcących ponad 2500 młodzieży.

Testowane w ramach eksperymentu rozwiązania zbiegły się w czasie ze zmianami w podejściu do obrony terytorialnej, ponadto w związku z dużymi zmianami w Siłach Zbrojnych trudności nastręczało obejmowanie patronatu nad poszczególnymi klasami przez jednostki wojskowe. Te czynniki oraz problemy związane z finansowaniem przedsięwzięcia spowodowały spadek zainteresowania w organach prowadzących i finalnie przyczyniły się do zakończenia eksperymentu (Konarski, Koter, Loranty, Mazurek, Skrabacz, Urych, 2020, s. 143).

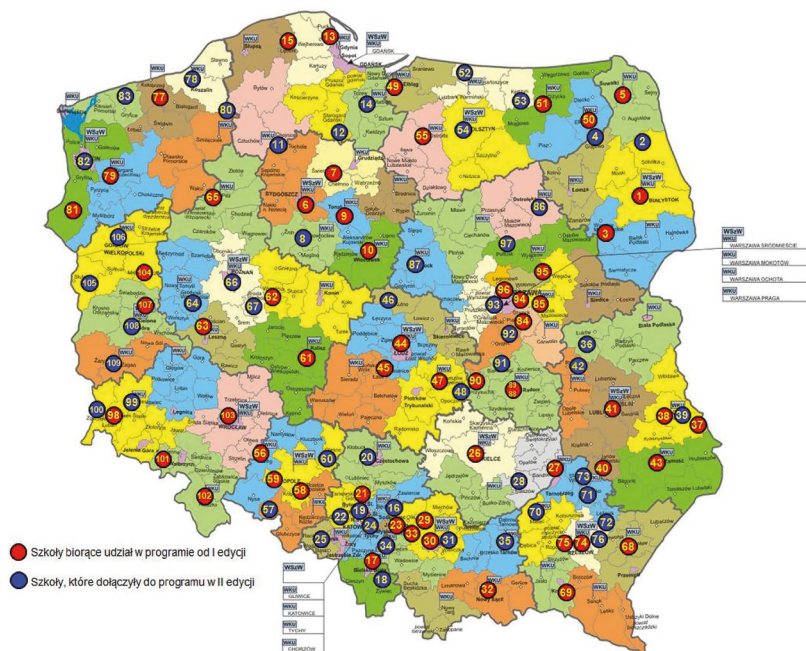
W roku szkolnym 1999/2000 przystąpiło do eksperymentu 20 szkół, aby było co najmniej po jednej w każdym województwie, w których utworzono klasy wojskowe. Pomimo zadowalających efektów

kształcenia w 2003 roku eksperyment zawieszono „ze względów systemowych” czy rozbieżności dotyczących sprawowania nadzoru nad jego przebiegiem i finansowaniem. W ciągu trzech lat liczba klas wzrosła do 97, obejmując ponad 2800 uczniów szkół średnich (Urych, 2019, s. 94; Kunikowski 2002).

Zmiany w polityce państwa w zakresie obronności oraz wzrost zainteresowania młodzieży edukacją w klasach mundurowych doprowadziły do uregulowania zasad współpracy MON z placówkami szkolnymi decyzją ministra obrony narodowej z dnia 11 kwietnia 2011 r., a wzmocnionej regulacją ustawową uchwaloną przez Sejm 24 kwietnia 2014 roku; zapewniały one korzyści absolwentom tych klas w procesie rekrutacji do Narodowych Sił Zbrojnych lub Narodowych Sił Rezerwowych oraz określały mechanizmy prawnego wsparcia dalszego ich rozwoju (Urych, 2019, s. 99–100). Program nauczania w klasach wojskowych został ujednolicony Rozkazem Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 10 czerwca 2013 r., zakładając realizację 200 godzin w liceach i technikach.

Podstawę prawną do tworzenia powyższych klas opierano na rozporządzeniu ministra edukacji w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 lutego 2002 r.). Niestety, tego typu regulacja nie pozwalała na finansowanie programu kształcenia poszerzonego o zajęcia specjalistyczne, toteż konieczne do jego realizacji wyposażenie uczniów w konieczne materiały i umundurowanie spoczywało na ich rodzicach, a była to kwota rzędu 650 zł. W 2016 roku pisał o tym pracownik Kuratorium Oświaty w Katowicach Wacław Wójcik (2016, s. 87): „Jak się okazuje, właśnie względy finansowe wpływają często na decyzję o rezygnacji z nauki w takiej klasie. Plany związane z nauką i przygodą w klasie mundurowej dla niektórych stają się marzeniem nie do spełnienia”. W związku z tym, że zgodnie z ustawą Prawo oświatowe innowacje pedagogiczne mogły powstawać w szkolnictwie publicznym m.in. pod takim warunkiem, że nie będą wymagać ponoszenia przez placówki dodatkowych kosztów, dopiero nowelizacja w 2019 roku ustaw Prawo oświatowe oraz o finansowaniu zadań oświatowych umożliwiła ich finansowanie ze środków publicznych. Skorzystały z tego m.in. szkoły powołujące do życia klasy wojskowe jako Oddziały Przygotowania

Wojskowego. W roku szkolnym 2022/2023 uczęszczało do nich łącznie 4356 uczniów ze 112 szkół ponadpodstawowych (Kozubal, 2022).

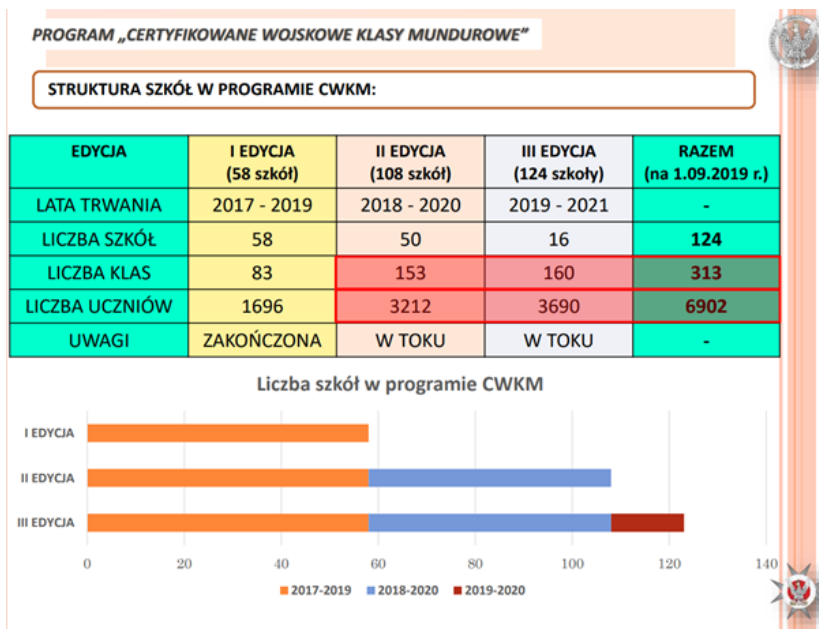
Schemat 2. Mapa Polski ilustrująca liczbę podmiotów biorących udział w programie „Edukacja wojskowa” w latach 2017–2019

Źródło: Urych, 2019, s. 112.

W latach 2017–2019 dokonano korekty programowej w ramach pilotażu wspierania szkół ponadgimnazjalnych prowadzących piony certyfikowanych wojskowych klas mundurowych, by w toku kształcenia ogólnego czy zawodowego wprowadzić w ciągu dwóch półroczy – w trzeciej i czwartej klasie liceum czy technikum – 185 godzin zajęć specjalistycznych oraz 30 godzin samokształceniowych. Po ich ukończeniu absolwenci otrzymywali zaświadczenie potwierdzające zdobycie kompetencji, dzięki którym mogli mieć skrócony o miesiąc okres szkolenia podstawowego dla żołnierzy, a uczniowie technikum mieli

nawet możliwość złożenia przysięgi wojskowej w szkole. W tym okresie w powyższym programie pilotażowym uczestniczyło 11 634 uczniów ze 124 szkół ponadpodstawowych, z czego 3516 podjęło ochotniczą służbę wojskową (Urych, 2019, s. 105–106). Badania opinii nauczycieli prowadzących klasy wojskowe, instruktorów wojskowych, dyrektorów szkół ponadgimnazjalnych i ponad 100 uczniów realizujących w ramach tegoż projektu przedmiot „edukacja wojskowa”, przeprowadzili metodą sondażu diagnostycznego w wybranych szkołach Ilona Urych i Andrzej Soboń (2020, s. 135–145).

Jak informował w swojej prezentacji na temat kontynuowania programu Certyfikowane Wojskowe Klasy Mundurowe dyrektor Biura ds. Proobronnych Ministerstwa Obrony Narodowej Waldemar Zubek, uczniowie będący pełnoletnimi absolwentami szkoły ponadpodstawowej mogli zostać przeszkoleni do przygotowywania kandydatów do różnych rodzajów służb mundurowych w wojsku oraz do wspierania systemu odbudowy rezerw osobowych Sił Zbrojnych RP w zakresie umożliwiającym odbycie po ukończeniu szkoły skróconej formy służby przygotowawczej na podstawie „Programu szkolenia podstawowego Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej dla absolwentów kształcenia wg innowacyjnego programu przysposobienia obronnego lub edukacji dla bezpieczeństwa” (dla ochotników po kwalifikacji wojskowej), a w rezultacie – złożenie przysięgi wojskowej. Mieli też preferencje podczas przyjmowania do Wojsk Obrony Terytorialnej, a część spośród nich była już nawet częścią tej formacji w trakcie edukacji szkolnej. Poniższa tabela wraz z wykresem ilustruje liczbę uczestniczących w tym programie szkół oraz uczniów w latach 2017–2021 (Zubek, 2021).

Schemat 3. Udział szkół i uczniów w edycjach programu Certyfikowane Wojskowe Klasy Mundurowe

Źródło: Laskowski, 2021, s. 13.

W 2013 roku do wspomagania i koordynowania zadań edukacyjnych klas mundurowych o profilu policyjnym włączyła się także Komenda Główna Policji, dostrzegając ogromne walory nie tylko w kształtowaniu wśród uczniów odpowiednich postaw obywatelskich, patriotycznych i probronnych, ale także możliwość zachęcenia nastolatków do zainteresowania się służbą w tej profesji. Szczególnym zainteresowaniem Narodowych Sił Zbrojnych i Narodowych Sił Rezerwowych cieszą się klasy wojskowe czy służby granicznej prowadzone w technikach, gdyż część absolwentów wykazuje gotowość podjęcia pracy zawodowej w jednostkach odpowiadających nabytym przez nich kompetencjom zawodowym.

Jak wykazali w swoim studium na temat działalności Policji na rzecz tejże edukacji Dorota Pater i Zbigniew Bartosiak (2016, s. 160), w 292 szkołach w całym kraju prowadzonych było do czerwca 2015 roku 959 klas mundurowych o profilu policyjnym, a kształceniem w nich objęto 23 131 uczniów. Dwa lata wcześniej edukacja w klasach o tym profilu odbywała się w 700 klasach mundurowych i obejmowała 15 000 uczniów. Z danych Wojska Polskiego na dzień 7 marca 2018 roku w 576 szkołach ponadpodstawowych było 580 klas mundurowych (Urych, 2019, s. 70). Widać zatem ewidentny wzrost zainteresowania nastolatków zdobywaniem wiedzy i umiejętności także w tego typu środowiskach edukacyjnych. Zmiana ustroju szkolnego w 2017 roku spowodowała częściową likwidację niektórych szkół ponadgimnazjalnych, a tym samym i działających w nich klas mundurowych.

Stan badań nad edukacją wojskową w klasach mundurowych

Powstawanie klas mundurowych w ostatnich dwóch dekadach XXI wieku jest następstwem poszerzenia i pogłębienia edukacji młodych pokoleń dla bezpieczeństwa, która była i jest prowadzona dla wszystkich uczniów w ramach przedmiotu o zmieniających się w dziejach współczesnej oświaty powszechnej nazwach i treściach programowych – przysposobienie wojskowe (1946–1967), przysposobienie obronne (1967–1990, 1992–2009), edukacja dla bezpieczeństwa (od 2009 roku). Jak pisze Ilona Urych:

W tych latach nastąpiły istotne zmiany w interpretowaniu tradycyjnie ujmowanej edukacji obronnej społeczeństwa, co sprawiło, że możliwe stało się zastąpienie jej terminem „edukacja dla bezpieczeństwa”. Określenie to posiada bardzo rozległy zakres treściowy, wiąże się bowiem z wychowaniem patriotycznym, obywatelskim, moralnym i obronnym. Jako składnik wychowania ma ukierunkowywać i scalać te wysiłki edukacyjne, które sprzyjają kształtowaniu postaw patriotyczno-obronnych (2019, s. 52).

Edukacja dla bezpieczeństwa czy wcześniej realizowane w szkołach przysposobienie obronne dotyczą wszystkich uczniów niezależnie od tego, jaki jest profil ich kształcenia w szkole podstawowej czy

ponadpodstawowej (Kunikowski, 2002; red. Kalinowski, Kunikowski, Wyszczałski, 2004). Klasy mundurowe mają za zadanie pogłębiać i wolicjonalnie profilować gotowość młodzieży do służby w bardziej zdyscyplinowanym, a także fizycznie sprawnościowym wymiarze, by zdobyta w nich wiedza i umiejętności były adekwatne do potrzeb i oczekiwań wobec kwalifikacji pracowników państwowych czy samorządowych służb mundurowych. To, czy będą środowiskiem przygotowującym i zachęcającym uczniów tych klas czy szkół mundurowych do podjęcia w przyszłości służby w jednym z zawodów mundurowych, zależy nie tylko od tego obiektywnego czynnika, jakim jest udział w zajęciach o profilu paramilitarnym, ale także od uwarunkowań subiektywnych, wśród których kluczowa jest indywidualna motywacja każdego absolwenta do podjęcia służby.

W ramach programu Certyfikowane Wojskowe Klasy Mundurowe badania sondażowe przeprowadził wśród uczniów klas wojskowych Mirosław Laskowski, czyniąc przedmiotem diagnozy efektywność kształtowania kompetencji społecznych (Laskowski, 2020b, s. 157–168). Prowadzone przez pracowników Akademii Obrony Narodowej czy Akademii Sztuki Wojennej diagnozy najczęściej miały charakter badań pilotażowych w szkołach ponadgimnazjalnych w klasach mundurowych o specjalności wojskowej. Przykładowo wiosną 2014 roku przeprowadzono sondaż diagnostyczny wśród nauczycieli z 32 szkół, ale badacze nie poinformowali w swojej publikacji o liczbie respondentów, którzy odpowiadali na pytania ankietowe. Nie wiemy zatem, ilu nauczycieli stanowiło próbę badawczą. Ten sam uczoney badał opinię uczniów klas mundurowych w szkołach średnich na temat edukacji wojskowej pod kątem oceny zgodności jej założeń i treści, organizacji procesu kształcenia, stosowanych środków dydaktycznych i oceny efektywności zajęć (Laskowski, 2020a, s. 182–197).

Kolejnych badaczy interesował poziom zainteresowania uczniów edukacją w klasach mundurowych, a z ich odpowiedzi wynika, że 60 proc. młodzieży wyrażało bardzo duże zainteresowanie nauką w tych klasach, zaś u 30 proc. było ono duże, choć mniejsze niż w latach ubiegłych. Tylko 6,7 proc. stwierdziło, że udało się skompletować klasę szkolną (Kanarski, Koter, Loranty, Urych, 2016, s. 74). Interesujące są dane na temat opinii nauczycieli o uczniach klas mundurowych (tabela 1).

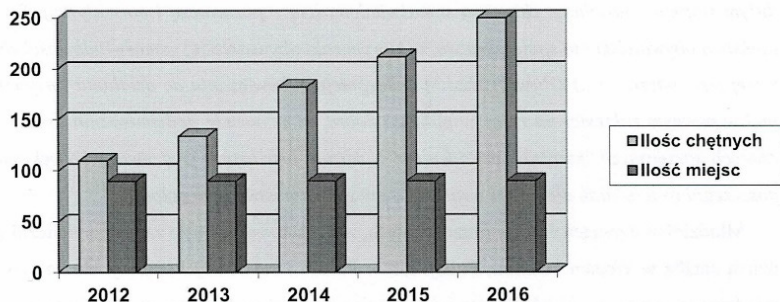
Tabela 1. Opinie nauczycieli o uczniach klas mundurowych

Lp.	Wyszczególnienie	Kategoria odpowiedzi (dane w %)				
		Tak	Raczej tak	Raczej nie	Nie	Trudno powiedzieć
1.	Uzyskują lepsze wyniki w nauce	16,1	32,3	35,5	6,4	9,7
2.	Mają wyższe oceny z zachowania	29	32,3	29	–	9,7
3.	Są bardziej zaangażowani w działalność społeczną	48,4	48,4	3,2	–	–
4.	Są bardziej sprawni fizycznie	67,7	25,8	6,5	–	–
5.	Lepiej potrafią działać w zespole w różnych rolach społecznych	51,6	35,5	6,45	–	6,45
6.	Są bardziej zaangażowani w życie szkoły	51,6	35,5	12,9	–	–
7.	Przejawiają zainteresowanie problematyką obronności państwa	54,8	45,2	–	–	–

Źródło: Kanarski, Koter, Loranty, Urych, 2016, s. 74.

Do tej diagnozy postanowiliśmy nawiązać, pytając jednak o tę opinię nie nauczycieli, ale uczniów klas mundurowych, o czym będzie jeszcze mowa w dalszej części artykułu. Wyniki powyższego sondażu pozwoliły rozpoznać problemy nauczycieli realizujących specjalistyczne moduły programowe w takich klasach, a dotyczyły one m.in. dużych trudności w dostępie do podręczników do tejże edukacji czy przygotowania metodycznego. Samoocena nauczycieli była w tym zakresie bardzo wysoka, bo powyżej 90 proc. wskazań pozytywnych, prawdopodobnie dlatego, że program realizowali pracownicy służb mundurowych. Badani oczekiwali zwiększenia zainteresowania i działań instytucji patronackich w zakresie wspomagania procesu kształcenia w klasach mundurowych. W literaturze przedmiotu znajdują się też dane z lokalnych środowisk na temat zmieniającego się stanu rekrutacji do klas mundurowych w wybranej szkole. Takie dane opublikował Adam Duda w odniesieniu do uczniów przyjętych w latach 2012–2016

do klas wojskowych i klasy strażackiej w Zespole Szkół nr 1 w Krakowie. Wykres danych ilustruje wzrost zainteresowania młodzieży ubiegającej się o przyjęcie tego typu oddziałów szkolnych w ciągu pięciu lat.

Wykres 1. Liczba uczniów chętnych na jedno miejsce ubiegających się o przyjęcie do klas mundurowych w Zespole Szkół Nr 1 w Krakowie w latach 2012–2016

Źródło: Duda, 2020, s. 110.

Edukacja paramilitarna w klasach mundurowych została naukowo zbadana przez Ilonę Urych z Akademii Sztuki Wojennej. Autorka projektu dokonała najpierw pogłębionej analizy teoretycznych przesłanek kształcenia obronnego, poszukując odpowiedzi na pytania skierowane do różnych podmiotów edukacyjnych, które mają swoją specyfikę regionalną „(...) odwołującą się do określonych tradycji państwowych i narodowych, wydarzeń historycznych lub współczesnych potrzeb i aspiracji środowiskowych. To także przedmiot badań o charakterze dydaktycznym, odnoszący się do diagnozowania procesu edukacyjnego, głównych jego podmiotów (uczniów i nauczycieli), analizy programów, treści kształcenia, przekazywanych wartości i kształtowanych postaw” (Urych, 2019, s. 12). Badania zostały poprzedzone analizą historyczną tradycji kształcenia obronnego młodzieży szkolnej w Polsce oraz teoretycznymi podstawami współczesnej edukacji obronnej ze szczególnym uwzględnieniem potencjału klas wojskowych, w tym cech intrapersonalnych uczniów. Głównym problemem badawczym było pytanie: „Jakie składniki potencjału obronnego kształtowane są wśród uczniów klas wojskowych

w procesie edukacji oraz w jaki sposób składniki te można wykorzystać w organizacji kształcenia obronnego młodzieży w Polsce, aby przyczyniły się do zwiększania skuteczności działań obronnych, ochronnych i wzmacniających bezpieczeństwo państwa?” (tamże, s. 14).

Rozwiązaniu problemu miały służyć badania metodą sondażu diagnostycznego (ankieta i wywiad), który został przeprowadzony wśród uczniów klas wojskowych oraz wśród ekspertów kształcenia obronnego w Polsce. Wśród cech intrapersonalnych uczniów badano ich samowiedzę w zakresie cech osobowościowych, preferowanych celów i wartości, ich aktywność pozaszkolną oraz osiągnięcia szkolne. Przedmiotem diagnozy 430 uczniów z 24 klas o profilu wojskowym w szkołach ponadpodstawowych były także atrybuty procesu kształcenia w klasach mundurowych, a dotyczące czasu i formy zajęć, treści kształcenia i współpracy ze środowiskiem wojskowym. Zmiennymi pośredniczącymi były płeć, poziom edukacji, miejsce zamieszkania i tradycje wojskowe w rodzinie. Dobór próby badawczej był celowy, incydentalny (tamże, s. 130–132). Odniesiemy się do wyników tych badań, gdyż dokonaliśmy ich powtórzenia, dostosowując jednak treść pytań adekwatnie do profili dwóch typów klas w łódzkim liceum ogólnokształcącym, mianowicie klasy policyjnej i klasy straży granicznej.

Badanie potencjału rozwojowego uczniów klas mundurowych w łódzkim XLII Liceum Ogólnokształcącym im. Ireny Sendlerowej

Przeprowadzone w 2023 roku badania postaw intra- i interpersonalnych młodzieży klas mundurowych w XLII Liceum Ogólnokształcącym im. Ireny Sendlerowej wobec wybranej ścieżki kształcenia sprofilowanego na służbę mundurową wsparła uczennica klasy IV o profilu straż graniczna w tej szkole – Maria Grabowska, która dokonała zestawienia danych liczbowych z otrzymanych ankiet. Zwracam uwagę na tę współpracę, gdyż zadanie to maturzystka zrealizowała w ramach skierowanego do uczniów szkół ponadpodstawowych programu Uniwersytetu Łódzkiego „Zdolny uczeń – świetny student”. Częściowe wyniki badań M. Grabowska miała okazję przekazać 15 czerwca 2023 roku

podczas podsumowania tego projektu, ja zaś przedstawiłem wstępne założenia teoretyczne i metodologiczne badań na VI Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Szkoła i Nauczyciel. Rozwój nauczyciela i rozwój szkoły” w Łagowie Lubuskim 15 maja 2023 roku.

Nowością w tym podejściu badawczym było nie tylko zmodyfikowanie narzędzia diagnostycznego I. Urych (2019), ale uwzględnienie w diagnozie uczniów klas o profilu służba policyjna. Biorąc pod uwagę niskie zainteresowanie pracą w Policji, warto było uwzględnić potencjał ewentualnych kandydatów do pracy w największej organizacji publicznej w Polsce, która odpowiada za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa (zob. Letkiewicz, Ortyński, 2022; Mátés, 2022).

Charakterystyka terenu badań własnych

Siedziba liceum, które powstało w 1992 roku, mieści się w Łodzi przy ul. Stawowej 28. W latach 1999–2019 było to Gimnazjum nr 11. Wraz z reformą szkolną powróciło do typu szkoły średniej, jaką jest liceum ogólnokształcące. Imię Ireny Sendlerowej placówka przyjęła w dniu 1 czerwca 2012 roku. Budynek znajduje się w północno-wschodniej części Łodzi, w dzielnicy Bałuty. W szkole istnieją klasy innowacji pedagogicznej, klasa straży granicznej, służby policyjnej oraz klasa dziennikarsko-filmowa. Klasa straży granicznej powstała w roku szkolnym 2013/14, zaś w roku szkolnym 2019/20 w wyniku likwidacji gimnazjum przyjęto uczniów już do klasy trzeciej o tym profilu. Natomiast klasa służby policyjnej powstała w roku szkolnym 2018/19. Była wówczas połączona z klasą straży granicznej, zaś pierwszą samodzielną klasę o tym profilu utworzono w roku szkolnym 2019/20. W poniższej tabeli przedstawiam liczbę uczniów w każdej z tych klas. Zdziwienie może budzić rozkład liczby przyjętych do tych klas uczniów ze względu na płeć. Wydawałoby się, że edukacja paramilitarna jest ofertą przede wszystkim dla chłopców, tymczasem z przedstawionych danych wynika, że w klasach służby policyjnej uczyło i uczy się więcej dziewcząt niż chłopców. Odwrotnie jest w klasach straży granicznej, gdzie jest znaczna przewaga chłopców.

Program kształcenia ogólnego w klasach obu profili jest odmienny, co może rzutować na wspomniane różnice. W klasach SG program kształcenia jest rozszerzony o nauczanie języka angielskiego, geografii

i wiedzy o społeczeństwie, natomiast w klasach SP rozszerzenie programu kształcenia ogólnego obejmuje też wprowadzie język angielski i wiedzę o społeczeństwie, ale trzecim przedmiotem jest biologia. Można zatem domniemywać, że wybór klasy o określonym profilu wcale nie musi się wiązać z aspirowaniem do kształcenia w wyższych szkołach dla służb mundurowych, ale ze względu na położenie szkoły w miejscu zamieszkania uczniów może im pozwolić się przygotować do przyjęcia na studia na tzw. kierunkach cywilnych, w uczelniach, które nie mają związku z kształceniem do służb mundurowych. Być może brak szerszej oferty w zakresie kształcenia ogólnego w danym liceum sprawia, że wybór klasy o danym profilu wynika głównie z oferty w zakresie tego trzeciego przedmiotu z rozszerzeniem programu kształcenia.

Tabela 2. Liczba uczniów w klasach mundurowych w XLII LO w Łodzi

Profil klasy	Straż graniczna			Służba policyjna		
	Płeć		Razem	Płeć		Razem
	K	M		K	M	
2012/2013	13	10	23	0	0	0
2013/2014	5	20	25	0	0	0
2014/2015	11	17	28	0	0	0
2015/2016	11	20	31	0	0	0
2016/2017	12	22	34	0	0	0
2017/2018	5	19	24	0	0	0
2018/2019	15	7	22	15	7	22
2019/2020*	20	25	45	17	3	20
2020/2021	11	14	25	6	15	21
2021/2022	12	17	29	23	5	28
2022/2023	16	12	28	22	8	30
Razem	121	183	304	83	38	121

* Łącznie dwie grupy

Źródło: zestawienie danych – M. Grabowska, XLII LO w Łodzi.

W klasie o profilu straż graniczna przeważali chłopcy (183) nad dziewczętami (121). Widać to też w badaniach Mirosława Laskowskiego: w klasach o profilu wojskowym kształciło się więcej chłopców (61,8 proc.) niż dziewcząt (38,2 proc.) (Laskowski, 2019, s. 118). Natomiast w łódzkiej klasie o profilu służba policyjna to dziewczęta (83) przeważały liczebnie nad chłopcami (38), a wydawałoby się, że jest to zawód typowo męski.

Podstawę prawną realizacji programu kształcenia uczniów klas o profilu straży granicznej stanowi Zarządzenie nr 65 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 24 sierpnia 2004 r. w sprawie zakresu oraz szczególnych zasad szkolenia funkcjonariuszy i pracowników Straży Granicznej. Program zakłada realizację większości zajęć na terenie szkoły oraz na terenie jednostek Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej i w ośrodkach szkoleniowych tej służby na podstawie podpisanego porozumienia. Program przewiduje dodatkowe zajęcia z edukacji prawno-obronnej w ramach przedmiotu „Ochrona Granicy Państwowej” dla uczniów klas dwóch ostatnich roczników. Integralną część edukacji stanowią wyjazdy szkoleniowe na lądowe i morskie przejścia graniczne w naszym kraju. Jednym z celów kształcenia jest przygotowanie i zapoznanie kadetów ze specyfiką pracy w jednostkach Straży Granicznej. Zajęcia specjalistyczne może prowadzić nauczyciel, który legitymuje się ukończeniem studiów podyplomowych na kierunku edukacja dla bezpieczeństwa oraz zaliczeniem co najmniej tygodniowego szkolenia wojskowe dla nauczycieli. Często nauczycielem jest zawodowy strażnik graniczny.

Podstawą prawną do realizacji programu kształcenia młodzieży w klasie o profilu służby policyjnej jest zawarte przez dyrekcję szkoły porozumienie z Komendą Wojewódzką Policji w Łodzi. Celem edukacji jest m.in. kształtowanie aktywnych postaw społeczno-moralnych oraz odnajdywanie wartości w etosie służby policyjnej. Uczniowie powinni zdobyć wiedzę o organizacji i funkcjonowaniu Policji, ale także podnosić sprawność fizyczną oraz uzyskać umiejętności w zakresie samoobrony. Młodzież uczy się musztry, technik samoobrony, obezwładniania, sztuk walki i udzielania pierwszej pomocy.

Uczniowie obu klas zobowiązani są do noszenia umundurowania, które muszą im zakupić rodzice. Odpowiednie naszywki na mundury stanowią znak identyfikujący ich z danym profilem klasy. W klasie

pierwszej następuje uroczyste ślubowanie i przyjęcie do grona kade-tów, którzy przez cztery lata będą zdobywać kolejne stopnie awansu. Zgodnie z przyjętym regulaminem stopnie awansu otrzymują na zakończenie roku szkolnego po uzyskaniu promocji do następnej klasy, co jest oznaczane na mundurze odpowiednią liczbą belek (z każdym rokiem o jedną więcej). Za szczególne osiągnięcia oraz za zdobycie umiejętności z zakresu pierwszej pomocy przewidziane są odznaczenia strzeleckie, sportowe, naukowe.

Z opublikowanych na Facebooku filmów promujących szkołę, w których biorą udział uczniowie, wynika, że zdawalność matur wśród abiturientów mieści się na poziomie średniej krajowej. Uczniowie cenią sobie możliwość uzyskania wsparcia w ramach indywidualnych lub grupowych zajęć wyrównawczych prowadzonych przez nauczycieli. Mogą też współpracować z różnymi organizacjami społecznymi, uzyskiwać pomoc ze strony pedagoga szkolnego czy psychologa. Na kanale YouTube został zamieszczony klip filmowy *Dzień z życia uczniów klasy mundurowej XLII LO w Łodzi*, który został przygotowany przez Regionalną Telewizję w ramach programu „Łódzkie Wiadomości Dnia” (<https://youtu.be/BM27F3lgoR8>).

PrintScreen 1. Film promocyjny XLII Liceum Ogólnokształcącego w Łodzi

Źródło: <https://youtu.be/bzBlcvBwJpk> (dostęp: 13.02.2025).

PrintScreen 2. Kadry z filmu promocyjnego XLII LO nagręconego przez uczennice i zamieszczonego na Facebooku

Źródło: <https://www.facebook.com/42lolodz/videos/2370013863301495/>
(dostęp: 13.02.2025).

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna nie podaje danych o wynikach egzaminu maturalnego z podziałem na klasy, toteż o tym, jakie były osiągnięcia w tym zakresie uczniów tego liceum, możemy się zorientować na podstawie danych za 2021 i 2022 rok. Dokonując syntetycznej analizy porównawczej wyników egzaminu maturalnego z przedmiotów podstawowych, obowiązkowych – jak matematyka, język polski i język angielski, możemy wyciągnąć wniosek, że abiturienti lepiej znają język angielski niż język ojczysty. Mają problemy z naukami matematyczno-przyrodniczymi, zaś przedmioty na poziomie rozszerzonym wybierane są przez niewiele osób. Średnie wyniki egzaminu maturalnego ze wszystkich przedmiotów są wśród uczniów tego liceum niższe od średniej wyników uczniów z Łodzi, a nawet z dzielnicy Łódź-Bałuty. Pokazuje to dość przeciętny stan osiągnięć szkolnych uczniów.

Tabela 3. Zestawienie średnich wyników egzaminów maturalnych uczniów XLII LO w Łodzi w porównaniu z wynikami matury w Łodzi i w dzielnicy Łódź-Bałuty

Przedmiot egzaminu maturalnego	Średnie wyniki egzaminu w 2021 r. (w %)			Średnie wyniki egzaminu w 2022 r. (w %)		
	Łódź	Łódź-Bałuty	XLII LO	Łódź	Łódź-Bałuty	XLII LO
Język polski	53,37	53,27	52,93 (N=45)	63,11	53,17	41,08 (N=63)
Matematyka – poziom podstawowy	61,47	52,86	39,58 (N=45)	81,21	56,73	37,21 (N=63)
Język angielski – poziom podstawowy	78,69	76,88	69,60% (N=45)	95,3	78,27	59,24 (N=63)
Język angielski – poziom rozszerzony	80	60	49,72 (N=29)	82,33	64,29	b.d.
Biologia – poziom rozszerzony	58,14	22,11	b.d. (2 uczniów)	62,27	34,95	b.d. (N=2)
Wiedza o społeczeństwie	51,55	21,34	10,30 (N=10)	54,18	26,22	20,50 (N=6)
Geografia	59,2	29,61	b.d. (N=8)	61,04	41,16	27,20 (N=15)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow> (dostęp: 19.02.2025).

Edukacyjna wartość dodana – wskaźnik jakości kształcenia w XLII LO

Wskaźnik EWD – edukacyjnej wartości dodanej – wykorzystuje metody statystyczne, dzięki czemu możemy poznać, czy istnieje ścisły związek między wynikami egzaminu maturalnego i wartościami wskaźnika dla uczniów danej szkoły, klasy. Korzystając z wyszukiwarki na stronie www.ewd.edu.pl uzyskujemy graficzną prezentację wskaźników EWD dla interesujących nas przedmiotów maturalnych. Na osi poziomej znajdują się wyniki egzaminu maturalnego z danego

przedmiotu, a na osi pionowej wartości wskaźnika EWD (Żylak, 2015). Szkoły nie informują na swoim portalu, jaką jej uczniowie uzyskali wartość dodaną w ciągu trzech/czterech lat edukacji. Takie dane można jednak uzyskać na specjalnie stworzonym w tym celu portalu, by tak nauczyciele czy uczniowie, jak i ich rodzice mogli zobaczyć, na ile wysokie lub niskie wyniki matury uzyskali absolwenci danego liceum w porównaniu z uczniami o analogicznych wynikach na egzaminie gimnazjalnym.

Wskaźniki EWD z przedmiotów maturalnych „(...) mają charakter względny i nie informują o bezwzględnych postępach w nauce. Służą do porównywania szkół. W skali kraju wskaźnik EWD ma z definicji wartość równą zero. Wartość dodatnia EWD wskazuje na ponadprzeciętną w skali kraju efektywność nauczania, wartość ujemna na niższą niż przeciętna efektywność”¹. Mimo wszystko warto zobaczyć, jak prezentują się wyniki wskaźnika EWD dla uczniów danej szkoły. Wyniki nie są optymistyczne, bowiem we wszystkich przedmiotach mają wartość ujemną, co zostało przedstawione w tabeli 4.

Tabela 4. Wskaźniki EWD obliczone na podstawie danych egzaminacyjnych maturzystów LXII LO w Łodzi z lat 2020–2022

Dane za lata		2020–2022
Liczba uczniów	111	Ogółem
EWD – matematyka	górna granica prz. ufności	-3.1
	oszacowanie punktowe	-5.1
	dolna granica prz. ufności	-7.1
średni wynik egz. – matematyka	górna granica prz. ufności	87.5
	oszacowanie punktowe	84.9
	dolna granica prz. ufności	82.3
EWD – język polski	górna granica prz. ufności	-0.3
	oszacowanie punktowe	-2.9
	dolna granica prz. ufności	-5.5

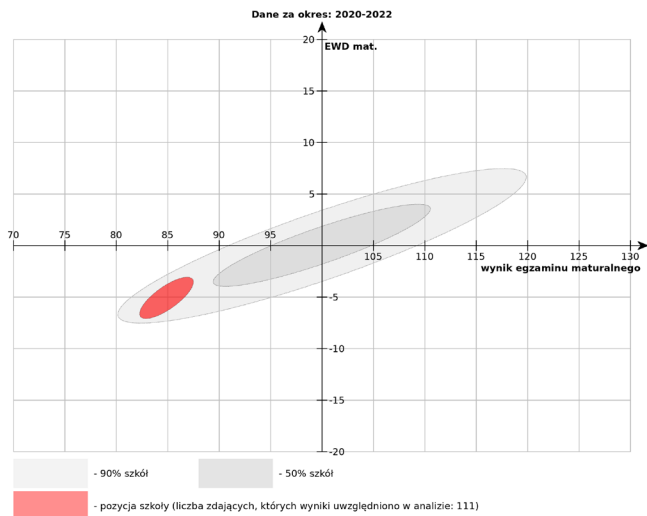
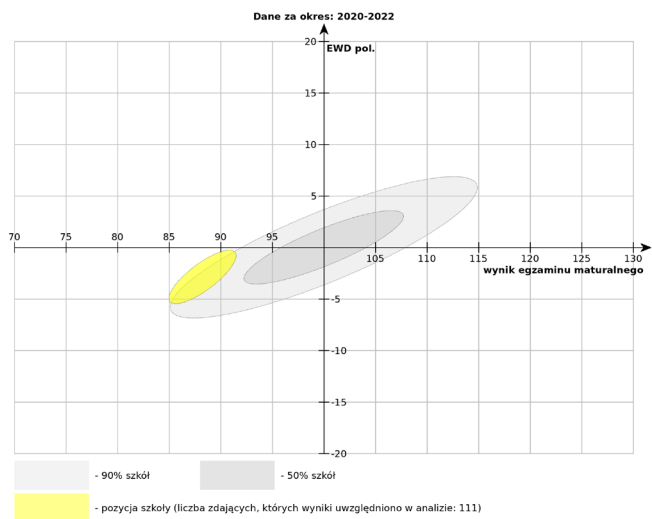
¹ Co to jest EWD?, <https://ewd.edu.pl/wskazniki/matura/co-to-jest-ewd/> (dostęp: 21.04.2022).

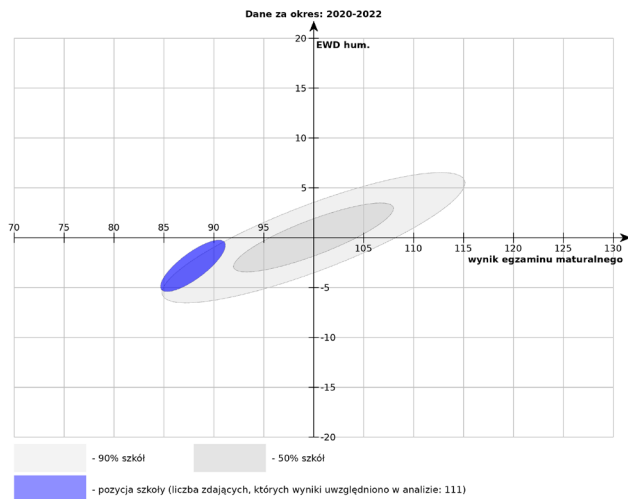
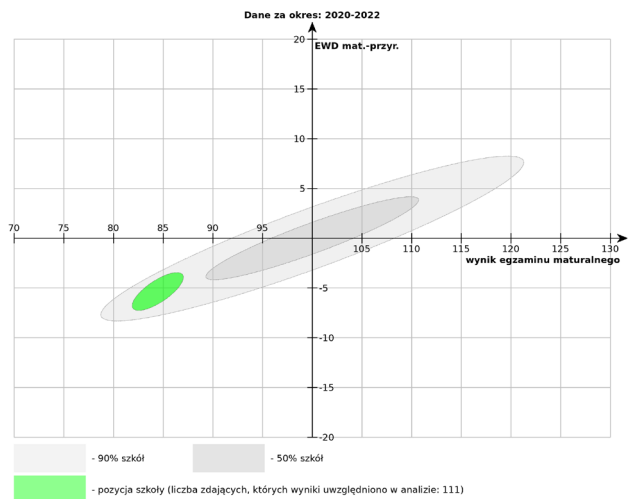
Tab.4 (cd.)

Dane za lata		2020–2022
Liczba uczniów	111	Ogółem
średni wynik egz. – język polski	górna granica prz. ufności	91.5
	oszacowanie punktowe	88.2
	dolna granica prz. ufności	85
EWD – przedmioty matematyczno-przyrodnicze	górna granica prz. ufności	-3.5
	oszacowanie punktowe	-5.4
	dolna granica prz. ufności	-7.3
	górna granica prz. ufności	87.1
	oszacowanie punktowe	84.5
	dolna granica prz. ufności	81.9

Źródło: <https://ewd.edu.pl/wskazniki/matura/wykres-szkoly/?id=23135>
(dostęp: 19.02.2025).

Pozycja tej szkoły w porównaniu z wszystkimi uczniami przystępującymi w latach 2020–2022 do egzaminu maturalnego jest wyznaczona z dużą precyzją, bowiem porównywane są osiągnięcia wszystkich zdających egzamin gimnazjalny z wynikiem z przedmiotów maturalnych każdego ucznia z danej placówki. Zamieszczone poniżej wykresy ilustrujące poziom wskaźnika EWD dla XLII LO w Łodzi (rzut elipsy na oś poziomą) potwierdzają, że w skali kraju jest to liceum o niskich wynikach maturalnych i niskiej efektywności mierzonej EWD. Położenie elipsy odpowiada pozycji szkoły, a znajduje się ona w lewej dolnej ćwiartce, co oznacza, że wskaźnik EWD z każdego przedmiotu lub grupy przedmiotów ma wartości ujemne. Wniosek jest zatem oczywisty: wkład szkoły w wyniki nauczania jest niski. Nie należy jednak wyciągać ogólnych wniosków co do poziomu kształcenia w tej szkole, gdyż zależy on od wielu czynników pozaszkolnych i intrapersonalnych uczniów. Warto zatem podejść do wskaźników EWD i wyników egzaminu maturalnego komplementarnie, traktując je jako jedną z wielu wartości szacunkowych o determinantach osiągnięć szkolnych młodzieży.

Wykres 2. Wskaźnik EWD na podstawie danych egzaminacyjnych z języka polskiego, matematyki, nauk matematyczno-przyrodniczych i nauk humanistycznych uczniów XLII LO w Łodzi w latach 2020–2022

Źródło: <https://ewd.edu.pl/wskazniki/matura/wykres-szkoly/?id=23135>
(dostęp: 19.02.2025).

Założenia metodologiczne badań

Główny problem badawczy zawierał się w pytaniu: jaki jest potencjał rozwojowy uczniów klas mundurowych w XLII Liceum Ogólnokształcącym w Łodzi? Przedmiotem badań były postawy uczniów realizujących program edukacji paramilitarnej w klasach o profilu straży granicznej i służby policyjnej, odzwierciedlone w ich opinii oraz samoocenie na temat własnych cech osobowych. Teoretycznym modelem badania samowiedzy i samooceny uczniów powyższych klas była teoria struktury JA (*self*) według E. Tory Higginsa, którego podejście jest łączone z teoriami socjalizacji (Młynarczyk, 2006). W świetle tej teorii na strukturę poznawczą podmiotu, jej „samozrozumienie” (*the self-digest*) składają się doświadczane w toku socjalizacji przekonania na temat cech dystynktywnych własnej osoby. Są one odpowiedzią na pytanie „jaki jestem?” (ja realne) oraz mogą być porównywane z „ja idealnym” uczniów, a więc poziomem ich aspiracji w zakresie tego, jakimi chcieliby być, biorąc pod uwagę specyfikę edukacji szkolnej (Bąk, 2002). Wskaźnikiem tej zmiennej jest samoświadomość poziomu osiągnięć szkolnych i własnej aktywności prospołecznej wewnątrz- i pozaszkolnej.

Dokonałem niewielkiej korekty sprawdzonego już w badaniach Ilony Urych (2019) kwestionariusza ankiety, dostosowując jedynie treści pytań i sądów w skali Likerta do profili kształcenia w tymże liceum. Ewaluacja jakości procesu kształcenia nie była tu istotna, dzięki czemu istnieje możliwość uzupełnienia i porównania otrzymanych wyników z tymi, które uzyskała uczona Akademii Sztuki Wojennej. Było to o tyle zasadne, że jej badania zostały przeprowadzone jedynie w klasach mundurowych o profilu wojskowym, zaś żadna z wybranych szkół nie była zlokalizowana w Łodzi.

Charakterystyka uczniów kształcących się w klasach mundurowych w łódzkim liceum

Autoidentyfikacja cech osobowości została ujęta w tabeli, w której respondenci mieli za zadanie wskazać pięć spośród osiemnastu cech, które ich zdaniem najlepiej ich opisują.

Tabela 5. Autoidentyfikacja uczniów klas mundurowych z wybranymi cechami osobowościowymi w porównaniu z wynikami tożsamej diagnozy I. Urych

Cechy	Badania I. Urych N=430	Służba policyjna N=85	Straż graniczna N=76
		XLII Liceum Ogólnokształcące w Łodzi N=161	
Pomocny (pomagający, niosący pomoc)	54%	47 (55%)	45 (59%)
Czysty (zadbany, schludny)	51%	36 (43%)	33 (43%)
Ambitny (pracowity, z aspiracjami)	46%	25 (29%)	26 (34%)
Odważny (broniący swoich przekonań)	45%	35 (41%)	26 (34%)
Kochający (czuły, delikatny)	42%	37 (44%)	36 (47%)
Logiczny (konsekwentny, rozumny)	41%	28 (33%)	20 (26%)
Odpowiedzialny (niezawodny, rzetelny)	40%	31 (36%)	28 (36%)
Pogodny (wesoły, niefrasobliwy)	38%	18 (21%)	17 (22%)
Uczciwy (niezdolny do oszustwa, szczerzy, prawdziwy)	37%	23 (27%)	15 (19%)
Uprzejmy (życzliwy, grzeczny wobec innych)	36%	25 (29%)	26 (34%)
Intelektualista (inteligentny, myślący)	31%	15 (17%)	12 (15%)
Niezależny (niepodporządkowany nikomu, samodzielny)	31%	30 (35%)	29 (38%)
Wybaczający (gotowy do wybaczenia innym)	31%	20 (24%)	9 (11%)

Posłuszny (wypełniający polecenia, pełen szacunku)	26%	12 (18%)	5 (6%)
Obdarzony wyobraźnią (śmiały, twórczy)	25%	20 (24%)	13 (17%)
Uzdolniony (o dużych umiejętnościach)	23%	8 (9%)	11 (14%)
O szerokich horyzontach (otwartym umyśle)	20%	8 (9%)	12 (15%)

Źródło: opracowanie własne.

O ile w badaniach I. Urych wśród pięciu najważniejszych cech odzwierciedlających „ja realne” uczniów klas mundurowych, czyli to jak postrzegają oni siebie, znalazły się: 1) pomocny, 2) czysty (schludny), 3) ambitny, 4) odważny i 5) kochający (czuły), o tyle uczniowie dwóch łódzkich klas mundurowych wskazali nieco inne cechy (tabela 5). Uczniowie klasy o profilu straży granicznej wskazali na: 1) bycie pomocnym, 2) kochającym (czułym), 3) czystym (schludnym), 4) niezależnym i 5) odpowiedzialnym; zaś uczniowie klasy o profilu policyjnym eksponowali w pierwszej kolejności: 1) bycie pomocnym, 2) kochającym, 3) czystym, 4) odważnym i 5) odpowiedzialnym. Jak widać we wszystkich badanych grupach, na obraz samooceny składają się głównie trzy cechy: bycie pomocnym, kochającym i czystym (schludnym). Jedynie wśród uczniów klasy straży granicznej pojawiła się – jako jedna z kluczowych – cecha bycie niezależnym.

Tabela 6. Samowiedza na temat własnych cech osobowościowych jako znaczących we własnym rozwoju

Cechy „ja realnego”	Badania I. Urych N=430	Służba policyjna N=85	Straż graniczna N=76
		XLII Liceum Ogólnokształcące w Łodzi	
silna wola	49%	32 (38%)	26 (34%)
cierpliwość	44%	34 (40%)	27 (35%)
zdyscyplinowanie/ obowiązkowość	38%	29 (34%)	26 (34%)
odpowiedzialność	37%	23 (27%)	29 (38%)
pracowitość	35%	25 (29%)	24 (31%)
oszczędność	32%	27 (33%)	20 (26%)
wiedza	30%	13 (15%)	13 (17%)
odwaga życiowa	29%	22 (26%)	21 (27%)
kultura osobista	28%	19 (22%)	14 (18%)
życzliwość, dobroć dla innych	18%	12 (14%)	11 (14%)
gotowość przeciwdziałania ludzkiej krzywdzie	16%	5 (6%)	10 (13%)
bezinteresowność	11%	8 (9%)	4 (5%)

Źródło: opracowanie własne.

W świetle badań I. Urych i łódzkich młodzieży klas mundurowych w obrazie własnej osoby wyraźnie eksponuje, chociaż nie z takim samym nasileniem, takie cechy osobowe jak: silna wola, cierpliwość, zdyscyplinowanie/obowiązkowość, odpowiedzialność, pracowitość i odwagę życiową. Natomiast wśród łódzkich nastolatków znacznie

niżej pozycjonowana była wiedza (15–17 proc. wskazań w stosunku do 30 proc. w badaniach I. Urych), również w obu diagnozach najmniej pozycjonowane były cechy prospołeczne: życzliwość, dobroć dla drugich, gotowość przeciwdziałania ludzkiej krzywdzie i bezinteresowność (4–8 proc.; w diagnozie Urych – 11 proc.). Mogłoby to wskazywać na silną koncentrację uczniów na tych cechach, które są najważniejsze dla realizowania zadań w ramach tak specjalistycznej służby. Mają być silni, twardzi, mężni, zaś w mniejszym stopniu wiążą służbę mundurową z misją społeczną, wspomaganie innych w ich problemach czy trudnościach.

Co stanowi o poczuciu własnej tożsamości badanych uczniów w świetle ich samowiedzy na ten temat? W świetle ogólnopolskich badań I. Urych samoświadomość uczniów klas wojskowych cechowało przede wszystkim poczucie tożsamości narodowej (bycie Polakiem/Polką – 84 proc.; obywatelem Polski – 68 proc.), poczucie przynależności do małej ojczyzny (bycie mieszkańcem regionu, miasta, miejscowości – 54 proc.) oraz poczucie więzi rodzinnych (bycie członkiem rodziny – 73 proc.) i poczucie tożsamości rówieśniczej (bycie osobą należącą do grupy młodzieży – 68 proc.), natomiast najniższy poziom identyfikacji z środowiskami stanowiącymi o własnej tożsamości dotyczy różnego rodzaju organizacji wewnątrz- i pozaszkolnych, widać też słabe poczucie więzi z Kościołem (13 proc.) i przywiązanie do wartości katolickich (20 proc.) (Urych, 2019, s. 168).

U uczniów łódzkich klas mundurowych wygląda to podobnie: badani najsilniej utożsamiali się z własną narodowością, bowiem aż 82 proc. na pierwszym miejscu wskazało, że „czują się Polakami”, a 72 proc., że są obywatelami Polski. Na drugim miejscu znalazła się prospołeczna postawa wobec innych (78 proc. troszczy się o innych), a na trzecim miejscu przynależność do rodziny (76 proc.). Wśród uczniów klasy policyjnej tylko 27 proc. potwierdziło, że są osobami wierzącymi, w tym 6 proc. identyfikuje się z wiarą katolicką, zaś jeszcze mniejszy odsetek (17 proc.) dotyczył uczniów klasy straży granicznej, w tym tylko 2 proc. wskazało na wiarę katolicką. Być może zatem ów wskaźnik religijności był w świetle tej ostatniej kwestii mocno zawyżony. Do klas mundurowych trafiają nastolatki, którzy są związani z organizacjami sportowymi.

Ciekawe że w obu badaniach młodzież widzi siebie jako osoby z przyszłością, nie wiąże jej natomiast z europejskością. Wyraźne różnice w autoidentyfikacji między młodzieżą klas wojskowych a uczniami łódzkiej klasy policyjnej i straży granicznej są dostrzegane w odniesieniu do takich cech jak poczucie bycia Europejczykiem (38 proc. w badaniach Urych; 42 proc. klasa policyjna i 48 proc. klasa straży granicznej) i tożsamość religijna (bycie osobą wierzącą – 45 proc. w badaniach Urych; 27 proc. klasa policyjna i 17 proc. klasa straży granicznej). O ile uczniowie klas wojskowych popierają wartości demokratyczne na poziomie 38–42 proc., o tyle zwolennikami demokracji było zaledwie 12 proc. uczniów łódzkiej klasy policyjnej.

Tabela 7. Poczucie własnej tożsamości wśród uczniów klas mundurowych

Wyznaczniki własnej tożsamości	Badania I. Urych N=430	Służba policyjna N=85	Straż graniczna N=76
		XLII Liceum Ogólnokształcące w Łodzi N=161	
Jestem:	proc. wskazań		
Polakiem/Polką	84	75	82
Członkiem rodziny	73	70	76
Obywatелеm Polski	68	67	72
Osobą należącą do grupy młodzieży	68	48	47
Mieszkańcem regionu, miasta, miejscowości	54	55	61
Osobą troszczącą się o innych ludzi	54	49	78
Kowalem swojego losu	47	41	64
Osobą wierzącą	45	27	17
Człowiekiem z przyszłością	44	46	52
Europejczykiem	38	49	63
Osobą przywiązaną do tradycji i wartości narodowych	38	14	34

Zwolennikiem demokracji	38	14	42
Osobą związaną z organizacjami sportowymi	28	20	21
Obywatelem kraju ważnego w świecie	28	8	18
Osobą niezamożną	21	16	13
Osobą przywiązaną do wartości katolickich	20	6	2
Słowianinem	19	7	14
Osobą związaną z organizacjami szkolnymi	18	11	11
Osobą związaną z organizacjami proobronnymi	14	1	2
Osobą związaną z organizacjami społecznymi	14	4	5
Osobą związaną z Kościołem	13	2	2
Osobą związaną z organizacjami pozarządowymi	7	0	1
Obywatelem kraju bez znaczenia w świecie	7	8	2

Źródło: opracowanie własne.

Trudno jest porównać w obu badaniach udział uczniów klas mundurowych w dodatkowych zajęciach edukacyjnych, gdyż w pracy I. Urych nie zostały one wyróżnione w tabeli, tylko wprowadzone częściowo do analizy opisowej. Jak pisze badaczka:

Analiza wyników badań pozwala na stwierdzenie, że ankietowani czas wolny przeznaczają przede wszystkim na rozwój osobowości. Są to różnorodne działania samo-realizacyjne, bezinteresowne oraz dobrowolne i autoteliczne. Chociaż cechuje je minimum społecznych zobowiązań i przymusów, to jednak w największym stopniu dotyczą one przedmiotów szkolnych (63 proc.), a więc tych, które, mieszcząc się w kategorii samokształcenia, wpływają na podniesienie poziomu wiedzy i umiejętności. Są to także zajęcia sportowe (58 proc.), podczas których możliwy jest wypoczynek, regeneracja, odstresowanie, dostarczane są również bodźce rozwojowe, rozwijana jest sprawność fizyczna, zaradność życiowa i orientacja oraz kształtowane są postawy prosumatyczne i prozdrowotne. Przygotowują też do współżycia i współdziałania w grupach i zespołach przez kształtowanie postaw prospołecznych (Urych, 2019, s. 147).

Badania w łódzkich klasach nie potwierdzają tak wysokich wskaźników, bowiem zaledwie 11,5 proc. nastolatków z klasy straży granicznej bierze udział w przedmiotowych i sportowych zajęciach pozalekcyjnych, zaś w klasie policyjnej na pierwszym miejscu jest udział uczniów w zajęciach sportowych (23,5 proc.), a 14,1 proc. uczestniczy w przedmiotowych zajęciach pozalekcyjnych (tabela 8). Śladowy odsetek uczniów, bo 3,9 proc. z klasy straży granicznej, bierze udział w militarnych zajęciach pozalekcyjnych. W takich w ogóle nie uczestniczą uczniowie klasy służby policyjnej, prawdopodobnie dlatego, że w Łodzi nie działają podmioty prowadzące tego typu zajęcia wolnoczasowe o charakterze adekwatnym do zadań tej służby zawodowej. Być może Policja powinna zainteresować się możliwością współtworzenia podobnych do wojskowych organizacji młodzieżowych zorientowanych na ten rodzaj służby publicznej.

Tabela 8. Uczestnictwo w aktywności pozalekcyjnej uczniów klas mundurowych

Rodzaj aktywności	Badania I. Urych N=430	Śłużba policyjna N=85	Straż graniczna N=76
		XLII Liceum Ogólnokształcące w Łodzi	
		proc. wskazań	
Udział w przedmiotowych zajęciach pozalekcyjnych	63	14,1	11,8
Udział w sportowych zajęciach pozalekcyjnych	58	23,5	11,8
Udział w militarnych zajęciach pozalekcyjnych	35	0	3,9
Przynależność do jakiejś organizacji społecznej	20	4,7	6,6
Przynależność do jakiejś organizacji szkolnej	15	0	9,2
Udział w katolickich zajęciach pozalekcyjnych	7	0	0

Udział w artystycznych zajęciach pozalekcyjnych	b.d.	0	5,3
Przewodniczenie jakiejś organizacji społecznej	b.d.	0	0
Przewodniczenie jakiejś organizacji szkolnej	b.d.	0	1,3
Przewodniczenie jakiejś organizacji zajmującej się problematyką obronności i bezpieczeństwa państwa	5	0	0

Źródło: opracowanie własne.

Wartości preferowane przez uczniów klas mundurowych

Samoocena uczniów klas mundurowych w zakresie preferowanych przez nich wartości, którą ilustruję w poniższej tabeli, zyskała dodatkowy atut, gdyż uczniowie mogli przypisywać uniwersalnym wartościom stosowną rangę, adekwatnie do znaczenia, jakie miały one dla nich samych. W świetle badań I. Urych (2019, s. 169) respondenci kładli największy nacisk na bezpieczeństwo rodziny (średnia arytmetyczna 4,74), podczas gdy łódzcy uczniowie z klasy służby policyjnej najwyżej cenili równość (braterstwo, jednakowe szanse dla wszystkich, średnia 4,81), zaś dla uczniów klasy straży granicznej największe znaczenia miała mądrość (średnia 4,77).

W diagnozie ogólnopolskiej I. Urych na drugim miejscu wskazana była wolność (niezależność osobista, wolność wyboru) – średnia arytmetyczna przypisana tej wartości wyniosła 4,55 (tamże), zaś uczniowie łódzkiej klasy służby policyjnej oraz klasy straży granicznej na drugim miejscu usytuowali wartość, jaką jest prawdziwa przyjaźń (bliskie koleżeństwo) – (średnia odpowiednio 4,71 i 4,42).

Trzecią z kolei wartością dla uczniów klas wojskowych w badaniach I. Urych była wolność (średnia 4,5) (tamże), zaś dla łódzkich uczniów klasy służby policyjnej – przyjemność (miłe uczucia, brak nadmiernego pośpiechu) – średnia 4,65. Uczniowie klasy straży granicznej na trzecim miejscu umieścili bezpieczeństwo rodziny (troska

o najbliższych) – średnia 4,35. Wszystkie te dane ilustruje tabela 9. We wszystkich badanych grupach uczniów klas mundurowych rzadko wskazywano na takie wartości jak patriotyzm lokalny, poczucie dokonania (wniesienie trwałego wkładu), uznanie społeczne czy zbawienie. Celem badań empirycznych było wykazanie zależności między tożsamością narodową i patriotyzmem. Co ciekawe, z analizy danych uzyskanych z badań Ilony Urych i Doroty Domalewskiej, które zostały przeprowadzone wśród 508 uczniów drugich i trzecich klas mundurowych o profilu wojskowym, wynikało, że młodzież ma bardzo silne poczucie tożsamości narodowej i patriotyzmu (Urych, Domalewska, 2020). Nie potwierdziły tego odpowiedzi łódzkich licealistów, zarówno klas o profilu policyjnym, jak i wojskowym, na kolejne pytanie, o wskazanie najbardziej przez nich cenionych wartości.

Tabela 9. Uogólnienie ocen przyporządkowanych przez uczniów klas mundurowych wartościom uniwersalnym

Wartości	Badania I. Urych N=430	Służba policyjna N=85	Straż graniczna N=76
		XLII Liceum Ogólnokształcące w Łodzi	
	Średnia arytmetyczna ocen		
BEZPIECZEŃSTWO RODZINY (troska o najbliższych)	4,74	4,41	4,35
WOLNOŚĆ (niezależność osobista, wolność wyboru)	4,55	4,36	4,07
PRAWDZIWA PRZYJAŹŃ (bliskie koleżeństwo)	4,5	4,71	4,42
SZCZĘŚCIE (radość, zadowolenie)	4,45	4,67	4,21
MĄDROŚĆ (dojrzałe rozumienie życia)	4,41	4,31	4,77

ŻYCIE PEŁNE WRAŻEŃ (dające adrenalinę, aktywne)	4,35	4,11	3,84
BEZPIECZNIŃSTWO NARODOWE (zabezpieczenie przed napaścią)	4,31	3,7	3,69
PRZYJEMNOŚĆ (miłe uczucia, brak nadmiernego pośpiechu)	4,26	4,65	4,12
POCZUCIE WŁASNEJ GODNOŚCI (samopoważanie)	4,25	4,27	4,21
POKÓJ NA ŚWIECIE (świat wolny od wojen i konfliktu)	4,24	4,32	3,95
RÓWNOWAGA WEWNĘTRZNA (brak konfliktów wewnętrznych)	4,23	4,50	3,95
RÓWNOŚĆ (braterstwo, jednakowe szanse dla wszystkich)	4,2	4,81	3,81
UMIŁOWANIE OJCZYZNY (patriotyzm)	4,18	3,37	3,22
DOJRZAŁA MIŁOŚĆ (bliskość seksualna i duchowa)	4,05	4,25	3,95
DOSTATNIE ŻYCIE (dobrobyt)	4,01	4,29	4,09
PATRIOTYZM LOKALNY (przywiązanie do miejsca urodzenia)	3,95	3,23	3,05
POCZUCIE DOKONANIA (wniesienie trwałego wkładu)	3,87	3,49	3,51
UZNANIE SPOŁECZNE (poważanie, podziw)	3,74	3,73	3,29
ŚWIAT PIĘKNA (piękno natury i sztuki)	3,7	3,8	3,26
ZBAWIENIE (zbawienie duszy, życie wieczne)	3,37	3,23	2,66

Źródło: opracowanie własne.

Wartości stylu życia preferowane przez uczniów klas mundurowych

Badani przez I. Urych uczniowie poproszeni o wskazanie, w jakim stopniu preferują wartości charakterystyczne dla stylu życia młodych ludzi, postawili przede wszystkim na sprawność fizyczną (21,6 proc.), zdrowie (20,9 proc.) oraz Internet (20,5 proc.) (Urych, 2019, s. 151). Dane z tej diagnozy zostały przedstawione w liczbach bezwzględnych, toteż ująłem je w procentach, by łatwiej je było porównać do wyborów wartości stylu życia wskazanych przez łódzkich licealistów. Jedyną wartością, którą uczniowie klasy służby policyjnej wymienili analogicznie jako znaczącą – na trzecim miejscu (87,1 proc.), i na drugim – uczniowie klasy straży granicznej (93,5 proc.), był Internet, a więc korzystanie z informacji i danych w sieci internetowej. Natomiast licealiści z klasy służby policyjnej na drugim miejscu wskazali komfort, wygodę, zaś licealiści z klasy straży granicznej na pierwszym miejscu wymienili – *ex aequo* ze sprawnością fizyczną – życie towarzyskie (100 proc.), na drugim zaś miejscu – *ex aequo* z Internetem – podali życie we własnej rodzinie, zaś na trzecim – *ex aequo* z komfortem i wygodą – wymienili jeszcze jako istotną wartość wiedzę.

Tabela 10. Wartości stylu życia uczniów klas mundurowych

Wartości stylu życia	I. Urych N=430	Służba policyjna N=85	Straż graniczna N=76
	Σ	Σ	Σ
Sprawność fizyczna	21,6%	82,3%	100%
Zdrowie	20,9%	91,7%	84,2%
Internet	20,5%	87,1%	93,4%
Życie we własnej rodzinie	20,2%	85,9%	93,4%
Jedzenie	20%	84,7%	84,2%

Życie towarzyskie	20%	85,9%	100%
Wiedza	19,7%	72,9%	89,5%
Ojczyzna, patriotyzm	19,7%	70,6%	72,4%
Bezpieczeństwo, obronność	19,7%	82,4%	81,6%
Komfort, wygoda	19,3%	89,4%	89,5%
Twórczość	14,9%	77,6%	81,6%
Majsterkowanie	12,8%	55,3%	56,6%
Handel, interesy	11,6%	57,6%	61,8%
Przeżycia seksualne	11,2%	56,5%	52,6%
Telewizja, radio, prasa	10,7%	57,6%	52,6%
Napoje alkoholowe	8,6%	41,2%	44,7%

Źródło: opracowanie własne.

Najmniejszy odsetek badanych wykazał zainteresowanie napojami alkoholowymi, oglądaniem telewizji, słuchaniem radia i czytaniem prasy oraz przeżyciami seksualnymi. Jak pisze na ten temat I. Urych (2019, s. 152): „Ponieważ w naukach społecznych, również w pedagogice, wartości łączy się z zachowaniem ludzi oraz z ich postawami i motywacjami do działania, można rokować, że młodzież ta nie przeznaczając swojego wolnego czasu na nadużywanie alkoholu i zachowania patologiczne”. Zarówno korzystania z mediów, jak i pozostałych wartości nie zaliczyłbym jednak do tej kategorii, mimo iż nie uzyskały wysokiego poparcia.

Potencjał relacji społecznych uczniów klas mundurowych

W badaniach I. Urych (2019) nie diagnozowano tego rodzaju potencjału, choć wyniki przeprowadzonych badań posłużyły refleksji o potrzebie uwzględnienia, oprócz potencjału indywidualnego młodzieży i jej potencjału mobilizacyjnego, także potencjału społecznego. Do potencjału mobilizacyjnego autorka zaliczyła te wartości i aspiracje, które są wymagane w służbie mundurowej, a więc chęć podjęcia w przyszłości takiej służby czy akceptacja dla wartości obronnych związanych z bezpieczeństwem, patriotyzm i sprawność fizyczna. Natomiast przez potencjał społeczny klas wojskowych I. Urych rozumie „(...) możliwości obywateli-uczników klas wojskowych, w wymiarze indywidualnym i grupowym, aktywnego udziału w życiu społecznym i gospodarczym oraz w wymiarze powinności obywatelskich, oparte na ich osiągnięciach szkolnych, aktywności pozaszkolnej i zainteresowaniach wyznaczających styl życia oraz na ich specyficznej wiedzy, umiejętnościach i postawach” (Urych, 2019, s. 224).

Biorąc jednak pod uwagę uczestniczenie przez młodzież licealną w środowiskach socjalizacyjnych i wychowawczych, wprowadziłem do kwestionariusza ankiety jeszcze dwie kwestie, które pozwoliłyby odpowiedzieć na pytanie, czy nastolatki odnajdują w nich wsparcie i mają świadomość partycypacji społecznej. Zapytaliśmy ich o to, na kogo mogą liczyć przy podejmowaniu decyzji, zaś dane na ten temat ilustruje tabela 11.

Tabela 11. Poczucie społecznego wsparcia w podejmowaniu decyzji przez młodzież łódzkich klas mundurowych

Osoby znaczące w podejmowaniu decyzji	Służba policyjna N=85	Straż graniczna N=76
	XLII Liceum Ogólnokształcące w Łodzi	
	Σ	Σ
SAM/sama decyduję	61,1%	68,4%
KOLEDZY, koleżanki spoza klasy	49,4%	51,3%

RODZICE	48,2%	50%
Internet	21,2%	26,3%
WUJEK, dziadek, ktoś z rodziny	12,9%	14,5%
Inni	12,9%	9,2%
KSIĄŻKI, prasa, radio, telewizja	8,2%	5,3%
NAUCZYCIEL, wychowawca	5,9%	6,6%
KSIĄDZ nauczający religii	0	0

Źródło: opracowanie własne.

Z danych w tabeli 11 wynika, że młodzież klas mundurowych ma wysokie poczucie autonomii, skoro na pierwszym miejscu wskazała, że sama decyduje o tym, jakich dokonać rozstrzygnięć w sytuacjach problemowych. Na drugim miejscu uczniowie zaznaczyli, że przy podejmowaniu decyzji mogą liczyć na wsparcie rówieśników, koleżanek i kolegów spoza klasy szkolnej, zaś na trzecim miejscu uwzględnili wsparcie rodziców. Ciekawe, że kolejnym a znaczącym czynnikiem wsparcia jest Internet. Niepokojące jest zaś to, że uczniowie nie mogą liczyć na nauczycieli, wychowawcę klasy oraz na swoich rówieśników z klasy. Zerowe wsparcie dotyczy księdza prowadzącego lekcje religii.

Drugą kwestią związaną z kapitałem społecznym uczniów klas mundurowych było ustosunkowanie się przez nich do pytania, czy są członkami samorządu szkolnego. Pytanie było podchwytliwe w tym sensie, że statut XLII Liceum Ogólnokształcącego im. Ireny Sendlerowej jednoznacznie określa, że każdy uczeń tej szkoły jest członkiem samorządu szkolnego. Młodzież jednak nie jest tego świadoma, skoro w odpowiedzi stwierdziła, że nie ma takiego poczucia. Tym samym widzimy, że skoro w klasie służby policyjnej 91,7 proc. uczniów, a w klasie straży granicznej 90,8 proc. uczniów potwierdziło samowykluczenie z samorządu uczniowskiego, to znaczy, że samorządność nie jest kluczową kompetencją społeczną w wychowaniu młodych pokoleń.

Tabela 12. Poczucie przynależności do samorządu szkolnego

Poczucie członkostwa w samorządzie szkolnym	Służba policyjna N=85	Straż graniczna N=76
	XLII Liceum Ogólnokształcące w Łodzi	
	Σ	Σ
TAK	8,2%	9,2%
NIE	91,7%	90,8%
NIE WIE	0	0

Źródło: opracowanie własne.

Poczucie członkostwa w samorządzie szkolnym jest istotną zmienną, która nie tyle wskazuje na aspekt formalny faktycznego udziału w tym organie, co wynika z istoty prawa, ale nie jest postrzegane jako subiektywne potwierdzenie sensowności owej normy prawnej. Dla uczniów członkostwo w samorządzie nie ma nic wspólnego z całą wspólnotą szkolną, uczniowską, z poczuciem przynależności do niej, ale zapewne kojarzy im się z jej aktywistami, a więc członkami wybieralnych organów – samorządu klasowego i radą samorządów klasowych. Potencjał społeczny uczniów wymaga autentycznej ich autonomii, samostanowienia, ale i poczucia sprawstwa, a nie bycia pod jakąkolwiek opieką czy nadzorem pedagogicznym. Uczniowie nie nauczą się samorządności i umiejętności pracy dla dobra innych, a więc pełnienia służby, jeśli nie doświadczą realnej możliwości jej urzeczywistniania w warunkach szkolnej edukacji.

Biorąc pod uwagę, w jaki sposób uczniowie szkolnych oddziałów mundurowych postrzegają swoje koleżanki i kolegów z klasy, można dostrzec, na co szczególnie zwracali uwagę czy też co – ich zdaniem – przykuwa ich uwagę na co dzień. Między uczniami obu profili edukacyjnych nie widać istotnych różnic. Na pierwszym miejscu wskazali, że uczniowie z klasy osiągają wysokie wyniki z wychowania fizycznego. Na drugim miejscu ich uwagę przykuwało uzyskiwanie przez uczniów wysokich ocen z zachowania, zaś na trzecim znalazło się uczęszczanie przez nich na pozalekcyjne zajęcia sportowe. Można zatem zauważyć, że te kwestie są w dużym stopniu zbieżne z profilem absolwenta takich klas, który musi być zdyscyplinowany i sprawny fizycznie.

Wzmacnia to dodatkowo fakt, że uczniowie klasy straży granicznej wskazali jeszcze, iż uczniowie ich klasy przejawiają zainteresowanie problematyką obronności i bezpieczeństwa państwa.

Tabela 13. Postrzeganie przez uczniów klas mundurowych swoich koleżanek i kolegów z klasy

Postrzeganie rówieśników w klasie	Służba policyjna N=85	Straż graniczna N=76
	proc. wskazań	
Uczniowie z klasy osiągają wysokie wyniki z wychowania fizycznego	66	47
Uczniowie z klasy osiągają wysokie stopnie z zachowania	48	54
Uczniowie klasy uczęszczają na sportowe zajęcia pozalekcyjne	32	31
Uczniowie klasy osiągają wysokie wyniki w przedmiotach humanistycznych	31	29
Uczniowie klasy liderują/przewodniczą różnym organizacjom szkolnym	24	22
Uczniowie klasy przejawiają zainteresowania problematyką obronności i bezpieczeństwa państwa	23	34
Uczniowie klasy należą do różnych organizacji szkolnych	22	23
Uczniowie klasy należą do organizacji społecznych	22	19
Uczniowie klasy uczęszczają na zajęcia pozalekcyjne	18	16
Uczniowie klasy liderują/przewodniczą różnym organizacją społecznym	12	13
Uczniowie klasy uczęszczają na militarne zajęcia pozalekcyjne	10	10
Uczniowie klasy osiągają wysokie wyniki w przedmiotach ścisłych	5	8
Uczniowie klasy uczęszczają na artystyczne zajęcia pozalekcyjne	4	2
Uczniowie klasy uczęszczają na katolickie zajęcia pozalekcyjne	3	3

Źródło: opracowanie własne.

„Ja idealne” uczniów klas mundurowych

Zobaczmy zatem, jak przedstawia się w świetle tych diagnoz tzw. ja idealne uczniów klas mundurowych, na które składają się najważniejsze ich zdaniem cechy, które chcieliby w sobie rozwijać. Postulowane przez uczniów klas mundurowych cechy osobowości w populacji badanej przez I. Urych (2019) obejmują następujące trzy cechy z podanej kafeterii:

- 1) silną wolę (49%),
- 2) cierpliwość (44%),
- 3) zdyscyplinowanie, obowiązkowość (38%).

Uczniowie łódzkiej klasy służby policyjnej wskazali na potrzebę doskonalenia w sobie:

- 1) cierpliwości (40%),
- 2) silnej woli (38%),
- 3) zdyscyplinowania (34%),

zaś uczniowie klasy straży granicznej chcieliby pracować nad własną:

- 1) odpowiedzialnością (38%),
- 2) cierpliwością (34%),
- 3) zdyscyplinowaniem oraz *ex aequo* silną wolą (34%).

Z łódzkich badań wynika, że nie istnieją duże różnice między badaną w obu projektach diagnostycznych młodzieżą, jeśli porównać stan idealny („ja idealne”) do stanu realnego („ja realne”) i wziąć pod uwagę te same cechy osobowości. Niewątpliwie może zaskakiwać brak odniesień do religijności i patriotyzmu uczniów, które to cechy są tak silnie eksponowane w założeniach programowych edukacji paramilitarnej. Przykładowo harcerze mogą w trakcie składania przyrzeczenia harcerskiego dokonać wyboru roty ślubowania: na „dobro wyższe” (wersja świecka) albo na Boga. Do tej sfery wartości i transcendencji w życiu nastolatków nawiązaliśmy w jeszcze jednym zadaniu kwestionariusza ankiety, a mianowicie kiedy poprosiliśmy ich o wskazanie wartości, które konstytuują ich tożsamość, poczucie własnej odrębności (tabela 9).

Negatywne cechy kierunkowe do pracy nad sobą

Interesowało nas także to, których cech osobowości – określanych mianem wad – uczniowie chcieliby się pozbyć. W odróżnieniu od kafeterii Urych (2019, s. 137) pozwoliliśmy badanym wprowadzić jeszcze inną cechę niż te wymienione. Wyniki badań zawiera tabela 14.

Tabela 14. Negatywne cechy osobowości wymagające zdaniem młodzieży klas mundurowych pracy nad ich eliminacją

Cechy negatywne (wady)	Badania I. Urych N=430	Śłużba policyjna N=85	Straż graniczna N=76
		XLII Liceum Ogólnokształcące w Łodzi	
	proc. wskazań		
Lenistwo	85	84	72
Nerwowość	59	54	59
Zazdrość	37	55	34
Słaba wola	33	22	19
Kłamiwość	18	15	17
Brak poszanowania ludzkiej własności	17	2	1
Zawiść	14	8	9
Zawziętość	14	18	9
Niezaradność	11	14	22
Skąpstwo	8	8	11
Nieprawość	6	4	5
Brak kultury osobistej	4	4	5

Źródło: opracowanie własne.

Wśród badanych przez I. Urych eksponowane są przede wszystkim takie wady jak:

- 1) lenistwo (85%),
- 2) nerwowość (59%),
- 3) zazdrość (37%).

Młodzież łódzkiej klasy służby policyjnej chciałaby wyeliminować u siebie:

- 1) lenistwo (84%),
- 2) zazdrość (55%),
- 3) nerwowość (54%),

zaś uczniowie klasy straży granicznej najchętniej uniknęliby:

- 1) lenistwa (72%),
- 2) nerwowości (59%),
- 3) zazdrości (34%).

Ciekawa jest tu zgodność co do wymienianych cech negatywnych, które całkowicie się ze sobą pokrywają. Czyżby młodzież tych klas miała poczucie tak silnej niechęci do działania, które prawdopodobnie wiąże się z nudą w szkole, skoro na pierwszym miejscu wszyscy zgodnie wskazali na lenistwo? Czy może jest to charakterystyczna dla tej generacji cecha przypisywana przez badaczy pokoleniu nazywanemu mianem „milenialsów”, biernemu pokoleniu?

Aspiracje życiowe młodzieży klas mundurowych

Aspiracje życiowe młodzieży są tematyką wielu opracowań empirycznych i teoretycznych. Psycholodzy podkreślają, że aspiracje jednostki są wynikiem rozpoznania przez nią własnych dyspozycji. Dlatego też zapytaliśmy uczniów klas mundurowych, czego oczekują od swojego przyszłego życia. Jakie są ich aspiracje?

Diagnozę w tym zakresie podsumowuje I. Urych:

W analizie oczekiwań badanych uczniów klas wojskowych wobec ich dorosłego życia zwraca uwagę to, że prawie wszyscy respondenci (95 proc.) chcą mieć ciekawą pracę. Prawie tak samo znaczna ich część (93 proc.) oczekuje odwzajemnionej miłości, a tylko niewiele mniejsza (92 proc.) – udanego życia rodzinnego. Wskazać należy, że prawie co siódmy respondowany uczeń (66 proc.) charakteryzuje swoje dorosłe życie jako związane z karierą wojskową. Najmniej z nich (31 proc.) myśli o karierze naukowej (Urych, 2019, s. 176).

Aspiracje uczniów łódzkiej klasy policyjnej są niemalże tożsame z powyższymi, przy czym najwyżej – i w równym stopniu (92,9 proc.) – wskazują oni zarówno na ciekawą pracę, jak i udane życie rodzinne. Na drugim jednak miejscu stawiają wartości materialne (84,7 proc.). Natomiast uczniowie łódzkiej klasy straży granicznej na pierwszym miejscu wskazują na odwzajemnioną miłość (100 proc.), na drugim – udane życie rodzinne (90,8 proc.), zaś na trzecim miejscu stawiają wysokie zarobki i spokojne życie (88,2 proc.). To, by praca była ciekawa, znalazło się na czwartej pozycji. Istotne było dostrzeżenie, jakie miejsce zajmuje w ich oczekiwaniach kariera w danej służbie mundurowej. W odróżnieniu od danych I. Urych, co trzeci uczeń klasy policyjnej liczy na karierę w tej formacji, zaś w przypadku uczniów straży granicznej wskaźnik ten jest znacznie wyższy, wynosi bowiem 50 proc. Podobnie jak w diagnozie I. Urych uczniowie łódzkich klas mundurowych również nie aspirują do kariery naukowej (28,2 proc. – klasa policyjna, 31,6 proc. – klasa straży granicznej).

Tabela 15. Aspiracje życiowe uczniów klas mundurowych

Rodzaj aspiracji	Badania I. Urych N=430			Służba policyjna N= 85		Straż graniczna N=76			
				XLII Liceum Ogólnokształcące w Łodzi					
	proc. wskazań								
	+	0	-	+	0	-	+	0	-
chcę	Trudno powie- dzieć	Nie chcę							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ciekawa praca	95	4	1	92,9	4,7	2,3	82,9	6,6	9,4
Odwzajemniona miłość	93	4	3	81	4,7	0	100	0	0
Udane życie rodzinne	92	4	4	92,9	5,9	1	90,8	9,2	0
Wysokie zarobki i spokojne życie	88	10	2	80	5,9	0	88,2	10,5	1,3

Tab.15 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Życie pełne przygód	80	15	5	74,1	10,6	15,3	73,7	21,1	5,3
Uzyskanie dyplomu szkoły wyższej	79	16	5	67	23,5	8	63,2	28,9	7,9
Uzyskanie wartości materialnych	75	21	4	84,7	15,3	0	69,7	13,1	17,1
Uzyskanie szacunku i uznania społecznego	73	20	7	76,5	14,1	8	65,8	19,7	14,5
Kariera wojskowa/ policyjna	66	17	17	34,1	27,1	33	50	39,5	10,5
Liczne grono przyjaciół	62	23	15	63,5	20	16,5	59,2	22,4	18,4
Kierownicze stanowisko	59	27	14	56,5	32,9	10,6	32,9	46	21,1
Kariera naukowa	31	29	40	28,2	36,5	35,3	31,6	32,9	35,5

Źródło: opracowanie własne.

Gotowość podjęcia pracy w służbach mundurowych

W badaniach I. Urych poproszono ankietowanych o przedstawienie swoich deklaracji dotyczących planów zawodowych. „Zdecydowana większość uczniów klas wojskowych (78 proc.) wiąże swoją przyszłość z resortem wojskowym. Część z nich chciałaby pracować w służbach mundurowych (29 proc.), część planuje studia na uczelni wojskowej (26 proc.), a część deklaruje chęć zawodowej służby wojskowej (23 proc.)” (2019, s. 131). W badaniach łódzkich klas mundurowych także zdiagnozowano preferencje uczniów dotyczące planowania pracy zawodowej w wybranej przez siebie służbie mundurowej. Wśród uczniów klasy policyjnej prawie co drugi (43,5 proc.) deklaruje podjęcie pracy w Policji, przy czym zdecydowanie wyższy odsetek stanowią tu dziewczęta (35,3 proc.) w stosunku do chłopców (8,2 proc.).

Aż 44,7 proc. uczących się w tej klasie jeszcze nie ma sprecyzowanych planów zawodowych na przyszłość. Niewiele inaczej rozkłada się poziom preferencji wśród uczniów klasy straży granicznej. Tu także prawie co drugi uczeń zamierza podjąć pracę w straży granicznej (48,7 proc.), a co trzeci (32,9 proc.) jeszcze nie ma sprecyzowanych planów w tym zakresie.

Tabela 16. Deklaracja uczniów klas mundurowych odnosząca się do ich planów zawodowych

Plany zawodowe	Badania I. Urych N=430	Służba policyjna N=85			Straż graniczna N=76		
	ogółem	Płeć		Razem	Płeć		Razem
		K	M		K	M	
proc. wskazań							
Zawodowa służba wojskowa/policyjna	23	35,3	8,2	43,5	21,1	27,6	48,7
Inny zawód	b.d.	9,4	2,4	11,8	7,9	10,5	18,4
Brak planów	b.d.	27,1	17,6	44,7	19,7	13,2	32,9
Podjęcie studiów w uczelni wojskowej	26	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

Źródło: opracowanie własne.

Planowanej kariery zawodowej w klasach mundurowych nie należy łączyć z jakością czy efektywnością procesu kształcenia, a w każdym razie nie w związku z badaniami w łódzkim liceum, gdyż nie to było przedmiotem badań. Zainteresowanych odsyłam do diagnoz I. Urych (2019), Barbary Wiśniewskiej-Paź (2018) Mirosława Laskowskiego (2019, 2020a), którzy prowadzili w klasach mundurowych w Polsce realizowany w nich we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej (Ostolski, Leśniewski, red. 2020) program pilotażowy Ministerstwa Obrony Narodowej. Dla kolejnych badaczy ważne są wnioski M. Laskowskiego dotyczące kształcenia w klasach mundurowych o profilu wojskowym:

- zbyt szybkie było tempo realizacji programu kształcenia w pierwszych latach wdrażania programu edukacji w klasach wojskowych (mała liczba godzin lekcyjnych);
- brakuje dostępu do komputerowych baz danych oraz innych zasobów elektronicznych;
- ograniczony był dostęp do podręczników i literatury fachowej;
- pogłębienia wymagała płaszczyzna współpracy z pozarządowymi organizacjami proobronnymi (Laskowski, 2018).

Zapewne od tego czasu niektóre problemy zostały już pozytywnie rozwiązane. Słusznie jednak zwraca się uwagę na to, by szkoły nie pomijały doświadczeń i dokonań uczniów, którzy także poza tą placówką działają w organizacjach paramilitarnych, gdyż mogą być liderami w klasach mundurowych. Brakuje nam badań w klasach mundurowych o profilu policyjnym, gdyż dominują diagnozy przeprowadzane w klasach o profilu wojskowym. Jedynie w prasie policyjnej pojawiają się artykuły publicystyczne na ten temat. Czytamy w nich m.in.:

Absolwent klasy policyjnej do matury przygotowany zostaje tak samo jak każdy inny uczeń szkoły średniej. Ponadto zyska wiedzę na temat podstawowych zasad funkcjonowania Policji, uprawnień i obowiązków policjanta, poznaje, czym są dyscyplina i szacunek do innych w grupie. Zdobyte podstawy na temat źródeł prawa, stosowania prawa karnego, procesowego czy prawa ruchu drogowego mogą sprawić, że niektórzy kadeci postanowią kontynuować nauczanie na studiach prawniczych. Nie każdy po takiej szkole musi próbować dostać się na policyjny etat i nie każdy oczywiście policjantem czy policjantką zostaje (Dąbrowski 2022, s. 7).

ROZDZIAŁ 2

Znaczenie edukacji mundurowej dla bycia policjantem

Współczesna wiedza i doświadczenie szeregu państw europejskich i pozaeuropejskich wskazuje, że najskuteczniejszym sposobem zapobiegania zjawiskom patologicznym i dewiacyjnym w środowisku, jest działalność ukierunkowana na stymulowanie integrowania zasobów (potencjałów) osobowych i środowiskowych wokół dobrze pojętej kwestii rozwoju społecznego, rozumianego jako animowanie i przekształcanie środowiska naszego życia w imię nakreślonego, wspólnotowego celu. Dobrze przygotowany do swojej roli policjant może odegrać bardzo ważną rolę w tym procesie budowania wspólnotowości i podmiotowości (Konopczyński 2019, s. 15–16).

Niewątpliwie ową dojrzałość, o której pisze M. Konopczyński, buduje się w procesie edukacji dla bezpieczeństwa realizowanej poprzez szereg działań, zarówno doraźnych, jak i systemowych. Tak przedstawia to Konopczyński: „Aby jednak opisane założenia można by było zrealizować potrzebna będzie określona dojrzałość obywatelska, polegająca na współdziałaniu wielu środowisk i instytucji” (Konopczyński, 2019, s. 16). Twierdzi on, że trzeba wprowadzić pojęcie rozwijania potencjałów ludzkich i środowiskowych w celu tworzenia wspólnoty celów i dążeń obywatelskich” (tamże).

Edukacja dla bezpieczeństwa – droga od klasy mundurowej do służby w Policji

Budowanie wiedzy o bezpieczeństwie jest konieczne dla jej lepszego zrozumienia i świadomego kształtowania. Bezpieczeństwo stanowi przecież jedną z podstawowych potrzeb egzystencjalnych, bez których nie jest możliwe zaspokajanie innych wyższych potrzeb. Bezpieczeństwo w rozumieniu fundamentu egzystencji, a także jego poczucie w sensie psychologicznym szeroko opisał Abraham H. Maslow w swojej piramidzie potrzeb (za: Wulff, 1999, s. 508–512). To od tego właśnie poczucia i jego zabezpieczenia zaczyna się droga do osiągania wyższych celów, takich jak potrzeba przynależności, uznania czy samorealizacji. Bez zaspokojonego poczucia bezpieczeństwa inne potrzeby schodzą na dalszy plan. Uświadomienie sobie roli i znaczenia edukacji dla bezpieczeństwa wydaje się nie do przecenienia. Abraham Maslow umiejscawia potrzebę bezpieczeństwa jako drugą po potrzebach fizjologicznych, którą człowiek musi zaspokoić (Maslow, 1990). Każdy bowiem potrzebuje poczucia bezpieczeństwa osobistego, począwszy od funkcjonowania własnej rodziny, poprzez środowisko, w jakim funkcjonuje (szkoła, dom, praca), aż po szeroki kontekst narodowy czy międzynarodowy.

Bezpieczeństwo ma wiele aspektów i choć dotyczy, wydawać by się mogło, tego samego, czyli poczucia kontroli nad własnym istnieniem, to jego kontekst bywa różny (Ciekanowski, 2010, s. 27–46). Równie mocno będzie zajmowało ludzi bezpieczeństwo zdrowotne, ekonomiczne czy militarne. To ostatnie, zwłaszcza w ostatnich latach, tj. od inwazji Rosji na Ukrainę, nabrało nowego, szczególnego znaczenia. Uświadomienie sobie, jak ważne jest ich zaspokojenie, zmienia podejście człowieka i wyczuła go na te wartości. W czasach pokoju, dobrobytu, braku epidemii często zapominamy, jak wielkie mamy szczęście żyć i funkcjonować, spełniając swoje marzenia: podróżować, poznawać świat, w którym nie ma granic. Często myślimy o sobie wówczas jako o obywatelach świata. Od rozpoczęcia II wojny światowej minęło ponad 80 lat i choć w pamięci żyjących jeszcze ludzi i podręcznikach ta straszna historia jest wciąż obecna, to w świadomości żyjących dziś, zwłaszcza młodych ludzi, się ona zaciera.

Niewielu młodych ludzi wyobraża dziś sobie tamtą skalę zniszczeń, głód, obozy koncentracyjne i ciągły strach, gdzie nie było szans na jakiegokolwiek poczucie bezpieczeństwa w dosłownym tego słowa znaczeniu, a pojęcie patriotyzmu kojarzy się dziś młodym ludziom z lekturami omawianymi na lekcjach języka polskiego, których znaczenie i przesłanie nie do końca rozumieją. Często są to dlań pustosłowa i niezrozumiałe „porywy serc”. Dlatego konieczne jest tworzenie przestrzeni, w jakich budowane będą wartości służące dobru i bezpieczeństwu. Taką płaszczyzną może być świadoma edukacja dla bezpieczeństwa, pozwalająca zrozumieć znaczenie działań wspólnotowych. Grupą za-wodową, której rolą jest dbałość o bezpieczeństwo, są przedstawiciele służb mundurowych, takich jak Policja, Straż Graniczna czy wojsko. To te służby stoją na straży prawidłowo funkcjonujących procedur zapobiegających naruszeniom prawa i przeciwdziałają pojawiającym się zagrożeniom.

Budowanym od kilkunastu lat swoistym „młodszym bratem” tych instytucji są szkoły średnie o profilu mundurowym. W nich „wykuwa się” poczucie odpowiedzialności za innych i troska o własny naród, a także potrzeba bycia pomocnym (Klonowska, 2018, s. 195–200). Większość z nich to klasy o profilu wojskowym, które objęte są opieką Ministerstwa Obrony Narodowej. W 2017 roku wdrożono „Pilotażowy program wspierania szkół ponadgimnazjalnych prowadzących Piony Certyfikowanych Wojskowych klas mundurowych”, do którego przystąpiło początkowo 57 placówek. Ta liczba z roku na rok wzrasta (Klasa mundurowa, 2024).

Potwierdza to wypowiedź ówczesnego ministra obrony narodowej, który 6 września 2022 roku, uczestnicząc w 30. Międzynarodowym Salonie Przemysłu Obronnego, witał klasy mundurowe uroczystościę rozpoczynając rok szkolny:

Gratuluję podjęcia dobrej decyzji. Ta decyzja dotyczy przystąpienia do szkół mundurowych, do klas mundurowych, a więc dotyczy łączenia edukacji z możliwością nabywania umiejętności potrzebnych przy obronie Ojczyzny. (...) W całej Polsce jest 267 takich szkół. 20 tysięcy kadetów, to naprawdę jest dobry wynik, o 5 tysięcy więcej kadetów niż w roku ubiegłym. Z tego się bardzo cieszę, chciałbym, żeby w przyszłym roku liczba kadetów była jeszcze wyższa (*20 000 kadetów rozpoczęło rok szkolny*).

To właśnie wojskowe klasy mundurowe były wzorem dla budowania się policyjnych klas, które korzystały z

programu nauczania przedmiotu prawo policyjne, opracowanego w 2016 r. przez Gabinet Komendanta Głównego Policji, Komendę Wojewódzką Policji w Poznaniu oraz Wyższą Szkołę Policji w Szczytnie [obecnie Akademię Policji w Szczytnie]. Program zakłada minimum 90 godzin nauczania tego przedmiotu, uwzględniającego szeroki zakres poruszanych zagadnień. Szkoły mogą samodzielnie rozszerzać to założone minimum – wspomniana szkoła w Urlach wprowadza np. dodatkowe 90 godzin lekcyjnych tego przedmiotu (Dąbrowski, 2022, s. 5–6).

Szkoły resortowe realizują program liceów ogólnokształcących, z tą różnicą, że dodatkowo mają rozszerzony zakres tematyczny związany z obszarem bezpieczeństwa. Zapoznają się oni ze specyfiką Policji, jej strukturą, przepisami prawa w określonym zakresie, przepisami ruchu drogowego, ćwiczą umiejętności niezbędne w ramach interwencji policyjnych, podejmują naukę samoobrony, zapoznają się z nie mniej ważnymi zagadnieniami, jak historia Policji, uprawnienia i obowiązki policjanta, a także „poznają, czym są dyscyplina i szacunek do innych w grupie” (tamże). To właśnie w takich szkołach kładzie się szczególny nacisk na edukację dla bezpieczeństwa i jego głębsze zrozumienie, a także uwewnętrznienie takich wartości przez adeptów tych szkół. Realizowany program jest bardziej rozbudowaną wersją edukacji dla bezpieczeństwa prowadzonej w cywilnych szkołach średnich.

W uzasadnieniu do procedowanego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z utworzeniem klas o profilu mundurowym oraz ułatwieniem powrotu do służby w Policji i Straży Granicznej zapisano, że Policja w całym kraju ma zawartych „207 porozumień ze szkołami ponadpodstawowymi, w których zadeklarowano realizowanie w tzw. klasach mundurowych dedykowanego dla nich programu nauczania w zakresie funkcjonowania Policji. Ponadto w szkołach ponadpodstawowych funkcjonują 62 klasy mundurowe, z którymi porozumienie zawarła Straż Graniczna” (Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z utworzeniem klas o profilu mundurowym oraz ułatwieniem powrotu do służby w Policji i Straży Granicznej, 2024).

Liczba ta ewoluowała na przestrzeni lat. Jednakże, jak wspomniano, edukacja dla bezpieczeństwa w jej podstawowym zakresie realizowana jest we wszystkich szkołach średnich zgodnie

z Rozporządzeniem Ministra Edukacji, gdzie określono podstawy programowe (Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 28 czerwca 2024 r.).

Podczas przygotowywania tej publikacji wspomniany projekt ustawy został podpisany dnia 1 października 2024 r. i opublikowany w Dzienniku Ustaw dnia 21 października 2024 r. Ustawa ostatecznie nosi nazwę „Ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku z utworzeniem oddziałów o profilu mundurowym oraz ułatwieniem powrotu do służby w Policji i Straży Granicznej” (Ustawa z dnia 1 października 2024 r.). Szerzej o jej zapisach w części dotyczącej doboru do Policji.

Należy wspomnieć, że przepisy tej ustawy zawierają szereg odwołań do innych ustaw, jak chociażby ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, które dookreśliły zadania klas mundurowych oraz zakres realizowanych w nich treści (Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe).

Zgodnie z art. 5. wspomnianej ustawy wprowadzono następujące zmiany:

1. w art. 2 w pkt 2 lit. b otrzymuje brzmienie: „b) ponadpodstawowe, w tym: specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, z oddziałami integracyjnymi, specjalnymi, dwujęzycznymi, przygotowania wojskowego, **o profilu mundurowym**, sportowymi i mistrzostwa sportowego, sportowe, mistrzostwa sportowego, rolnicze, leśne, morskie, żeglugi śródlądowej oraz rybołówstwa”;
2. w art. 4 po pkt 4a dodaje się pkt 4b w brzmieniu: „4b) **oddziale o profilu mundurowym** – należy przez to rozumieć oddział szkolny, w którym w ramach nauczania uwzględnia się program szkolenia mający na celu przygotowanie do podjęcia służby w Policji i Straży Granicznej zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 18 ust. 7”.

Można zatem powiedzieć, że następuje swoiste budowanie całego systemu bezpieczeństwa, w którym klasy mundurowe stają jego istotnym elementem.

Podjmując próbę scharakteryzowania edukacji „mundurowej” opartej na klasach policyjnych, a także na systemie szkolenia obowiązuje w Policji i jego znaczeniu dla kształtowania postaw obywatelskich, należy zacząć od wytycznych MEN dla wszystkich szkół i zamieszczonego we wspomnianym akcie prawnym przesłania.

Edukacja dla bezpieczeństwa, jak czytamy w rozporządzeniu MEN, służą przygotowaniu uczniów

do właściwego zachowania i odpowiednich reakcji w sytuacjach trudnych i kryzysowych, stwarzających zagrożenie dla zdrowia i życia. Poza nauką umiejętności praktycznych przedmiot ma pozwolić na wyrabianie nawyków tak potrzebnych w sytuacji zagrożenia, gdy może być zaburzony proces decyzyjny (Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 28 czerwca 2024 r.).

Z punktu widzenia szeroko pojmowanej edukacji dla bezpieczeństwa zawartość programowa przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa jest nadal uzasadniona. „Bezpieczeństwo państwa jest pojmowane jako obszar wiedzy, który objaśnia działanie mechanizmów rządzących zapewnieniem ładu, porządku i stabilności społeczności ludzkich, towarzyszących temu koncepcji, metod i form postępowania. Trzeba ten obszar rozpatrywać w kontekście umiejętności skutecznego działania i radzenia sobie poszczególnych jednostek w sytuacjach określonych zagrożeniami” (tamże). Ustawodawca mówi o szerokim rozumieniu problematyki bezpieczeństwa państwa, używając do tego wieloaspektowej wykładni, mając na myśli „rozumienie przeszłości, tworzenie obrazu teraźniejszości i dające przesłanki do myślenia o przyszłości” (tamże).

Taki opis realizowanego przedmiotu pokazuje, jak wielką odgrywa on rolę w postrzeganiu świata, oraz jego funkcjonowanie, zarówno na arenie krajowej, jak i międzynarodowej, o czym ustawodawca także wspomina. Przedmiot ten zawiera zagadnienia, których celem jest nabycie konkretnych umiejętności, ale także, co wydaje się szczególnie ważne, uczy patrzenia na zachodzące w przestrzeni procesy i interpretowanie ich przez pryzmat ewentualnych szans i zagrożeń, tak dla jednostki, jak i dla całych społeczeństw. „Ujęta w treściach kształcenia problematyka koncentruje się na zarządzaniu, polityce i strategii bezpieczeństwa, z uwzględnieniem także kontekstu międzynarodowego” (tamże).

Można zatem stwierdzić, że mamy do czynienia z działalnością edukacyjną, której celem jest wykształcenie w uczniach świadomości roli bezpieczeństwa państwa i jej obywateli oraz świadomości zagrożeń i patriotyzmu jako wartości budowanych poprzez przynależność do określonego narodu. Jest to niewątpliwie istotne z punktu widzenia działań podejmowanych na rzecz bezpieczeństwa państwa przez wyznaczone do tego służby.

Zadania Policji a prawa i wolności jednostki (trudna codzienność policjantów)

Podając się realizacji powierzonych jej zadań ustawowych polegających na obowiązku zapewnienia bezpieczeństwa swoim obywatelom, Policja częstokroć balansuje między przestrzeganiem praw jednostki a dobrem wspólnym i prawami zbiorowości. Jest to o tyle trudne, że wiąże się ze stosunkowo małą świadomością społeczną: z jednej strony praw obywatela, a z drugiej możliwości ich ograniczeń, co wywołuje sprzeciw i brak akceptacji społecznej dla części podejmowanych przez Policję działań. W warunkach braku zrozumienia społecznego realizacja zadań Policji jest często trudna i obciąża policjantów.

Aby Policja prawidłowo funkcjonowała konieczne jest – chociażby w ramach edukacji dla bezpieczeństwa – kształcenie w zakresie praw obywateli i praw służb, których zadaniem jest ochrona ludzi. Policja bowiem niejednokrotnie zmuszona jest do podejmowania działań ograniczających prawa i wolności tych jednostek, które naruszają prawa i wolności innych. Wynika to wprost z przepisów prawa mówiących o tym, że prawo jednego człowieka kończy się tam, gdzie zaczyna się prawo innego człowieka. A. Gromkowska-Melosik zwraca uwagę na to, że krytycy postrzegają w tym aspekt represywny, mianowicie: „eksponują fakt, że pomija ono problemy społecznej dominacji i podporządkowania. Twierdzą, że eksponowane przez jego zwolenników »funkcjonalna harmonia« i »wspólny rdzeń wartości« są jedynie ideologicznymi konstruktami – bowiem w praktyce mamy do czynienia z ich narzucaniem całemu światu przez grupy sprawujące władzę i to zawsze we własnym interesie” (Gromkowska-Melosik, 2019, s. 164–165).

Pomimo osadzenia działań Policji w przepisach prawnych część z podejmowanych przez nich czynności niejednokrotnie wzbudza wspomniany opór społeczny. Społeczeństwo oczekuje bowiem poszanowania swoich wolności, ale równocześnie chce mieć zaspokojone poczucie bezpieczeństwa. Uchwalona 26 sierpnia 1789 roku Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela w artykule IV głosi, iż „wolność polega na tym, że wolno każdemu czynić wszystko, co tylko nie jest ze szkodą drugiego, korzystanie zatem z przyrodzonych **praw** każdego **człowieka** nie napotyka innych granic, jak te, które zapewniają

korzystanie z tych samych **praw** innym członkom społeczeństwa. Granice te mogą być zakreślone tylko drogą ustawy” (Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 26 sierpnia 1789 r.). W preambule Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej czytamy:

W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny (...) my naród (...) pomni gorzkich doświadczeń z czasów gdy podstawowe wolności i prawa człowieka były w naszej Ojczyźnie łamane, pragnąc na zawsze zagwarantować prawa obywatelskie, a działaniu instytucji publicznych zapewnić rzetelność i sprawczość, (...) ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocowości. (...) (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, 2021, s. 5–6).

W Konstytucji odnajdujemy zarazem art. 7, który dookreśla zakres działań takich instytucji jak Policja: „Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa” (tamże). Jest to wykładnia dla działań Policji, która określa zakres czynności każdej instytucji. Dodatkowo w rozdziale II dotyczącym wolności, prawa i obowiązków człowieka i obywatela, w art. 31.3, dookreślono zasady ograniczeń wolności człowieka, które są podstawą działania Policji w sytuacjach tego wymagających. **„Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw** mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla **jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego**, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszyć istoty wolności i praw” (podkreśl. I.K.) (tamże). Jest to jedyny artykuł w Konstytucji, który wskazuje na przesłanki umożliwiające ograniczenie praw i wolności jednostki. Jak wskazuje ustawodawca, może dojść do ograniczenia wspomnianych praw i wolności w świetle obowiązującego prawa w związku z koniecznością utrzymania lub przywrócenia bezpieczeństwa i porządku publicznego. Zatem nawet w najwyższym akcie prawnym podkreśla się znaczenie i rolę bezpieczeństwa obywateli w jego różnych przejawach, uznając to za dobro najwyższe, pozwalające na ingerowanie w wolności jednostki. Jest ono także wskazywane w akcie regulującym pracę Policji. W Ustawie o Policji z 6 kwietnia 1990 roku w art. 1.1. stwierdza się: „Tworzy się Policję jako umundurowaną i uzbrojoną formację służącą społeczeństwu i przeznaczoną

do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego. (podkreśl. I.K.) (Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji).

Wśród podstawowych zadań Policji ustawodawca wskazuje między innymi: ochronę życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, a także ochronę bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania” (tamże). Ta konstrukcja prawna wywodząca się od Konstytucji poprzez ustawy reguluje pracę takich instytucji jak Policja, która ma służyć zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli. Niestety, czasem sytuacja wymusza wspomniane ograniczenie wolności jednostki, co napotyka na opór społeczny. Agnieszka Gromkowska-Melosik, odwołując się do Petrocellego, Piquero i Smitha, twierdzi, że: „Teoria konfliktu zakłada, że grupy nie tylko kontrolują proces tworzenia prawa, ale także jego egzekwowanie – przez aparat przemocy, którego jedną z najważniejszych instytucji jest policja” (Gromkowska-Melosik, 2019, s. 165). Dlatego w przestrzeni społecznej istnieją dwa podejścia – wzajemnie się wykluczające, gdzie jedno z nich to „przekonanie obywateli, że policja pełni niezwykle odpowiedzialną i ważną funkcję szeroko rozumianej ochrony (i obrony) obywateli przed przestępczością, utrzymania porządku społecznego i szeroko rozumianej prewencji. Z drugiej strony – bardzo często w obiegowym myśleniu o policji redukuje się bardzo pochylenie jej działania do stosowania siły” (tamże). Konieczne zatem jest powszechne kształcenie w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa i zwiększanie świadomości społeczeństwa w zakresie praw i wolności jednostki, ale także zadań spoczywających na służbach powołanych do zapewnienia bezpieczeństwa społecznego.

Specyfika pracy w Policji

Wyzwania, ograniczenia, możliwości

Policja to zawód zaufania społecznego, który wymaga szczególnych predyspozycji, wrażliwości, empatii, ale także ciągłego doskonalenia się przez policjantów. Pracę w Policji nazywa się „służbą”, co wskazuje na jej specyfikę i szczególny charakter. Nie można jej zamknąć w regularnych, przewidywalnych godzinach pracy czy powtarzalnych sytuacjach. Każdy dzień służby to inne wydarzenia, problemy, dramaty ludzkie, ale także działania prewencyjne, profilaktyczne, kryminalne czy operacyjne. Jak pisał J. Makarewicz: „Służbie państwowej nie poświęca się nikt, kto chce dorobić do majątku, poświęca się człowiek, który chce służyć państwu tak jak filantrop tworzy fundacje chcąc służyć społeczeństwu; jest to zawsze pewnego rodzaju bohaterstwo cywilne, tak jak żołnierz ma sposobność być bohaterem na polu walki orężnej” (za: Klonowska, Stawnicka, 2019, s. 21).

To szczególnie rodzaj zajęcia, niezwykle angażujący. W ramach systemu wartości funkcjonariuszy służb państwowych wymieniane są takie cechy jak:

praworządność, (dochowanie wierności konstytucji, ochrona interesów państwa, dobre imię służby), patriotyzm (poczucie identyfikacji z państwem, jego terytorium, historią, krajobrazem, językiem i symbolami władzy, troska o wspólne dobro, przedkładanie interesu publicznego nad prywatnym, lojalność, bezstronność, poczucie identyfikacji z instytucjami demokratycznego państwa), odpowiedzialność (budowanie atmosfery zaufania, zapobieganie powstawaniu konfliktu interesów publicznego i prywatnego), bezstronność (zaangażowanie w poznanie prawdy obiektywnej; antonimiczność stronniczości czy interesowności), profesjonalizm, rzetelność i lojalność, godne zachowanie w służbie i poza służbą (tamże).

Tak szeroki katalog cech, jakimi winien się legitymować policjant czy adept szkoły mundurowej chcący w przyszłości wstąpić w szeregi Policji, wskazuje na wyjątkowość tego rodzaju pracy.

Jak twierdzi B. Hołyst, policjant „to człowiek, którego obowiązkiem jest chronić drugiego człowieka przed innymi ludźmi, zachowaniami, które są niedopuszczalne i nieakceptowane przez społeczeństwo. Powinien mieć świadomość, że jego obecność sprawia, że ludzie

przestają się bać. (...) Policjant to człowiek mający również obowiązek szanowania godności drugiego człowieka” (Hołyst, 2019, s. 52; Wiązowaty, Kędzierska, Pływaczewski, 2002, s. 33). Wymagania, jakie stawiane są przez policjantami, czynią ten zawód niezwykle trudnym i wymagającym, a jednocześnie często niewdzięcznym, bo niedocenianym przez społeczeństwo lub wręcz negowanym ze względu na podejmowane przez policjantów działania, co zapewne przekłada się na umiarkowane zainteresowanie służbą w Policji. Należy mieć świadomość, że jest to praca mająca w sobie szereg sprzeczności, które policjant musi pogodzić. Musi być zdecydowany, odporny na stres, z jednej strony panować nad emocjami, z drugiej zaś być ludzki, empatyczny i wrażliwy na krzywdę drugiego człowieka. Musi być w pełni oddany temu, co robi, ale nie powinien „zabierać ze sobą” problemów i tragedii ludzkich, gdy wychodzi z pracy, by móc mieć swoje życie, wolne od obciążeń. Musi lubić ludzi, chcieć im pomagać i chronić, ale jednocześnie ścigać bandytów i być w tym zakresie nieprzejednanym. Pomimo tak dużych wymagań wiele osób pragnie swoje życie zawodowe związać z Policją i działać na rzecz innych, czyniąc dobro. To niewątpliwie pasjonaci, oddani idei czynienia dobra, pomimo trudności i obciążeń, jakie się z tym wiąże.

Struktura Policji

Policja to ponad stutysięczna instytucja stojąca na straży utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego (Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji). Struktura Policji opiera się na trzech głównych pionach, w ramach których policjanci pełnią służbę i które determinują obszary i rodzaje szkoleń, na jakie są kierowani. Są to: pion prewencji, pion kryminalny i pion logistyczny. Każdy z tych pionów obejmuje komórki organizacyjne realizujące zadania przypisane poszczególnym gałęziom Policji. W art. 4.1 ustawy o Policji czytamy:

W Policji, z uwagi na zakres i charakter wykonywanych zadań, wyróżnia się następujące rodzaje służb:

- 1) kryminalną;
- 2) śledczą;

- 3) spraw wewnętrznych;
- 4) prewencyjną;
- 5) kontrterrorystyczną;
- 6) zwalczania cyberprzestępczości;
- 7) wspomagającą.

Ponadto w strukturze Policji znajduje się policja sądowa (tamże).

Niezwyczajnie ważnym elementem struktury Policji, z uwagi na ich edukacyjną rolę, są szkoły policyjne i ośrodki szkolenia, a także oddziały prewencji, gdzie odbywa się adaptacja bezpośrednio po ukończonym szkoleniu podstawowym zawodowym.

W skład Policji wchodzi także:

- 1) Akademia Policji w Szczytnie, ośrodki szkolenia i szkoły policyjne,
- 2) wyodrębnione oddziały prewencji (tamże).

Przełożonym wszystkich policjantów jest Komendant Główny Policji, zaś jednostką nadzorującą Komenda Główna Policji, której podlega Centralne Biuro Śledcze Policji, Centralny Pododdział Kontrterrorystyczny Policji „Boa”, Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji, Centralne Biuro Zwalczania Cyberprzestępczości, Akademia Policji w Szczytnie, szkoły i ośrodki Policji oraz 17 Komend Wojewódzkich Policji.

W terenie, właściwym Komendom Wojewódzkim Policji podlegają komendy miejskie, powiatowe i posterunki Policji, w mieście stołecznym Warszawa komendy rejonowe. W KWP są także wspomniane wcześniej oddziały prewencji. Szkoły Policji usytuowane są w różnych częściach Polski, tj. Słupsku, Pile, Katowicach Legionowie i Szczytnie (planowano także budowę szkoły Policji w Lublinie w związku z brakiem takiej placówki w tej części kraju, ale z uwagi na koszty w obecnej sytuacji nie jest ona realizowana). We wszystkich szkołach realizowane jest szkolenie podstawowe zawodowe, które odbywa każdy policjant bezpośrednio po przyjęciu. Wydziały rekrutacji poszczególnych Komend Wojewódzkich Policji, prowadząc nabór do służby, kierują osoby przyjęte w szeregi Policji do szkoły Policji zgodnie z przydzielonymi przez Komendę Główną Policji miejscami. W miarę możliwości są to szkoły usytuowane najbliżej względem danego garnizonu, aby dojazdy do nich uczynić mniej dotkliwymi, zważywszy, że

szkolenie trwa kilka miesięcy i odbywa się w systemie skoszarowanym. Zauważalną zmianą mającą zachęcić kandydatów do służby jest częstsze uwzględnianie próśb słuchaczy wynikających z sytuacji osobistych i udzielanie stałych przepustek w trakcie szkolenia.

W przypadku kolejnych szkoleń i doskonałeń zawodowych zasada odległości nie ma zastosowania z uwagi na specyfikę poszczególnych szkół i rodzajów szkoleń, jakie realizują. Na przykład szkoła w Pile jest ośrodkiem specjalizującym się w szkoleniach i doskonaleniach tzw. kryminalnych, a Słupsk i Katowice – przewencyjnych. Akademia Policji w Szczytnie jako jedyna kształci na szkoleniach oficerskich i prowadzi studia cywilne zarówno dla policjantów, którzy zostali na nie skierowani, jak i studiach cywilnych, a Centrum Szkolenia Policji w Legionowie jako jedyne prowadzi, poza całym wachlarzem szkoleń, edukację w zakresie techniki operacyjnej. Kolejnym nowym rozwiązaniem ułatwiającym godzenie życia prywatnego ze służbą jest zwiększenie katalogu szkoleń, które są realizowane przez słuchaczy on-line.

Wstępując do służby, policjant nawiązuje stosunek służbowy, który powstaje w drodze jego mianowania. Zgodnie z art. 28 ustawy o Policji są trzy formy mianowania: na okres służby przygotowawczej lub kandydackiej; na okres służby kontraktowej; lub na stałe (tamże). Służba przygotowawcza trwa trzy lata, zaś po jej zakończeniu policjant przenoszony jest do służby stałej.

Dobór do Policji, czyli pierwsze kroki do stania się policjantem

„Zagadnienie tożsamości funkcjonariuszy Policji należy rozpatrywać w kontekście różnych czynników. Z jednej strony jest to kwestia motywacji do podejmowania służby, a z drugiej proces doboru do służby w Policji. Obejmuje on kilka etapów, spośród których warto zwrócić uwagę na rozmowę kwalifikacyjną i testy psychologiczne”, które określają profil kandydata, jego motywację do pracy (Hołyst, 2019, s. 52). Dobór do Policji przebiega w kilku etapach, których zadaniem jest weryfikacja kandydata w kilku płaszczyznach: sprawnościowej, zdrowotnej, osobowościowej, ale także społecznej. Dopiero

uzyskanie pozytywnej oceny we wszystkich tych obszarach pozwala na przyjęcie kandydata (Dobór, 2024).

Jak wcześniej wspomniano, w trakcie powstawania publikacji weszły w życie dwa niezwykle istotne z punktu widzenia kwalifikacji do służby akty prawne, doprecyzowujące oraz w części zmieniające dotychczasowe zapisy. Są to: Ustawa z dnia 1 października 2024 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z utworzeniem oddziałów o profilu mundurowym oraz ułatwieniem powrotu do służby w Policji i Straży granicznej (Ustawa z dnia 1 października 2024 r.) oraz Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 lutego 2025 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego wobec kandydatów do służby w Policji. (Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 lutego 2025 r.).

Jest to o tyle ważne, że przepisy wprowadziły różną ścieżkę doboru do Policji dla poszczególnych grup kandydatów, uzależnioną od ich dotychczas zdobytych kwalifikacji lub doświadczenia zawodowego. Poniższy katalog etapów kwalifikacyjnych ma charakter ogólny; odstępstwa od niego dotyczą np. dla absolwentów klas mundurowych, pracowników cywilnych Policji czy też dla policjantów chcących wrócić do służby (art. 25 ust. 12 a–c, 13 a–c, 14) (Ustawa z dnia 1 października 2024 r.).

Etapem pierwszym jest złożenie dokumentów. Poza podaniem o przyjęcie do służby kandydat dołącza wypełniony kwestionariusz osobowy kandydata do służby w Policji, kserokopie wymaganych świadectw, świadectwa pracy lub służby, książeczkę wojskową i niezwykle ważną z punktu widzenia analizy powiązań Ankietę Bezpieczeństwa Osobowego. Już na tym pierwszym etapie następuje wstępna analiza danych osobowych złożonych przez kandydata.

Drugim etapem jest test wiedzy, który składa się z 40 pytań testowych z zakresu funkcjonowania Policji. Jest to test sprawdzający ogólną wiedzę kandydata. Zawiera m.in. pytania dotyczące organów administracji rządowej i samorządowej. Nie jest to etap dyskwalifikujący kandydata, bez względu na liczbę uzyskanych punktów. Ponieważ do Policji może aplikować osoba nieposiadająca wykształcenia wyższego, test wiedzy obejmuje zagadnienia z wiedzy ogólnej, z jaką powinni się spotkać uczniowie szkoły średniej.

W kolejnym, **trzecim etapie** kandydat mierzy się ze **sprawdzeniem ze sprawności fizycznej**. Celem tego etapu jest sprawdzenie szybkości, wytrzymałości, zwinności oraz siły osoby ubiegającej się o przyjęcie do służby w Policji. Nie chodzi tu o szczególne osiągnięcia sportowe, a raczej o ogólną sprawność, konieczną np. podczas podejmowania interwencji czy pościgu za uciekającym sprawcą. Kandydat musi przedstawić zaświadczenie od lekarza o braku przeciwwskazań do wykonywania ćwiczeń fizycznych. Policja ujednoliciła normy czasowe dla obu płci, wcześniej były one różne dla każdej z płci (Rekrutacja. Pomorska Policja, 2024). Egzamin sprawnościowy można poprawiać w kolejnych wskazanych terminach. Chodzi tu bowiem o określoną sprawność, ale także o zdolność do osiągnięcia ewentualnej sprawności, jeśli w dniu egzaminu nie była ona wystarczająca.

Czwartym etapem rekrutacji jest badanie psychologiczne, którego celem jest ocena kandydata do służby. Badane są predyspozycje intelektualne i osobowościowe (Siek, 1986, s. 112–120). Badanie to wykonują psychologowie policyjni przy wykorzystaniu opracowanego dla Policji testu psychologicznego „Multiselect”. Test ma opracowany pożądany profil kandydata, czyli zbiór cech, jakimi winien legitymować się policjant. Poza badaniem testowym kandydat przechodzi także rozmowę z psychologiem. Ten etap kwalifikuje do kolejnych i w przypadku otrzymania negatywnej opinii psychologa do następnej próby kandydat może przystąpić po upływie czasu określonego w przepisach, co wynika ze specyfiki testu. Bada on wspomniane predyspozycje osobowościowe, a te nie podlegają dynamicznym zmianom, bowiem kształtowanie się osobowości przebiega w dłuższych perspektywach czasowych.

Przedostatnim, **piątym etapem jest rozmowa kwalifikacyjna**, którą przeprowadzają policjanci komórek doboru i prewencji. Ocenie poddane są: umiejętność komunikowania się z innymi osobami, motywacja do podjęcia służby w Policji, społeczna postawa wobec ludzi oraz umiejętność autoprezentacji. Jest to niezwykle ważny etap, gdyż umiejętności, jakie poddaje się ocenie, są bardzo ważne i przydatne w pracy z ludźmi i dla ludzi.

Ostatnim etapem jest komisja lekarska, gdzie kandydaci poddani zostają specjalistycznym badaniom lekarskim w celu ustalenia

zdolności fizycznej i psychicznej do służby w Policji (Rekrutacja. Pomorska Policja, 2024).

Procedura doboru do Policji zakłada także jej uproszczenie: „W uzasadnionych przypadkach postępowanie kwalifikacyjne dotyczące kandydata ubiegającego się o przyjęcie na stanowisko służbowe, na którym wymagane są specjalistyczne kwalifikacje, wykształcenie, uprawnienia lub umiejętności pożądane ze względu na potrzeby kadrowe Policji” (Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji). W przypadku ubiegania się o przyjęcie do służby w wysokospecjalistycznych jednostkach, jak CBŚP, BSWP, CBZC albo CLKP, postępowanie kwalifikacyjne uwzględnia możliwość dodatkowego badania psychofizjologicznego, potocznie nazywanego „wariografem”, co podyktowane jest specyfiką służby. Inna też jest procedura doboru na stanowiska wymagające dodatkowych uprawnień i umiejętności, jak chociażby pilot, mechanik lotniczy czy członek personelu medycznego w oddziałach prewencji (tamże).

Po zakończonej procedurze doboru kandydat przyjmowany jest w szeregi Policji (terminy przyjęć są planowane kilka razy w roku, co wynika z konieczności skoordynowania przyjęcia z jak najszybszym skierowaniem nowo przyjętych na szkolenie zawodowe podstawowe, bez którego policjant, choć oficjalnie już zatrudniony, nie posiada niezbędnych uprawnień np. do stosowania środków przymusu bezpośredniego. Wcześniej jednak w oczekiwaniu na skierowanie do jednej ze szkół Policji wysyłany jest do jednostki, do której został przydzielony, składa przysięgę, uzupełnia umundurowanie i zapoznaje się ze specyfiką służby. Po ukończeniu szkolenia zawodowego podstawowego w jednej ze szkół kierowany jest do odbycia stażu adaptacyjnego w oddziałach prewencji. Po jego zakończeniu policjant wraca do jednostki i rozpoczyna służbę.

Warto zauważyć, że wraz z przyjęciem nowych przepisów jedną z preferowanych grup są absolwenci klas mundurowych, którzy w procesie rekrutacji mają uproszczoną ścieżkę, mogą także skorzystać ze specjalnie dostosowanego szkolenia zawodowego podstawowego, uwzględniającego już wiedzę zdobytą w trakcie nauki, co przekłada się na skrócenie szkolenia. Art. 34c ust. 5 brzmi: „Policjanta będącego absolwentem oddziału o profilu mundurowym, o którym mowa w art. 28aa ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo

oświatowe, można skierować na szkolenie zawodowe podstawowe w zakresie uzupełniającym różnice programowe między zrealizowanym programem szkolenia w oddziale o profilu mundurowym a programem szkolenia zawodowego podstawowego” (Ustawa z dnia 1 października 2024 r.).

Absolwentom klas mundurowych umożliwiono przystąpienie w ostatnim roku szkolnym do jednego z etapów postępowania, tj. testu sprawności fizycznej, którego wynik jest ważny przez trzy lata. Zważywszy na zdobytą już wiedzę, mają być także przyjmowani w pierwszej kolejności.

Etos służby w Policji

Zbyszko Melosik twierdzi, że większość autorów zgadza się co do tego, iż głównym komponentem etosu policyjnego jest profesjonalizm, który oznacza, że „doświadczenia i wykształcenie policjantów oraz przekazane im kompetencje pozwalają w zdecydowany sposób pozytywnie odpowiedzieć na wyzwania stawiane przez dynamicznie zmieniające się społeczeństwo” (Melosik, 2019, s. 64). Sam zaś „policyjny etos należy rozważać przy tym zawsze w kontekście trzech funkcji Policji: działania na rzecz prawa, utrzymywania porządku publicznego, służby społeczeństwu” (tamże).

Na profesjonalizm policjanta składają się w największym stopniu trzy komponenty: pełne zaangażowanie na rzecz wspomnianej już „misji wprowadzania w życie zasad prawa”, drugi komponent odnosi się do posiadania jednoznacznej, typowej dla profesji policyjnej osobowości, a trzeci do „poświęcenia dla profesji” (tamże). Służba ta, jak autorzy jednoznacznie wskazują, opiera się z jednej strony na profesjonalizmie budowanym poprzez ciągłe doskonalenie i dostosowywanie do zmieniającej się rzeczywistości, ale także na swoistym oddaniu dla służby. To poświęcenie wynika z uwewnętrznienia wartości i zasad, jakimi kierować się powinien policjant i w wyniku których powinna się kształtować u niego wspomniana przez Z. Melosika „policyjna osobowość”. To szczególnie zbiór cech, zachowań, wartości, gdzie nadrzędne jest dobro tych, którym się służy, przedkładane na dobro własne.

Znajduje to swoje odzwierciedlenie w składanej na początku drogi policyjnej rocie ślubowania, z której jasno wynika, że policjant jest świadom zagrożeń, z jakimi będzie się mierzył, i jest gotów oddać własne życia w imię zapewnienia bezpieczeństwa innych.

Ja, obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, **świadom podejmowanych obowiązków policjanta, ślubuję**: służyć wiernie Narodowi, chronić ustanowiony Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej porządek prawny, **strzec bezpieczeństwa Państwa i jego obywateli, nawet z narażeniem życia**. Wykonując powierzone mi zadania, ślubuję pilnie przestrzegać prawa, dochować wierności konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych. Ślubuję strzec tajemnic związanych ze służbą, honoru, godności i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej (podkreśl. I.K.) (Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji).

Świadomość i gotowość oddania życia w imię dobra drugiego człowieka podczas przeciwstawiania się złu i łamaniu przyjętego porządku publicznego wymaga ogromnej dojrzałości i wielkich pokładów wspomnianego „poświęcenia dla profesji”. Dlatego tak ważny, ale i trudny, jest proces rekrutacji do Policji. Równie istotny jest nabór do wspomnianych szkół z klasami policyjnymi, gdzie odbywa się pierwszy bardzo ważny etap kształtowania jednostki w wartościach etosu służby. Jest to też czas, gdy może i powinna zacząć się budować wspomniana przez Melosika „policyjna osobowość”. Jest to konstrukt, który kształtuje się w służbie latami i wymaga ciągłego rozwoju i wsparcia, bowiem nie jest on odporny na trudności i przeciwności doświadczane w czasie służby i w życiu codziennym. Z prowadzonych w Policji badań wynika, że nawet jeśli policjant ma mocno uewewnętrznione wartości prospołeczne, a etos służby jest jego wykładnią dla podejmowanych działań, może on doświadczyć kryzysów i stresu, bo praca w Policji jest niezwykle obciążająca i kładzie się cieniem na życie pozasłużbowe, co jest przyczyną doświadczania silnego stresu. Efektem długotrwałego stresu jest proces wypalenia zawodowego, z jakim często zmagają się policjanci.

Jedną z koncepcji stresu, Stevana E. Hobfolla, określaną jako teoria zachowania zasobów, mówi o zamierzonym zachowaniu człowieka, którego celem jest utrzymywanie, ochrona i pomnażanie własnych zasobów. Zasoby rozumiane są jako cenione przez jednostkę

przedmioty, właściwości osobiste czy okoliczności. Źródłem stresu jest zatem zakłócenie tej oczekiwanej równowagi w wymianie zasobów między jednostką a otoczeniem, zaś o równowagę i homeostazę jest przy takim charakterze pracy niezwykle trudno (Hobfoll, 2006). Służba w Policji wymaga zaangażowania ponadprzeciętnego i dalece wykraczającego poza wspomniane godziny pracy i przysłówiowy „grafik”. Aby być dobrym policjantem, trzeba na swój sposób Policją żyć, a to wielki koszt emocjonalny. „Syndrom wypalenia dotyczy bowiem ludzi, którzy rozpoczynali swoją pracę zawodową z pełnym zaangażowaniem, wzniosłymi ideami i oczekiwaniami, a nawet spodziewali się czerpać z wykonywania wybranego zawodu satysfakcję w znaczeniu poczucia sensu życia. Badacz tego zjawiska J. Schmidt podsumowuje te rozważania twierdzeniem: »Nie możesz się wypalić, jeśli nigdy nie płonąłeś«” (Kraczla, 2013, s. 75). Takiego właśnie płomienia potrzebuje służba w Policji.

Jak wskazują badania dostępne w literaturze z zakresu wypalenia zawodowego, zjawisko to

dotyczy głównie ludzi, którzy przez długi czas pracują w warunkach silnie obciążających emocjonalnie. Z tego też względu wypalenie zawodowe najczęściej przypisywane jest tzw. zawodom pomocowym, których zakres obowiązków w swej istocie jest szczególnie ukierunkowany na innych ludzi. Uznaje się więc, że koszty psychologiczne ponoszone w takich zawodach jak nauczyciele, lekarze, pielęgniarzy, psychologowie, pracownicy opieki społecznej, pracownicy służb ratunkowych, policjanci czy menedżerowie są szczególnie poważne (tamże).

Za taki rodzaj pracy niewątpliwie uchodzi praca w Policji. Dlatego tak ważna jest właściwa ścieżka edukacyjna, ale także, czego wciąż jest za mało, zbudowanie systemu pozwalającego na wsparcie i odciążającego policjantów.

Brakuje swoistej namiastki „psychologicznej superwizji”, która niczym psychologowi pracującemu z trudnymi pacjentami dałaby ujście emocjom, jakie noszą w sobie policjanci realizujący zadania podczas służby. Bo jak przestać myśleć o ofiarach, które policjant zastaje na miejscu wypadku, jak odreagować, mając w głowie przesłuchanie ofiary zgwałcenia, czy starszą osobę, którą ktoś napadł albo okradł z oszczędności życia? Trudno wychodząc z „takiej pracy” zamknąć drzwi i cieszyć się życiem. W Policji powinien być dobrze rozwinięty

system wsparcia interwencyjnego, ale nakierowany na działania wzmacniające i zapobiegające wypaleniu, a nie działanie *post factum* w formie indywidualnych lub grupowych spotkań z psychologiem policyjnym. Tego niewątpliwie brakuje w systemie szkolenia w Policji. System szkolenia w Policji nakierowany jest na zdobywanie kolejnych umiejętności przydatnych w pracy, a także w rozwoju zawodowym, ale nie rozwija umiejętności miękkich i nie doskonali w obszarze radzenia sobie z trudnościami i obciążeniami emocjonalnymi.

System szkolenia w Policji – etapy szkolenia i różnorodność tematyki

Szkolenie w Policji odbywa się w kilku etapach. Rozpoczyna się od szkolenia zawodowego podstawowego trwającego około siedmiu miesięcy. Inną możliwą do realizacji ścieżką jest podjęcie nauki na studiach mundurowych w Akademii Policji w Szczytnie, gdzie po czterech latach absolwent uzyskuje tytuł licencjata i może przystąpić do egzaminu oficerskiego. Ustawodawca określił, że ukończenie kolejnych lat studiów jest tożsame ze zdobyciem kwalifikacji równoznacznych z podoficerskimi i aspiranckimi. Po szkoleniu podstawowym policjant kierowany jest do odbycia adaptacji zawodowej w oddziałach prewencji mieszczących się w miastach wojewódzkich przy KWP. W okresie adaptacji policjanci realizują służbę polegającą na zabezpieczaniu imprez masowych, pełnią służbę na mieście przy różnego rodzaju wydarzeniach. Jest to trudna i wymagająca służba, często wielogodzinna. Po ukończonej adaptacji policjant wraca do jednostki, gdzie rozpoczyna pracę.

Kolejnym etapem zdobywania wiedzy i umiejętności są szkolenia zawodowe podoficerskie i aspiranckie. Powrócono bowiem do niegdyś obowiązującego systemu, gdzie egzaminy w kolejnych korpusach stopni poprzedzone są szkoleniami (tzw. podoficerskimi i aspiranckimi). Ostatnim etapem są szkolenia oficerskie dostępne dla absolwentów posiadających wyższe wykształcenie (licencjat) i etat oficerski. Ponadto w Policji dostępny jest szereg szkoleń i doskonaień, które uzupełniają bieżącą wiedzę. Komendant Główny Policji decyduje

nr 259 z dnia 8 sierpnia 2023 r. (Decyzja nr 259 KGP z dnia 8 sierpnia 2023 r.) wprowadził do systemu szkolenia w Policji szkolenie zawodowe podoficerskie, zaś decyzją nr 258 z tego samego dnia (Decyzja nr 258 KGP z dnia 8 sierpnia 2023 r.) szkolenie zawodowe aspiranckie. Szkolenia wskazane są do realizacji przez wszystkie szkoły Policji i ośrodek w Łodzi z siedzibą w Sieradzu oraz Ośrodek Szkolenia Policji w Warszawie z siedzibą w Piasecznie (Decyzja nr 258 KGP z dnia 8 sierpnia 2023 r.; Decyzja nr 259 KGP z dnia 8 sierpnia 2023 r.; Decyzja nr 296 KGP z dnia 20 września 2024).

Jest to powrót do wcześniejszych rozwiązań, które na kilka lat były wycofane z systemu szkolenia Policji, a które wiązały ukończenie szkolenia określonego szczebla (podoficerskie czy aspiranckie) ze zdawaniem egzaminu na stopień w określonym korpusie podoficerskim czy aspiranckim.

By przełożony mógł skierować policjanta na szkolenie, muszą być spełnione określone we wspomnianych decyzjach kryteria. Na szkolenie podoficerskie można skierować policjanta, który:

- ma zapewnione stanowisko służbowe, na którym są wymagane kwalifikacje zawodowe podoficerskie lub pełni on służbę na stanowisku służbowym, dla którego określono policyjny stopień etatowy w **korpusie podoficerów Policji**;
- posiada staż służby wymagany do mianowania lub powołania na to stanowisko służbowe;
- posiada pozytywną opinię służbową;
- posiada poświadczenie bezpieczeństwa uprawniające do dostępu do informacji oznaczonych klauzulą co najmniej „poufne”.

By skierować policjanta na szkolenie aspiranckie, muszą być łącznie spełnione następujące warunki:

- ma zapewnione stanowisko służbowe, na którym są wymagane kwalifikacje zawodowe aspiranckie lub pełni on służbę na stanowisku służbowym, dla którego określono policyjny stopień etatowy w **korpusie aspirantów Policji**;
- posiada staż służby wymagany do mianowania lub powołania na to stanowisko służbowe;
- posiada pozytywną opinię służbową;

- posiada poświadczenie bezpieczeństwa uprawniające do dostępu do informacji oznaczonych klauzulą co najmniej „poufne”;
- **uzyskał kwalifikacje zawodowe podoficerskie** (tamże).

Poza opisanymi powyżej szkoleniami zawodowymi podoficerskimi i aspiranckimi policjanci szkolą się na kursach specjalistycznych. Jest to obszerna oferta dostosowana do zadań realizowanych przez policjantów w poszczególnych pionach Policji i tak np. policjanci są kierowani na kurs specjalistyczny dla dzielnicowych; dla policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych na rzecz małoletnich; dla służby dyżurnej jednostek organizacyjnych Policji; w zakresie ruchu drogowego – część ogólna i szczegółowa; kurs specjalistyczny dla policjantów wykonujących czynności na miejscu zdarzenia drogowego; kurs w zakresie rozpoznania minersko-pirotechnicznego. To jedynie niewielka część z dostępnej oferty. Kursy trwają od dwóch (kurs specjalistyczny w zakresie kontroli tachografów cyfrowych) do ponad 140 dni (kurs specjalistyczny dla przewodników psów do badań osmologicznych).

Policjant zobowiązany jest szkolić się przez cały czas służby i zdobywać umiejętności konieczne do realizacji powierzonych zadań. Z uwagi na ogromny zakres zagadnieniowy, jakim zajmuje się Policja, nie sposób być przygotowanym w każdej dziedzinie, dlatego zmiany zakresu realizowanych zadań wymuszają doskonalenie się i kolejne szkolenia, co niewątpliwie jest dodatkową trudnością i obciążeniem tej służby. Nawet w ramach jednego pionu policjant często zmienia wydziały, w których pracuje, stąd zmienia się specyfika jego zadań. W pionie prewencji może realizować zadania dzielnicowego, być policjantem ruchu drogowego czy specjalistą ds. nieletnich. Takie przesunięcia wymagają uzupełniania wiedzy i doszkalania się na odpowiednich kursach.

Poza wspomnianymi szkoleniami zawodowymi i specjalistycznymi oraz szkoleniem oficerskim są także szkolenia realizowane w ramach doskonalenia zawodowego, które są szkoleniami tematycznymi prowadzonymi przez Wydziały Doskonalenia Zawodowego w Komendach Wojewódzkich, np. ze zmian w przepisach, albo doskonalenie strzeleckie prowadzone w ramach cyklicznych zajęć w poszczególnych

garnizonach. Wielość szkoleń oraz konieczność podążania za zmieniającym się stanem prawnym wymusza, by na bieżąco podnosić kwalifikacje pomimo posiadanego przez policjanta coraz większego doświadczenia. Niewątpliwie pojawiające się w przestrzeni publicznej informacje o procedowaniu kolejnych rozwiązań mających ułatwić i uelastyczyć policjantom dostęp do szkoleń, chociażby poprzez wspomnianą formę on-line, wskazują na systemowe poszukiwanie rozwiązań mających uczynić służbę dostępniejszą i mniej obciążającą.

Wakaty w Policji – instytucji w trybie alarmowym

„Policja jest formalną organizacją, działa w sposób ciągły, w określonym zakresie kompetencji. Aktywność kierowana jest do szerokiego kręgu adresatów, a od innych służb ochrony odróżnia się tym, że realizuje władzę państwową” (Hołyst, 2019, s. 53). Jest zatem służbą o szczególnej roli i znaczeniu dla funkcjonowania Państwa, w której służbę powinni pełnić ludzie o szczególnych predyspozycjach i motywacji do działania zgodnie z hasłem „pomagamy i chronimy”, które jest kwintesencją działania funkcjonariuszy. Niestety od kilku lat Policja boryka się z problemem kadrowym, który w ostatnich latach zaczął przybierać niepokojące rozmiary. Obecnie „według stanu na 1 sierpnia br. **w Policji służy 94 253 funkcjonariuszy, co przy stanie etatowym 108 909, daje 14 656 wakatów**” (podkreśl. I.K.). Komendant Główny Policji nadinsp. Marek Boroń przyznaje, że **Policja jest dziś w bardzo trudnym momencie**. „Robimy wszystko, by stan wakatów nie wpływał na bezpieczeństwo wewnętrzne w kraju, ale nie ma co ukrywać, że sytuacja wymaga pilnych działań” (PAP, 2024). Z największymi brakami boryka się Komenda Stołeczna Policji, której szef Dariusz Walichnowski ujawnił, że „warszawski garnizon policyjny, który powinien liczyć 10 tys. osób, zmaga się z brakiem 2,5 tys. funkcjonariuszy. Ten deficyt kadrowy stawia przed policją wyzwanie w sprawnym wypełnianiu zadań, powiedział w rozmowie w RMF FM. Jak dodał, stołeczni funkcjonariusze działają »w trybie awaryjnym«” (APK, 2024).

Na tę sytuację złożyło się wiele czynników, wśród których należy wskazać m.in. na kilka:

- przypadająca na ostatnie lata kumulacja odejść funkcyjnych, którzy zostali przyjęci na początku lat 90., kiedy przekształcano Milicję Obywatelską w Policję;
- zmieniający się w ciągu ostatnich 30 lat system emerytalny, powodujący brak poczucia stałości i przewidywalności przyszłości;
- niesatysfakcjonujące zarobki przy jednoczesnych dużych nakładach czasu i zaangażowania w służbę;
- konieczność bieżącego doskonalenia się oraz odbywania szkoleń i doskonalień poza miejscem zamieszkania, nawet przez kilka miesięcy;
- brak wystarczającej ilości nowego sprzętu i konieczność pracy w często trudnych warunkach lokalowych;
- nienormowany czas pracy, który komplikuje życie pozasłużbowe;
- postrzeganie Policji i policjantów przez pryzmat działań, które interpretowane są przez obywateli jako zabarwione politycznie, przez co negatywne.

Ograniczone zainteresowanie służbą w Policji podyktowane jest przekonaniem o konieczności realizowania przez policjantów zadań skutkujących negatywnym odbiorem społecznym, co wynika z usytuowania Policji i podporządkowania jej pod cywilny nadzór. Policja wprawdzie realizuje zadania wynikające z zakresu określonego w przepisach, jak chociażby ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego np. podczas zgromadzeń publicznych, jednakże czasem jest utożsamiana z aktualną władzą i przypisywane są jej poglądy przedstawicieli partii, z której rekrutują się nadzorujący resortem MSWiA.

Jest to niewątpliwie sytuacja, która dodatkowo wpływa na ambivalentne postrzeganie policjantów, a przez to niechęć do wstąpienia w szeregi Policji. Jak wcześniej wspomniano, Policja w ramach swoich działań realizuje szereg zadań, z których znaczna większość odbierana jest przez społeczeństwo pozytywnie. Zdarzają jednak i takie zadania, gdzie Policja ogranicza w sytuacjach tego wymagających wolności człowieka, a nawet całych grup, chociażby uniemożliwiając kontynuację zgromadzeń masowych z uwagi na istniejące zagrożenie

naruszenia bezpieczeństwa lub konfrontacji z innym zgromadzeniem. Tego rodzaju działania Policji, choć ich celem jest uchronić uczestników przed negatywnymi konsekwencjami i nie pozwolić na zakłócenie porządku publicznego, wywołują mogą niezadowolenie obywateli i powodować negatywne nastawienie do policjantów. Często skutkuje to nawet atakami werbalnymi i pozawerbalnymi oraz jest przyczyną doświadczania przez nich negatywnych emocji.

Kolejnym z czynników, jakie powodują poczucie obciążenia służbą i przyczyniają się do stosunkowo niewielkiego zainteresowania pracą w Policji, są płace, które nie pozwalają w pełni oddać się temu trudnemu zawodowi. Młodzi ludzie pragnący służyć w Policji, zwłaszcza w dużych miastach, pomimo podniesienia płacy w najniższych grupach zaszerzegowania (zarezerwowanych dla nowo przyjętych) do poziomu około 6000 zł nie mają możliwości się utrzymać, zwłaszcza jeśli muszą wynajmować mieszkanie lub mają na utrzymaniu rodzinę (Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 marca 2024 r.).

Obecnie to większe wynagrodzenie jest wprowadzie dla rozpoczynających pracę atrakcyjne, ale głównie dotyczy to młodych, niemających własnej rodziny i mieszkających we własnym mieszkaniu lub z rodzicami. Obecnie procedowane są rozwiązania dotyczące tzw. dodatku mieszkaniowego – poprzez dofinansowanie lokum policjanta (wynajmu, opłat) – który ma być swoistym antidotum na niewystarczające środki na utrzymanie. Samo zaś podniesienie wynagrodzenia, choć w zamyśle miało zwiększyć zainteresowanie służbą, wywołało niezadowolenie wśród pozostałych policjantów, spowodowało bowiem spłaszczenie siatki płac w wyższych grupach, które mają policjanci z większym stażem służby. To również przyczynia się do wzrostu frustracji i demotywuje policjantów z dłuższym stażem służby do pozostawania w niej. Ten obszar także znajduje się w obszarze zainteresowania decydentów i podejmowane są działania mające na celu zwiększenie płac policjantów.

Kolejny trudny obszar to dyspozycyjność, której tego rodzaju służba wymaga, co nie pozwala na podjęcie innego zajęcia zarobkowego. Jednocześnie z uwagi na charakter służby każde dodatkowe zatrudnienie wymaga zgody przełożonego, co podyktowane jest troską o prestiż służby, ale uzyskanie takiej zgody może być trudne

w związku z subiektywną oceną przełożonego. Przepisy wskazują, że policjant nie powinien wykonywać zadań, które nie licowałyby z pełnioną przez niego służbą, ale nie jest to doprecyzowane. Oczywiście po uzyskaniu zgody istnieje możliwość posiadania dodatkowego zatrudnienia (Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji), jednakże specyfika służby, nieprzewidywalność spraw, z jakimi danego dnia będzie się mierzył policjant, nienormowany czas pracy, w praktyce mocno ograniczają realne możliwości zarobkowe poza służbą.

Policjant nie może też być członkiem partii politycznej, a o przynależności do stowarzyszeń krajowych poza służbą zobowiązany jest poinformować przełożonego. W przypadku przynależności do stowarzyszeń zagranicznych lub międzynarodowych wymagana jest zgoda Komendanta Głównego Policji lub właściwego przełożonego (tamże). Ustawa o Policji daje wprowadzić funkcjonariuszom prawo zrzeszania się w związkach zawodowych, niemniej nie mogą oni – w przeciwieństwie do przedstawicieli innych zawodów – strajkować (tamże). To niewątpliwie kolejna płaszczyzna, która wymaga od policjanta dostosowania się do wymogów służby i ograniczenia swoich ewentualnych zamiarów.

Nie mniej istotnym czynnikiem wpływającym na umiarkowane aplikowanie o pracę w Policji jest konieczność odbywania kolejnych, wynikających z opisanej powyżej ścieżki, szkoleń i doskonań, które wiążą się z pobytami w szkołach Policji na terenie kraju. Dla osób posiadających rodzinę przebywanie w odległej od miejsca zamieszkania szkole i wiążące się z tym ograniczenia w wyjazdach do domu, chociażby z powodu odległości, są niewątpliwie dużym problemem przekładającym się na słabe zainteresowanie tą pracą. Dla zobrazowania sytuacji – szkolenie podstawowe zawodowe trwa ponad sześć miesięcy, po którym to czasie policjant odbywa staż adaptacyjny obejmujący 37 służb, co w praktyce oznacza okres około trzech miesięcy. Jest to czas, który może jeszcze zostać wydłużony. A zatem przez ponad pół roku policjant jest poza miejscem zamieszkania, w dodatku w znacznej części w systemie skoszarowanym.

Wprawdzie w trakcie stażu adaptacyjnego policjant może po zakończonej służbie wracać do swojego miejsca zamieszkania, jest to jednak często utrudnione z uwagi na odległości. Policjant zatrudniony w określonym województwie odbywa staż w oddziałach prewencji

tego województwa, które bywają oddalone nawet o ponad 100 km od miejsca jego zamieszkania i miejsca docelowego pełnienia służby. Obecnie Policja podejmuje kroki polegające na otwieraniu i reaktywacji ośrodków szkolenia, by ułatwić policjantowi odbywanie szkoleń bliżej miejsca pełnienia przez niego służby. Jest to jednak nadal kropla w morzu potrzeb.

Dużym problemem dla potencjalnych kandydatów do służby w Policji jest także ograniczona możliwość pełnienia służby w swoich miejscach zamieszkania. W jednostkach Policji szczebla powiatowego jest niewielka liczba etatów, dlatego chcąc wstąpić w jej szeregi, policjanci rozpoczynają służbę w dużym mieście, często bardzo oddalonym od ich miejsca zamieszkania. Niestety, nawet po odbyciu trwającej trzy lata służby przygotowawczej trudno ubiegać się o przeniesienie do swojego miasta, zwłaszcza jeżeli rozpoczęło się służbę w jednym z dużych garnizonów, gdzie uzupełnienie wakatów bywa problematyczne. Często jest to trwające latami życie z dala od rodziny i bliskich, co wpływa na spadek motywacji do dalszej pracy i skutkuje rezygnacją lub poszukiwaniem możliwości przeniesienia do innej służby.

Konkurencyjną dla Policji służbą, zwłaszcza w ostatnim czasie, w związku z dużym dofinansowaniem armii i rozbudową struktur, jest wojsko. Argumentami, które działają na korzyść podjęcia służby w Policji, są niewątpliwie korzystniejsze warunki przechodzenia na emeryturę, a także jej wysokość, odbiegająca od emerytur tzw. cywilnych. Obecnie w Policji obowiązują trzy systemy emerytalne, zależne od czasu, w jakim osoba wstąpiła do służby: dla osób pozostających w służbie przed 2 stycznia 1999 roku, zatrudnionych po 1 stycznia 1999 roku i przyjętych do służby w okresie od 1 stycznia 1999 do 30 września 2003 roku oraz przyjętych po 2012 roku.

Pierwszy system emerytalny obejmuje funkcjonariuszy, którzy po 15 latach służby mają prawo do zaopatrzenia emerytalnego w wysokości 40 proc. podstawy, która w kolejnych latach wzrasta po 2,6 proc. za każdy rok (Ustawa z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym). Po odejściu z Policji i podjęciu zajęcia zarobkowego, przy niewypracowanej pełnej emeryturze, będzie ją „dopracowywał” w cywilu.

Drugi system emerytalny obejmuje przyjętych między 1999 a 2003 rokiem. Jest to szczególna pod względem uprawnień emerytalnych grupa, gdyż objęci tym rozwiązaniem policjanci mogą

wybrać, w jakim systemie emerytalnym docelowo chcą się znaleźć. Po 15 latach służby przysługuje im, podobnie jak policjantom z poprzedniego systemu emerytalnego, prawo do emerytury po 15 latach służby, która w kolejnych latach służby wzrasta o 2,6 proc. za każdy rok, z tą jednak różnicą, że jeżeli policjant przesłuży 25 lat, może wybrać poprzedni system emerytalny, w którym dodatkowym walorem jest tzw. doliczenie do wysługi „okresów sprzed służby w Policji jak chociażby okres studiów” (tamże). Jeśli jednak nie wybierze tzw. starego systemu, wówczas po odejściu z Policji i podjęciu innego zajęcia zarobkowego będzie odprowadzał do ZUS składki emerytalne i „zbierał” na drugą równoległą emeryturę, którą otrzyma po uzyskaniu wieku emerytalnego.

Trzeci system emerytalny obowiązujący w Policji obejmuje osoby przyjęte po 2012 roku. Funkcjonariusze nim objęci uzyskują prawa emerytalne po 25 latach służby, na które składa się 60 proc. podstawy wymiaru powiększone o 3 proc. za każdy kolejny przepracowany rok (tamże).

Wszystkie te systemy emerytalne, a raczej ich różnorodność i jednocześnie obowiązywanie w Policji, również były i są powodem wątpliwości u osób rozważających wstąpienie w jej szeregi. Z jednej bowiem strony każdy z tych systemów, pomimo różnic, nadal jest korzystniejszy od cywilnego systemu emerytalnego, ale łatwość wprowadzania zmian i obejmowania nimi „wstecz” pracujących już funkcjonariuszy nie napawa pewnością co do stałości tych warunków.

Policjanci wielokrotnie zgłaszali postulaty, dyskutowane przez związki zawodowe, że nie można, działając wstecz, zmieniać warunków przyjętych w trakcie pracy. A tak stało się, jeśli chodzi o wspomniany drugi system emerytalny, obejmujący osoby zatrudnione od 1999 do 2003 roku. Przyjęci policjanci na zasadzie eksperymentu zostali objęci powszechnym systemem emerytalnym, a ich składki trafiały do ZUS, a nie jak dotychczas do ZER (Zakład Emerytalno-Rentowy obejmujący funkcjonariuszy służb). Po niespełna kilku miesiącach ponownie przeniesiono zebrane składki do ZER, a kilkanaście lat później Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji podjęło próbę przybliżenia obu systemów emerytalnych, dając drugiej grupie możliwość wybrania wariantu emerytury, z pewnymi zmianami względem pierwszego systemu emerytalnego. Należy jednak raz jeszcze podkreślić, że pomimo różnic w funkcjonujących w Policji systemach

emerytalnych każdy z tych wariantów jest korzystniejszy od cywilnego systemu emerytalnego. Wydaje się jednak, że dzisiaj dostrzegana „atrakcyjność” opisanych systemów emerytalnych, ze szczególnym uwzględnieniem najnowszego, będzie się zmniejszać chociażby z powodu zmieniającego się podejścia do pracy i planowania w krótszych perspektywach czasowych. Propozycja uzyskania uprawnień emerytalnych po 25 latach, choć korzystniejsza od pracy poza służbą, wydaje się dla młodych ludzi zbyt długofalowym zobowiązaniem, przez co przestaje być wystarczającą zachętą do podejmowania pracy. Ministerstwo, chcąc uzupełnić wolne wakaty, będzie musiało podjąć pracę nad zbudowaniem atrakcyjniejszej oferty służby, w tym rozwiązań emerytalnych.

Kolejnym argumentem przemawiającym za podjęciem służby w Policji jest nowa oferta skierowana do osób, które już w jej szeregach były i odeszły do innego zawodu lub na wspomniane zaopatrzenie emerytalne. Policja dostrzega potencjał w wyszkolonych już specjalistach, którzy mogą wrócić w jej szeregi i np. wspierać proces szkolenia. Zdaniem Komendanta Głównego Policji, „podjęte kroki zaradcze, w tym zmiany legislacyjne ułatwiające powrót do służby tym, którzy odeszli z niej w ciągu ostatnich lat, wprowadzenie służby kontraktowej czy **ułatwienia w doborze do służby dla uczniów klas mundurowych wymagają czasu i nie od razu dadzą efekt**” (podkreśl. I.K.) (Chomiuk, 2024).

Czynnikiem, o którym wspominał Komendant Główny Policji, a który może stanowić zachętę przyciągającą młodych ludzi, są preferencyjne warunki wstąpienia do Policji adresowane do absolwentów „klas policyjnych”. W marcu bieżącego roku media poinformowały, że:

Na stronie Rządowego Centrum Legislacji opublikowany został projekt zmian ustawy o Policji, ustawy – Prawo oświatowe oraz ustawy o finansowaniu zadań oświatowych. Wynika z niego, że resort spraw wewnętrznych i administracji chce wprowadzenia korekt w procedurze doboru do służby w Policji. Pierwotna nazwa projektu uległa zmianie wraz z uszczegółowieniem jego treści i otrzymała brzmienie „Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z utworzeniem klas o profilu mundurowym oraz ułatwieniem powrotu do służby w Policji i Straży Granicznej (Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z utworzeniem klas o profilu mundurowym oraz ułatwieniem powrotu do służby w Policji i Straży Granicznej, 2024).

Zmiany dotyczą określonych grup kandydatów – byłych funkcjonariuszy Policji ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji – oraz **absolwentów tzw. klas mundurowych** (*Absolwentom klas mundurowych będzie łatwiej wstąpić do Policji*, 2024).

Zgodnie z zapowiedzią wraz z przyjęciem projektu uczniowie klas mundurowych mają ułatwioną ścieżkę doboru do Policji. Są zwolnieni z testu wiedzy, a test sprawności fizycznej przechodzą jeszcze w szkole. To niewątpliwie dobre rozwiązanie, gdyż preferuje osoby, które podjęły już decyzje o związaniu się z mundurem i są zaznajomione ze specyfiką służby. Takie preferencyjne podejście do absolwentów szkół mundurowych przyczynia się do budowania morale wśród młodych ludzi. Wnioskodawca, czyli Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, jako cel projektu wskazuje

zwiększenie efektywności prowadzonych przyjęć do służby w Policji i Straży Granicznej oraz stworzenie możliwości pozyskania do niej jak największej liczby kandydatów odpowiadających potrzebom służby w Policji i Straży Granicznej. Zaproponowane rozwiązania mają charakter systemowy i ukierunkowane są na kilka obszarów odnoszących się zarówno bezpośrednio do postępowania kwalifikacyjnego prowadzonego w stosunku do kandydatów do służby w Policji i Straży Granicznej, a także uczniów szkół ponadpodstawowych będących potencjalnymi kandydatami do podjęcia służby w ww. formacji mundurowej (Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z utworzeniem klas o profilu mundurowym oraz ułatwieniem powrotu do Policji i Straży Granicznej, 2024).

W trakcie prac nad niniejszą rozprawą ukazał się poprawiony projekt ustawy, który został przyjęty do procedowania 23 lipca 2024 roku. Klasy mundurowe szeroko opisano w uzasadnieniu do projektu jako jedną z przyjętych ścieżek ułatwiających uzupełnienie etatów w Policji, pozostałymi są: ułatwienia w zakresie powrotu do służby funkcjonariuszy, którzy odeszli poprzez skrócenie im procedury doboru przy jednoczesnym wydłużeniu okresu, w jakim mogą ponownie wstępować w szeregi (z trzech do pięciu lat), stworzenie służby kontraktowej dla wracających, które umożliwi zachowanie posiadanych świadczeń, ale nie wlicza się do naliczeń emerytalnych w przyszłości, oraz szeroko opisywane klasy policyjne.

Przyjęcie kompleksowych rozwiązań dla tworzenia w szkołach ponadpodstawowych oddziałów o profilu mundurowym i ich absolwentów oraz byłych funkcjonariuszy

Policji oraz Straży Granicznej, posiadających odpowiednie kompetencje, kwalifikacje i doświadczenie, mają przyczynić się do zwiększenia potencjalnej liczby kandydatów do służby przez stworzenie dla nich dogodniejszych warunków postępowania kwalifikacyjnego (tamże).

Wnioskodawca dał jasno do rozumienia, że dotychczasowe rozwiązania w zakresie tzw. klas mundurowych były nieadekwatne do potrzeb. W uzasadnieniu projektu znalazł się także, obok wyartykułowanych potrzeb, opis zidentyfikowanych problemów i ograniczeń leżących u podstaw konieczności zmiany przepisów, z jakimi przy obecnym stanie prawnym zmierzyć się musiał resort Spraw Wewnętrznych nadzorujący Policję i Straż Graniczną. Z uwagi na podległość szkół mundurowych pod system oświaty, Policja bez uregulowania zapisów wspólnie z MEN nie mogła określić standardów nauczania ani w nie ingerować, a także oczekiwać ich spełnienia. Dotychczas obowiązujące rozwiązania prawne nie dawały szczególnych preferencji w przyjęciu do Policji absolwentom szkół mundurowych, co przekładało się na umiarkowane zainteresowanie kontynuacją podjętej drogi. W przyjętych aktach prawnych kwestia ta została doprecyzowana.

Potwierdzeniem dotychczasowego stanu są przykładowe dane z Komendy Stołecznej Policji, która nadal boryka się z największą liczbą wolnych etatów. Liczba absolwentów klas mundurowych w 2023 roku to zaledwie 31 kandydatów, zaś w 2024 roku – 41. W poszczególnych garnizonach liczba była porównywalna i w skali całego kraju, np. w 2019 roku, na ogólną liczbę 15 680 kandydatów do służby, tylko 767 osób to kandydaci z tzw. klas mundurowych, co stanowi jedynie 4,89 proc. wszystkich kandydatów (tamże). Tak znikoma liczba absolwentów klas mundurowych przyjęta do Policji wskazywała jednoznacznie na nieskuteczne rozwiązania i nieefektywny system zachęt dla młodych, już przecież zmotywowanych do tego rodzaju pracy. Stosowanie wobec nich takich samych wymagań jak wobec pozostałych kandydatów wydaje się nietrafione i demotywuujące. Dlatego jednym z obszarów, jakie opisano we wspomnianym projekcie, a następnie znalazły się w przyjętej ustawie są preferencyjne warunki doboru mające być zachętą i swoistą nagrodą dla absolwentów klas mundurowych. Wnioskodawca MSWiA wskazywał, że bardziej dopracowanym i skuteczniejszym sposobem są rozwiązania wprowadzone w ramach szkolenia w klasach mundurowych w wojsku.

Równie interesujące jest inne proponowane rozwiązanie, zwiększające atrakcyjność służby w Policji, i przyciąganie do niej nawet osób, które już z Policji odeszły. Mowa tu o

przyjmowaniu kandydatów do służby kontraktowej, przede wszystkim w wyodrębnionych oddziałach prewencji Policji, a w uzasadnionych potrzebach służby przypadkach, policjanci w służbie kontraktowej, przyjmowani będą również do innych rodzajów służb w Policji, z zastrzeżeniem, że przyjęcie będzie możliwe jedynie na stanowiska w korpusie szeregowych Policji. Zakłada się, że przyjęcie do służby w Policji na okres służby kontraktowej nastąpi po przeprowadzeniu postępowania kwalifikacyjnego do służby w Policji. Odrębny tryb postępowania kwalifikacyjnego do Policji na okres służby kontraktowej będą miały osoby zwolnione ze służby w Policji, którzy będą podlegali skróconemu postępowaniu kwalifikacyjnemu (tamże).

Wszystkie te działania mają zachęcić do wstępowania w szeregi Policji i zapobiec pogłębiającej się zapaści kadrowej. Czy jednak te działania wystarczą, by uczynić służbę w Policji atrakcyjną i stanowiącą powód do dumy? Są to pytania, na które odpowiedź przyniesie przyszłość: ona pokaże, czy kierunek proponowanych zmian był właściwy.

Konkluzje, wątpliwości, wyzwania stojące przed Policją

Policja jest niewątpliwie instytucją pełniącą szczególną rolę w społeczeństwie. Jej zadania zmieniają się wraz ze zmieniającym światem, jego zagrożeniami i towarzyszącymi tym zmianom oczekiwaniami społecznym. Dziś „powstaje nowy paradygmat w zakresie funkcji Policji, którego istotą nie jest już nakierowanie na cel, czyli zwalczanie przestępczości, ale na »zarządzanie bezpieczeństwem«” (Rejner, 2010, s. 15). A. Gromkowska-Melosik przywołuje za Waisburg i Braga wyróżnione przez nich „trzy etapy rozwoju instytucji, jaką jest Policja: od politycznie kontrolowanej i bezpośredniej formy kontroli społecznej przez (...) profesjonalny model skoncentrowany na reaktywnej w swojej istocie kontroli przestępczości, po nowe formy policyjnego działania zorientowane na społeczność lokalną i problemy” (Gromkowska-Melosik, 2019, s. 169).

Z pewnością dziś Policja chce się pozycjonować na trzecim z opisanych poziomów, dlatego stara się budować silne podstawy współpracy ze społeczeństwem i dążyć do profesjonalizacji swoich funkcjonariuszy. Jednocześnie boryka się z umiarkowanym zainteresowaniem służbą jako wyborem drogi życiowej przez młodych ludzi, co wynika z opisanych wcześniej trudności i ograniczeń. W ostatnim czasie nadzorujący Policję resort spraw wewnętrznych i administracji proponuje rozwiązania mające zachęcić do służby niezdecydowanych oraz spowodować chęć powrotu specjalistów, którzy rozstali się z formacją. Mocno kieruje też swoje „oczy” w stronę klas mundurowych jako środowiska, gdzie potencjalnie są osoby zmotywowane do służby w Policji, rozumiejące powagę i wyjątkowość tej służby. Dlatego w proponowanych zmianach ustawodawca wprowadza preferencyjne warunki dla tej grupy kandydatów, podobnie jak dla poszczególnych grup specjalistów potrzebnych w Policji.

Teraz przed Policją jeszcze wiele zagadnień do rozwiązania, by uczynić ten zawód atrakcyjnym i doprowadzić do sytuacji, kiedy formacja będzie mogła wybierać tylko najlepszych i tych z prawdziwą pasją. Na razie musi uelastyczniać wymogi i zachęcać niezdecydowanych, a przecież wiadomo, że do tego rodzaju pracy potrzeba ludzi nią zafascynowanych i potrafiących przedłożyć dobro innych nad własne. Niestety, dzisiejsze ograniczenia i trudności niejednokrotnie powodują, że rezygnują ci najbardziej do tej służby predysponowani. Należy zatem uczynić wszystko, aby służba w Policji była nobilitującym zajęciem, nadającym poczucie sprawstwa, zgodnie z jej dzisiejszym hasłem „Pomagamy i chronimy”, i aby to sami kandydaci zabiegali o bycie w jej szeregach. Niestety, poza nowymi dobrymi rozwiązaniami widać i takie, które wydają się niekorzystne. Wraz w wejściem w życie wspomnianych przepisów (Rozporządzenie MSWiA z dnia 14 lutego 2025 r.) obniżono kryteria w zakresie egzaminów sprawnościowych, co może budzić niepokój. Dotychczas obowiązujące kryteria nie były zbyt wymagające, a ich obniżenie spotyka się z dezaprobatą środowiska policyjnego, co znajduje swoje odzwierciedlenie w komentarzach na forach policyjnych. Wypowiedzi tam zamieszczane, zarówno przez kandydatów do Policji, jak i policjantów, wskazują na umiarkowane zrozumienie dla tych rozwiązań. Wszak chcemy być pewni, że chroniący nas policjanci są sprawni.

Niewątpliwie konieczne są dalsze prace nad uatrakcyjnianiem zawodu policjanta. Wiele spośród przyjętych rozwiązań jest dobrych i zasługuje na uznanie, są jednak i takie, którym należy się bliżej przyjrzeć, by nie „zgubić” po drodze wspomnianego etosu służby i poczucia wyjątkowości misji, jaką mają funkcjonariusze. Bardzo ważnym elementem systemu jest budowanie znaczenia klas mundurowych i kształtowanie właściwych postaw młodych ludzi. Konieczne jest także przekonanie policjantów o stałości formacji. Nie powinni mieć obaw, że wraz ze zmianami w sferze politycznej skończy się ich przygoda z mundurem. Profesjonalizm instytucji winien być jedynym kryterium jej oceny.

Zakończenie

Przyjrzeliliśmy się nowemu profilowi edukacji mundurowej, paramilitarnej, w liceum ogólnokształcącym oraz w środowisku pozaszkolnym, a także postawom wobec wartości wśród nastoletnich członków organizacji harcerskich w Łodzi. Są to lokalne egzemplifikacje kuźni kandydatów do służb mundurowych w kraju, które są dziś szczególnie potrzebne nie tylko ze względu na toczącą się za wschodnią granicą Polski wojnę w Ukrainie, ale także ze względu na tragiczne skutki powodzi na terenach zachodnio-południowej Polski w drugiej dekadzie września 2024 roku. Musimy myśleć globalnie, a działać lokalnie, by rozwiązywać problemy, które są nieprzewidywalne, a jakże niszczycielskie w swoich skutkach dla życia obywateli. Nie zamierzaliśmy demonizować specyfiki powyższego modelu edukacji i socjalizacji harcerskiej, ale dostrzegamy ogromne walory obu środowisk, w których młodzież może – pod kierunkiem specjalistów, oficerów służb mundurowych, instruktorów – skonfrontować własne wyobrażenia z praktyką tak potrzebnych profesji czy służb społecznych.

Zarówno dobrze opracowane programy kształcenia, jak i zadania harcerskiej służby mogą być czynnikami przyciągającymi młodzież do pełnienia służby, co z indywidualnych zainteresowań może przekształcić się w profesję pozwalającą na samorealizację zawodową i rodzinną. Także zachodzące w ostatnich latach zmiany w rocie przyrzeczeń harcerskich pozwalają wyraźnie dostrzec, w jakim stopniu i zakresie kierujące stowarzyszeniem władze starają się w ramach przemocy symbolicznej, za pomocą odpowiednich pojęć i mechanizmów ich interioryzacji, narzucać młodym pokoleniom i ich kadrom sposoby postrzegania i definiowania świata, by kreować, a raczej

fabrykować, poprzez wyznaczane przez władze naczelne granice tożsamości dzieci i młodzieży zgodnie z nowym – a sprzecznym z polską kulturą i tradycją – systemem normatywno-ideologicznym. W skali mikro staraliśmy się pokazać uwarunkowania, jakie nadzieje dla władz państwowych czy harcerskich niesie z sobą nowy profil kształcenia paramilitarnego tak w szkołach, jak i harcerstwie. O ile uczący się w klasach mundurowych w niewielkim odsetku są zainteresowani podjęciem w przyszłości służby mundurowej, o tyle badani przez nas harcerze pominęli wartości służby ojczyźnie, orientując się w deklarowanych postawach na wartości, które niewiele mają wspólnego z zawartą przecież w przyrzeczeniu i prawie harcerskim służbą ojczyźnie i Bogu lub wartościom najwyższym.

Harcerstwo, tak jak będący jego pierwowzorem brytyjski skauting, ma w swoich założeniach, by uczyć swoich członków tego, jak być patriotą, człowiekiem silnym, zdrowym, zaradnym, samodzielnym i rycerskim, jak pomagać innym, by ich życie było przepełnione entuzjazmem i zachwytem (Śliwerski, 2018). Absolwenci klas mundurowych natomiast mogą zdobyć wyjątkowe umiejętności zarządzania własnym czasem, grupami społecznymi, rozpoznawać w sobie możliwości przywódcze i rozwijać zdolność do realizowania zadań o charakterze misji czy służby publicznej, a zarazem uczyć się odporności na sytuacje trudne, stresogenne. Współczesna pedagogika, podejmując namysł nad samą sobą, nad swoją tożsamością, konfrontuje wzajemne relacje między swoją samowiedzą a współczesną samowiedzą nauki oraz rewiduje swoje dotychczasowe przeświadczenia metodologiczne. Sprzyja też uczestniczeniu człowieka w jego rozwoju, odkrywaniu subiektywnego „ja”, wzrastaniu i bytowaniu w społeczeństwie oraz reagowaniu na zachodzące w nim zmiany. Wychowanie szkolne czy harcerskie jest przecież eksternalizacją postawy uczniów/wychowanków i ich wychowawców, instruktorów, wobec świata i życia. Mamy nadzieję, że choć w niewielkim zakresie udało się nam je rozpoznać.

Bibliografia

- 20 000 kadetów rozpoczęło rok szkolny, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/20-000-kadetow-rozpoczelo-rok-szkolny> (dostęp: 16.09.2024).
- 42 Liceum Ogólnokształcące, <https://youtu.be/bzBlcvBwJpk>, <https://lo42lodz.pl/strona/wydarzenia> (dostęp: 12.04.2023).
- Absolwentom klas mundurowych będzie łatwiej wstąpić do Policji*, <http://InfoSecurity24.pl> (dostęp: 9.09.2024).
- APK (2024), *Warszawska policja „w trybie awaryjnym”. Komendant walczy z kryzysem*, <https://wiadomosci.onet.pl/warszawa/warszawska-policja-w-trybie-awaryjnym-komendant-walczy-z-kryzysem/c0g8npv> (dostęp: 9.09.2024).
- Bańko M. (2023), *Paramilitarny*, <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/paramilitarny;522.html> (dostęp: 12.04.2023).
- Bąk W. (2002), *E. Tory Higginsa teoria rozbieżności ja*, „Przegląd Psychologiczny”, t. 45, nr 1, s. 39–55.
- Beck U. (2012), *Społeczeństwo ryzyka. W poszukiwaniu światowego bezpieczeństwa*, tłum. B. Baran, Warszawa: Scholar.
- Bielska E. (2019), *Ambiwalencja ulokowania bezpieczeństwa i zagrożenia w dyskursie nauk społecznych. Wybrane perspektywy*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, t. XXXII, nr 3, s. 39–48.
- Chomiuk M. (2024), *Szef KGP: robimy wszystko, by wakaty w policji nie wpływały na bezpieczeństwo wewnętrzne kraju*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/szef-kgp-robimy-wszystko-wakaty-w-policji-nie-wplywaly-na-bezpieczenstwo-wewnetrzne-1> (dostęp: 16.09.2024).
- Ciekankowski Z. (2010), *Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa i Technika Pożarnicza*, [w:] *Nauki humanistyczne i społeczne na rzecz bezpieczeństwa*, Józefów: Centrum Naukowo-badawcze Ochrony Przeciwożarowej, s. 27–46.
- Dąbrowski T. (2022), *Matura w mundurach*, „Gazeta Policyjna”, nr 22(10), s. 4–7, <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2022/numer-22-102022-r/224087,Matura-w-mundurach.html> (dostęp: 16.09.2024).
- Decyzja nr 258 KGP z dnia 8 sierpnia 2023 r. (Dz. Urz. KGP poz. 69).
- Decyzja nr 259 KGP z dnia 8 sierpnia 2023 r. (Dz. Urz. KGP poz. 70).
- Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 26 sierpnia 1789 r., <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/francja-18.html> (dostęp: 9.09.2024).

- Dembiński M. (2019), *Pedagogika bezpieczeństwa – nowa subdyscyplina*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, t. XXXII, nr 3, s. 9–26.
- Dobór, <https://dobor.pomorska.policja.gov.pl> (dostęp: 10.08.2024).
- Duda A. (2020), *Nadzór merytoryczny Akademii Sztuki Wojennej nad realizacją programu nauczania dla szkół ponadgimnazjalnych przedmiotu „Edukacja wojskowa”, [w:] Proces kształcenia uczniów wybranych klas mundurowych szkół ponadgimnazjalnych prowadzących przedmiot nauczania edukacja wojskowa*, red. Z. Leśniewski, P.R. Ostolski, Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej, s. 106–112.
- Dzień z życia uczniów klasy mundurowej XLII LO w Łodzi*, <https://youtu.be/BM27F3l-goR8> (dostęp: 12.04.2023).
- Greene J.R. (red.) (2007), *The Encyclopedia of Police Science*, New York.
- Gromkowska-Melosik A. (2019), *Společné funkce Policie. Sociologické reinterpretace*, [w:] *Polska Policja w perspektywie współczesnej nauki. Refleksje interdyscyplinarne*, red. I. Klonowska, M. Konopczyński, J. Stawnicka, Warszawa: Wydawnictwo Wyższa Szkoła Policji, s. 163–171.
- Gryz J. (2020), *Edukacja proobronna w Polsce*, [w:] *Proces kształcenia uczniów wybranych klas mundurowych szkół ponadgimnazjalnych prowadzących przedmiot nauczania edukacja wojskowa*, red. Z. Leśniewski, P.R. Ostolski, Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej, s. 11–26.
- Hobfoll S.E. (2006), *Stres, kultura i społeczność. Psychologia i filozofia stresu*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Hołyst B. (2019), *Tożsamość funkcjonariuszy Policji*, [w:] *Polska Policja w perspektywie współczesnej nauki. Refleksje interdyscyplinarne*, red. I. Klonowska, M. Konopczyński, J. Stawnicka, Warszawa: Wydawnictwo Wyższa Szkoła Policji.
- Kalinowski R., Kunikowski J., Wyszczelski L. (2004), *Wychowanie patriotyczno-obronne. Tradycje i współczesność*, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.
- Kaliński M. (2004), *Ochotnicze kształcenie wojskowe młodzieży szkolnej i akademickiej*, [w:] *Wychowanie patriotyczno-obronne. Tradycje i współczesność*, red. R. Kalinowski, J. Kunikowski, L. Wyszczelski, Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, s. 159–175.
- Kanarski L., Koter M., Loranty K., Urych I. (2016), *Wstępna diagnoza funkcjonowania klas mundurowych – wyniki badań pilotażowych*, [w:] *Klasy mundurowe. Od teorii do dobrych praktyk*, red. A. Skrobacz, I. Rych, L. Kanarski, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, s. 71–82.
- Klasa mundurowa (2024), <https://www.cyber.mil.pl/klasa-mundurowa/> (dostęp: 16.09.2024).
- Klonowska I. (2018), *Uspołeczniające, profilaktyczne i resocjalizacyjne funkcje Policji w perspektywie współczesnej pedagogiki resocjalizacyjnej*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Klonowska I., Stawnicka J. (2019), *Być policjantem czyli służyć. Rozważania o etosie służby policjanta*, [w:] *Polska Policja w perspektywie współczesnej nauki. Refleksje interdyscyplinarne*, red. I. Klonowska, M. Konopczyński, J. Stawnicka, Warszawa: Wydawnictwo Wyższa Szkoła Policji, s. 19–32.
- Konarski L., Koter M., Loranty K., Mazurek M., Skrabacz, A., Urych I. (2016), *Koncepcja programowo-organizacyjna włączenia klas wojskowych szkół ponadgimnazjalnych do procesu szkolenia rezerw osobowych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*,

- [w:] *Klasy mundurowe. Od teorii do dobrych praktyk*, red. A. Skrobacz, I. Rych, L. Kanarski, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, s. 127–140.
- Konopczyński M. (2019), *Misja polskiej Policji XXI wieku w perspektywie kulturowo-społecznej*, [w:] *Polska Policja w perspektywie współczesnej nauki. Refleksje interdyscyplinarne*, red. I. Klonowska, M. Konopczyński, J. Stawnicka, Warszawa: Wydawnictwo Wyższa Szkoła Policji, s. 7–17.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (2021), Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Kozubal M. (2022), *Czego młodzież nauczy się w klasach mundurowych?*, <https://edukacja.rp.pl/szkoly-podstawowe-i-srednie/art37512781-czego-mlodziez-nauczy-sie-w-klasach-mundurowych> (dostęp: 12.04.2023).
- Kraczla M. (2013), *Wypalenie zawodowe jako efekt długotrwałego stresu*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie”, t. 14, s. 69–81, https://scholar.google.pl/citations?view_op=view_citation&hl=pl&user=JLCR70MAAAAJ&citation_for_view=JLCR70MAAAAJ:u-x6o8ySG0sC (dostęp: 16.09.2024).
- Kunikowski J. (2002), *Wiedza i edukacja dla bezpieczeństwa*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Edukacji Europejskiej i Bezpieczeństwa.
- Laskowski M. (2018), *Edukacja wojskowa w ocenie uczniów klas mundurowych. Raport z badań*, Nieopublikowana prezentacja (slajd 26) z posiedzenia Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN w Dęblinie.
- Laskowski M. (2019), *Edukacja wojskowa w ocenie uczniów klas mundurowych szkół średnich a ich zróżnicowanie demograficzno-społeczne*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, t. XXXII, nr 3, s. 115–133.
- Laskowski M. (2020a), *Edukacja wojskowa w opinii uczniów pierwszej edycji programu certyfikowanego wojskowych klas mundurowych – porównanie*, [w:] *Edukacja jutra. Oferta edukacyjna odpowiedzią na problemy współczesności*, red. A. Kamińska-Matek, P. Oleśniewicz, Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej, s. 182–197.
- Laskowski M. (2020b), *Kształtowanie kompetencji społecznych uczniów certyfikowanych wojskowych klas mundurowych*, [w:] *Proces kształcenia uczniów wybranych klas mundurowych szkół ponadgimnazjalnych prowadzących przedmiot nauczania edukacja wojskowa*, red. Z. Leśniewski, P.R. Ostolski, Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej, s. 157–168.
- Laskowski M. (2021), *Edukacja wojskowa w ramach programu Certyfikowanych Wojskowych Klas Mundurowych*, [w:] *Wyzwania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w nowych uwarunkowaniach bezpieczeństwa*, red. L. Elak, N. Iwanowski, P. Rosłoń, K. Zygo, Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej, s. 7–17.
- Leśniewski Z., Ostolski P.R. (red.) (2020), *Proces kształcenia uczniów wybranych klas mundurowych szkół ponadgimnazjalnych prowadzących przedmiot nauczania edukacja wojskowa*, Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej.
- Letkiewicz A., Ortyński V. (2022), *Czynniki determinujące motywację do pracy w polskiej Policji*, „Przegląd Policyjny”, nr 2(146), s. 5–12.
- Makarewicz J. (1923), *Przebudowa społeczna*, Lwów: Książnica Polska T-wa Nauczycieli Szkół Wyższych.
- Mapa egzaminów, <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/> (dostęp: 14.04.2023).

- Maslach C. (2010), *Wypalenie w perspektywie wielowymiarowej*, [w:] *Wypalenie zawodowe. Przyczyny i zapobieganie*, red. H. Sęk, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 13–31.
- Maslow A.H. (1990), *Motywacja i osobowość*, tłum. P. Sawicka, Warszawa: IW PAX.
- Mátés G. (2022), *Badanie związków między testami predyspozycji zawodowych policjantów a umiejętnościami taktycznymi w procedurach policyjnych*, „Przegląd Policyjny”, nr 3(147), s. 23–32.
- Melosik Z. (2019), *Etos zawodu policjanta*, [w:] *Polska Policja w perspektywie współczesnej nauki. Refleksje interdyscyplinarne*, red. I. Klonowska, M. Konopczyński, J. Stawnicka, Warszawa: Wydawnictwo Wyższa Szkoła Policji.
- Młynarczyk M. (2006), *JA idealne vs JA powinnościowe. Analiza emocjonalnych konsekwencji rozbieżności w systemie „JA” na podstawie teorii autoregulacji E. T. Higginsa*, „Studia z Psychologii w KUL”, t. 13, s. 189–206.
- Organizacja paramilitarna*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Organizacja_paramilitarna (dostęp: 12.04.2023).
- Ostolski P.R., Leśniewski Z. (red.) (2020), *Proces kształcenia uczniów wybranych klas mundurowych szkół ponadgimnazjalnych prowadzących przedmiot nauczania Edukacja Wojskowa*, Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej.
- PAP (2024), *Szef KGP: robimy wszystko, by wakaty w policji nie wpływały na bezpieczeństwo wewnętrzne kraju*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/szef-kgp-robimy-wszystko-wakaty-w-policji-nie-wplywaly-na-bezpieczenstwo-wewnetrzne-1> (dostęp: 9.09.2024).
- Pater D., Bartosiak D. (2016), *Działania Policji w edukacji uczniów klas mundurowych*, [w:] *Klasy mundurowe. Od teorii do dobrych praktyk*, red. A. Skrobacz, I. Rych, L. Kanarski, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, s. 157–170.
- Perez D., Barkhurst M. (2012), *Paradoxes of Leadership in Police Management*, Clifton Park.
- Petrocelli M., Piquero A.R., Smith M.R. (2023), *Conflict Theory and racial profiling: An empirical analysis of police traffic stop data*, „Journal of Criminal Justice”, vol. 31, s. 1–11.
- Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z utworzeniem klas o profilu mundurowym oraz ułatwieniem powrotu do służby w Policji i Straży Granicznej POPRZEDNI TYTUŁ: Projekt ustawy o zmianie ustawy o Policji, ustawy – Prawo oświatowe oraz ustawy o finansowaniu zadań oświatowych, <https://www.gov.pl/web/premier/projektu-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-policji-ustawy--prawo-oswiatowe-oraz-ustawy-o-finansowaniu-zadan-oswiatowych> (dostęp: 9.09.2024).
- Rejner R. (2010), *The Politics of the Police*, Oxford: Oxford University Press.
- Rekrutacja. Pomorska Policja, <https://rekrutacja-ksp.policja.gov.pl> (dostęp: 9.09.2024).
- Ropski J. (2016), *Kompetencje społeczne uczniów klas wojskowych w szkołach ponadgimnazjalnych*, [w:] *Klasy mundurowe. Od teorii do dobrych praktyk*, red. A. Skrobacz, I. Rych, L. Kanarski, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, s. 94–106.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 lutego 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz.U. z 2002 r. nr 56 poz. 506).

- Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 28 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. z dn. 10 lipca 2024 r. poz. 1019).
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 21 maja 2020 r. w sprawie szkolenia w oddziale przygotowania wojskowego (Dz.U. z 2020 r. poz. 977).
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 sierpnia 2020 r. w sprawie wsparcia dla organu prowadzącego oddział przygotowania wojskowego (Dz.U. z dnia 14 sierpnia 2020 r. poz. 1390).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 24 marca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad otrzymywania i wysokości uposażenia zasadniczego policjantów, dodatków do uposażenia oraz ustalania wysługi lat, od której jest uzależniony wzrost uposażenia zasadniczego, (Dz.U. z 2024 r. poz. 446).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 lutego 2025 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego wobec kandydatów do służby w Policji (Dz.U. z 2025 r. poz. 248).
- Siek S. (1986), *Formowanie osobowości*, Warszawa: Wydawnictwo Akademia Teologii Katolickiej.
- Śliwerska W., Śliwerski B. (1991), *Edukacja w wolności*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Śliwerski B. (2018), *Pedagogia harcerskiego wychowania*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Śliwerski B., Bohatkiewicz M. (2022), *Co młodemu człowiekowi w XXI wieku może dać harcerstwo?*, „Studia z Teorii Wychowania”, t. XIII, nr 2(39), s. 133–153.
- Urych I. (2019), *Potencjał obronny klas wojskowych. Teoretyczno-empiryczne aspekty kształcenia obronnego*, Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej.
- Urych I., Domalewska D. (2020), *Tożsamość narodowa i patriotyzm uczniów klas wojskowych w Polsce i studentów wojskowej uczelni wyższej jako istotne elementy bezpieczeństwa narodowego*, [w:] *Edukacja jutra. Oferta edukacyjna odpowiedzią na problemy współczesności*, red. A. Kamińska-Malek, P. Oleśniewicz, Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej, s. 156–168.
- Urych I., Soboń A. (2020), *Opinie instruktorów wojskowych, nauczycieli i uczniów o programie nauczania dla szkół ponadgimnazjalnych przedmiotu „Edukacja wojskowa”*, [w:] *Proces kształcenia uczniów wybranych klas mundurowych szkół ponadgimnazjalnych prowadzących przedmiot nauczania edukacja wojskowa*, red. Z. Leśniewski, P.R. Ostolski, Warszawa: Akademia Sztuki Wojennej, s. 135–145.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 1990 r. Nr 30 poz. 179).
- Ustawa z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno-Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 1994 r. Nr 53 poz. 214, art. 15, 15a, 15aa).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59).

- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo oświatowe oraz ustawy o finansowaniu zadań oświatowych (Dz.U. z 3 września 2019 r. poz. 1681).
- Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny (Dz.U. z 2022 r. poz. 655), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20220000655/U/D20220655Lj.pdf> (dostęp: 25.02.2025).
- Ustawa z dnia 1 października 2024 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z utworzeniem oddziałów o profilu mundurowym oraz ułatwieniem powrotu do służby w Policji i Straży Granicznej (Dz.U. z 2024 r. poz. 1562).
- Wałdoch J. (2017), „Łopata zamiast karabinu”? *Organizacje proobronne w systemie bezpieczeństwa narodowego Polski*, „Metropolitan”, nr 1(7), s. 60–66.
- Wiązowaty E., Kędzierska G., Pływaczewski W. (2002), *Policja, etyka, kościół*. Szczytно: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji.
- Wiśniewska-Paź B. (2018), *Program pilotażowy klas mundurowych – założenia, proces wdrażania i doświadczenia wyniesione z eksperymentu z 1999 roku*, [w:] *Współczesne zagrożenia – bezpieczeństwo – edukacja, czyli jak uczyć społeczeństwo zasad bezpieczeństwa*, red. B. Wiśniewska-Paź, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 221–233.
- Wójcik W. (2016), *Podstawowe uregulowania formalnoprawne związane z powstawaniem klas mundurowych*, [w:] *Klasy mundurowe. Od teorii do dobrych praktyk*, red. A. Skrobacz, I. Rych, L. Kanarski, Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, s. 83–91.
- Wulff D. (1999). *Psychologia religii klasyczna i współczesna*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Zarządzenie Nr 12/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 23 kwietnia 2020 r. w sprawie wdrożenia „Programu CYBER.MIL z klasą” (Dz. Urz. Ministra Obrony Narodowej z 28 kwietnia 2020 r. poz. 73).
- Zdolny uczeń – świetny student (2017), Nowy program Uniwersytetu Łódzkiego dla uczniów, <https://www.uni.lodz.pl/aktualnosc/szczegoly/zdolny-uczen-swietny-student-nowy-program> (dostęp: 14.09.2024).
- Ziemia Przysuska (2021), *Chcesz związać swoją przyszłość z Armią zacznij od klasy mundurowej*, <https://www.facebook.com/100063161923470/posts/2361847590625260/> (dostęp: 16.09.2024).
- Żylak K. (2015), *Wykorzystanie wskaźników edukacyjnej wartości dodanej w planowaniu działalności dydaktycznej szkół*, Łódź: Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego.

Aneks

Załącznik 1

Klasa o profilu straż graniczna w XLII Liceum Ogólnokształcącym w Łodzi im. Ireny Sendlerowej

Założenia programowe i regulacje ustawowe:

1. Podstawę programu stanowi Zarządzenie nr 65 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 24 sierpnia 2004 r. w sprawie zakresu oraz szczególnych zasad szkolenia funkcjonariuszy i pracowników SG.
2. Program zakłada realizację większości zajęć na terenie szkoły oraz na terenie jednostek Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej i w ośrodkach szkoleniowych SG na podstawie podpisanego porozumienia (dyrekcja szkoły podpisuje odpowiednie dokumenty które upoważniają do wdrożenia założeń kształcenia).
3. Program przewiduje od klasy I do IV zajęcia rozszerzające z angielskiego oraz dodatkowe zajęcia z edukacji prawno-obronnej (przedmiot dla klas III i IV – ochrona granicy państwowej) i rozszerzony przedmiot – WOS.
4. Integralną część szkolenia stanowią wyjazdy szkoleniowe na przejścia graniczne lądowe i morskie.

W jakim celu powstała ta klasa?

Przygotowanie i zapoznanie kadeta ze specyfiką pracy w jednostkach Straży Granicznej.

Jakie kwalifikacje musi mieć nauczyciel, aby taką klasę prowadzić?

Nauczyciel musi mieć skończone studia podyplomowe na kierunku edukacja dla bezpieczeństwa oraz musi odbyć tygodniowe szkolenie wojskowe dla nauczycieli. Często nauczycielem jest strażnik graniczny.

Program kształcenia (przedmioty):

- język angielski (rozszerzony)
- wiedza o społeczeństwie (rozszerzona)
- ochrona granicy państwowej

Załącznik 2

Klasa o profilu policyjnym w XLII Liceum Ogólnokształcącym w Łodzi im. Ireny Sendlerowej

Założenia programowe i regulacje ustawowe:

1. Podstawę programu stanowi porozumienie między Komendą Wojewódzką w Łodzi a szkołą, w której chce się wprowadzić nauczanie w klasach policyjnych.
2. Kształtowanie aktywnych postaw społecznych i właściwych postaw moralnych przez wartości odnajdywane w etosie służby policyjnej.
3. Zdobycie wiedzy o organizacji i funkcjonowaniu Policji.
4. Podnoszenie sprawności fizycznej z elementami samoobrony.
5. Kształtowanie uniwersalnych kompetencji społecznych.

W jakim celu powstała ta klasa?

Wyżej wymienione.

Jakie kwalifikacje musi mieć nauczyciel, aby taką klasę prowadzić?

Nauczyciel musi mieć skończone studia podyplomowe na kierunku edukacja dla bezpieczeństwa oraz musi odbyć tygodniowe szkolenie wojskowe dla nauczycieli.

Program kształcenia (przedmioty):

- język angielski (rozszerzony)
- wiedza o społeczeństwie (rozszerzona)
- matematyka (rozszerzona)
- wiedza o Policji
- służba społeczeństwu
- wychowanie fizyczne z elementami samoobrony
- kwalifikacje do służby w Policji

